

קובץ גליונות

פרשת וארא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רשכבה"ג

מרן הגראי"ל שטיינמן זיע"א

מרן ראש הישיבה

הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

מרן הגאון

רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

מרן המשגיח

הגר"ד יפה זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל

הגאון האדיר

רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

הגאון הצדיק

רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל

הגאון הגדול

רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן שר התורה

הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור

הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

הגאון הגדול

רבי דוד כהן שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

דברי אמת

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

ניתן לשלם גם במכשירי

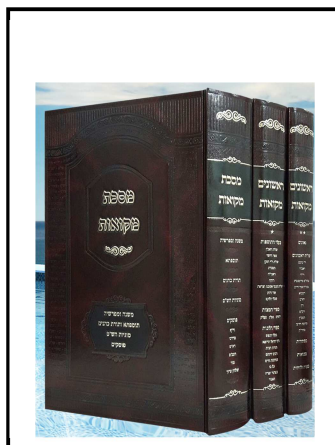
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה
רבי אהרן יהודה ליב ב"ר נח עבי זצוקל"ה שטינמן
נלב"ע כ"ד כסלו תשע"ח
תנצב"ה

המעונינים לסייע (בשעת הצורך)
 בהעברת הקבצים,
 ירשמו במס' 072-2587402
 יש להקיש 5 ואח"כ 4,
 הבקשה תשמע לכל הרשומים,
 ומי שיוכל לסייע יצור קשר

המעונינים לפתוח מוקד הפצה
באיזור מגוריהם

וכן בכל עיניי קובץ ניתן לפנות
 למס': 053-3145900
 פקס: 077-2092005
 או במייל: k.gilyonot@gmail.com

להקדשות ע"ג קובץ ניתן לפנות
למס' 053-3145900

ניתן לתרום במכשירי
 "קהילות" ו"נדריס פלוס"
 בבתי הכנסת,
 יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
 ובחיפוש קובץ גליונות,
 וכן בקו הצדקה 073-2757000
 יש להקיש עבור קוד 4311
 ניתן להעביר גם לבנק מרכנתיל סניף 745
 מס' חשבון: 45458

לקבלת הקובץ במייל
 ניתן לשלוח בקשה
 למערכת 'קובץ גליונות'

kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א
הקדישו ע"ג קובץ את יקיריכם באחת משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה

ד' שבט	בא	כ"ט ניסן	תזריע מצורע	ג' תמוז	קרח
י"א שבט	בשלח	ו' אייר	אחרי מות קדושים	י' תמוז	חוקת
י"ח שבט	יתרו	י"ג אייר	אמור	י"ז תמוז	בלק
כ"ה שבט	משפטים	כ' אייר	בהר	כ"ד תמוז	פנחס
ב' אדר	תרומה	כ"ז אייר	בחוקותי	ב' אב	מטות מסעי
ט' אדר	תצוה	ח' סיון	במדבר - שבועות	ט' אב	דברים
ט"ז אדר	כי תשא	י"ב סיון	נשא	ז' אלול	שופטים
כ"ג אדר	ויקהל פקודי	י"ט סיון	בהעלותך	י"ד אלול	כי תצא
א' ניסן	ויקרא	כ"ו סיון	שלח	כ"א אב	כי תבא
ח' ניסן	צו - פסח				

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענייני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגרא"ל שטינמן זצוקללה"ה

בס"ד | גליון 239 | שנה ה' | פרשת וארא | שנת תשע"ח

שיחה לפרשת השבוע

ליבו הכבד של פרעה

"ויאמר ה' אל משה כבד לב פרעה מאן לשלח את העם" (י, יד)

באילת השחר (ז, יד) כתב: במד"ר (ט, ח) איתא, "מה הכבד כועס, אף לבו של זה נעשה כבד" עכ"ל. אחד הגיע לשוויץ בשנת תרצ"ט, ואמר ששמע מפרופסור במוזיאון הבריטי בלונדון, אשר בו נמצאים גופותיהם החנוטים של פרעוני מצרים - שכאשר התעסק בגופו של פרעה ראה שבשר ליבו כבד יותר, והשתומם מזה, וא"ל את המדרש הנ"ל. ובאמת למ"ד במכילתא שפרעה נטבע בים הרי לא חנטו אותו, ולמ"ד שנשאר חי י"א שמלך אח"כ בנינוה, עי' פרקי דר"א (פרק מ"ג) ואולי אח"כ חזר למצרים וחנטוהו שם, עכ"ל.

ויש המשך מופלא לסיפוי. סיפר אחד המשפיעים שליט"א. העוסק רבות בהשבת 'פירות הנושרים', בחורי חמד שנשרו מדרך ישראל סבא רח"ל - לדרך הישר והטוב, שהנה יום אחד מופיע אצלו בחור המבכה לפניו את מר גורלו שלאחרונה החלו לצוץ במוחו הרהורי כפירה רח"ל, ואינו מאמין כלל בתורת משה עפ"ל...

נטל המשפיע את הבחור והוליכו לביתו נאוה קודש של מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל, שם ביקש מהגרא"ל שייסע לבחור היקה בהוסיפו שהמקרה המדובר נוגע מאוד ללב, והוא מבקש בכל לשון של בקשה שיאיל הגרא"ל לסייע לבחור ולחזק אמונתו. כשמוע הרב שטינמן את דבריו. החל לספר לבחור את כל הסיפור האמור בתחילת הדברים על לבו של פרעה שנהפך לכבד, וכך בסיפור זה, רצה להוכיח לו כי התורה כולה אמת היא ומעוגנת במציאות.

לאחר שיצאו מביתו של הרב שטינמן, ראה המשפיע את הבחור כשהוא ממרר בבכי ועיניו דומעות. לשאלת המשפיע על סיבת הבכי, השיב הבחור תשובה מפליאה, דע לה, שהתדרדרות שלי החלה בו בשעה שלמדתי את דברי המדרש האמורים שלבו של פרעה היה כבד, ולא האמנתי שייך שיהיה כן במציאות, ומיני אז הפכתי לכופר מוחלט בכל הקשור לאמונה ותורה שנתנה מסיני, ומה מפליא הדבר שדווקא במדרש זה הוכיח לי הרב שטינמן את אמיתות התורה...

(פנינים לפרשת וארא)

הודעה משמחת

בס"ד מרובה זכינו
להוציא לאור את הספר
כאיל תערוג
גדולי הדורות

ובו דברים סיפר מרן רבנו
זיע"א על שבעים מזקני
ישראל בדור האחרון,
ודברים שאמרו עליו.
ופרק על בית אבותיו,
ופרקי חייו מברסק ועד
בני ברק. וליקוטים מש"ב
ומורו ורבו מרן הגאון רבי
שמחה זעליג ריגר זצ"ל.

832 עמ'.

ניתן אי"ה להשיגו
בחנויות הספרים המובחרים
לפרטים ניתן לפנות
למערכת בטל 0527680034

הודעה חשובה

כדי שנוכל להדפיס בס"ד
הלאה את הגליון כאיל תערוג
אנו פונים ומבקשים ממי
שיכול לסייע בתרומות ניתן
גם להנציח בגליון.

ניתן לתרום מכל עמדות "נדרים
פלוס" ברחבי הארץ באמצעות
לחצן קופות נוספות. בחיפוש
יש להקיש כאיל תערוג. כמו"כ
ניתן לתרום דרך המערכת
הטלפונית הממוחשבת 24
שעות ביממה, בחיג לטל'
037630585 שלוחה 198.

בקשה

אי"ה אנו רוצים להוציא קונטרס
גדול ורחב כאיל תערוג בענייני
מעלת האברכים וזכות החזקתם,
במשנתו של רבנו הגדול זיע"א
שהיה דבר זה החשוב ביותר
בעיניו כנודע.

ועל כן אנו פונים למי שיש בו
הוראה או עובדה או שיחה או
מכתב מרבנו זיע"א אודות כוללים.
וכן אולי נעשה שם מדור על כל
כולל בנפרד קשריו עם רבנו וכדו'
כדוגמא מה שעשינו במדור עולם
הישיבות, ע"כ אנו פונים למעלת
ראשי הכוללים ומנהליים לשלוח
בהקדם את מה שבידם, שנזכה
להעמיד את הדברים על דיוקם
ועל חשיבותם.

נא לפנות לדוא"ל

0527680034@okmail.co.il

או ל 0527680034 בין הסדרים

או בת. ד. 5397 ירושלים

ולציין עבור כאיל תערוג

או בפקס 0722164414

ולציין עבור כאיל תערוג

כל הלומד תורה לשמה

דברי מספד על מרן רבנו הגאון הקדוש זצוק"ל שנאמרו ע"י רבני המערכת שליט"א במקומות תורה שונים
הנה כל נושא ונושא היה ראוי להיכתב במאמר נכבד בפני עצמו, אך מקוצר הזמן נכתבו הדברים בקיצור רב ובערך כפי אופן אמירתן עם כמה הוספות בעת הכתיבה

א. ענין הספד

בבואנו לומר דברים על רבנו, עומד כנגדנו, דבריו בהסכמה לספר פלגי מים שבו דברי ההספד שנשא על ידידו הגאון רבי משה סולוביצ'יק זצ"ל וז"ל: ובדעת רבים וכן שלמים לכתוב בספר דברי ההספד שנשא עליו. ואם כי בשנים הקודמים לא היה דבר זה כ"כ צורך, בדור שלנו שצדיקים מועטים יש צורך גדול לחקוק בעט סופר פעלי צדיק ומעשהו, ולתאר ולבאר מה שחסר לנו בהעדר הצדיק הגדול למען לא נשכח ונלך בדרכיו ולשנן לבנינו דמותו של איש אשר דאגתו ואהבתו לזולתו הייתה עד להפליא, וזכה לקדש שם שמים בכל מקום היותו, ואפילו אלה הרחוקים לגמרי מתורה ומצוות הכירו כי זה אשר בצלם אלוקים נברא, ויש לקוות שלכל הפחות לאלה שהכירוהו, זה יתן ויוסיף תועלת להזכירם לקחת מאורחותיו, ואפילו אם רק מעט יועיל לו ג"כ כדאי כל זה, עכ"ד.

ועל כן נוכל גם אנו לבוא ולומר על רבנו, ויה"ר שהדברים יגרמו תועלת בתורה ויראת שמים.

נקדים דברי רבנו זי"ע על מרן החזון אי"ש זי"ע: לא הניח אחריו כמותו וחתם את תקופת האחרונים ובסוף כל תקופה כשהדורות מתמעטים והולכים הקב"ה שולח נשמה גבוהה מאוד שלא לפי מצב הדור כדי שירומם ויגביה את כל הדור עמו.

והביא רבינו בשם החפץ חיים שהסימן לדעת מתי נסתיימה תקופה ומתחילה תקופה חדשה, כשקם אדם גדול מאוד שכמה דורות שלפניו לא היה כמותו, וכשנסתלק מן העולם יש ירידה כ"כ גדולה מחמת פער הדור לדורות הקודמים, ויודעים הכל שבזה נחתם ונסתיים התקופה, ומעתה מתחילה תקופה אחרת פחותה וירודה וכך היה בסוף תקופת האמוראים שהיה את רב אשי שהיה גדול מכמה דורות שלפניו ומה"ט הלכה כמותו אף כנגד אמוראים שלפניו, וכשנפטר רב אשי ידעו שבזה נחתם תקופת האמוראים, וכן בסוף תקופת הגאונים היה את רב האי גאון שהיה גדול מכמה דורות שקדמו לו, וכן בסוף תקופת הראשונים היה את הר"ן או הריב"ש שהיו כנגד כמה דורות שלפניהם וכשנפטרו נסתיימה תקופתם.

והוסיף רבינו זי"ע לומר שאף תקופת האחרונים נגמרה אצל החפץ חיים ומרן החזון אי"ש ז"ל שהיו גדולים מכמה דורות האחרונים ולא הניחו אחריהם כמותם, ובהסתלקותם ידעו הכל שבזה תמה ונסתיימה תקופת האחרונים ועתה אנו בתקופת ההדיוטים עכ"ד דבריו הקדושים¹.

וזה מה שאנחנו מרגישים מה שאמר מרן שר התורה הגר"ק שליט"א מיד כששמע על הסתלקות רבנו שנתיים תקופת הגדולים, דהיינו משנפטר רבי אהרן לייב נסתיים רשכבה"ג שיכול להחזיק את כלל ישראל כאשר ישא האומן את היונק ברוח ובגשם, האדם השלם בכל מכל כל בכל העמודים "תורה עבודה גמילות חסדים" בין אדם למקום ובן אדם לחברו, ובכל השערים בסולם העולה לעבודת ה' מ"תורה" עד רוח הקודש, בחכמה הנפלאה חכימא דיהודאי, קדוש ישראל, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, איש האלוף, חציו למטה "איש" שידע כל חולשות הדור, כל דבר שקשור לקנאה תאוה וכבוד ידע עד הסוף, וחציו למעלה "איש האלוף", שהיה איש אלוקים, [שגדל עוד אצל רבותינו שבליטא הגאונים והקדושים שהיו תלמידיהם של המהרי"ל

דיסקין זי"ע והבית הלוי והנצי"ב וכו'] הוסרה העטרה מעל ראש כל בני אדם, הי חסיד הי ענין, ידיד ה' וידיד כל בית ישראל [וכדברי המהרש"א הידועים במס' ברכות על האי שופרא דבלי בארעא] ומתחיל תקופה חדשה וזה המספד גדול שמבואר בפרשת ויחי שהספידו את יעקב אבינו מספד גדול שמתחלפת תקופה.

וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'. 'יבכו' לשון עתיד עוד נבכה הרבה, עוד נבכה הרבה... עוד נבכה הרבה...

כל הענין של הספד לא פשוט. כמה פחד רבנו הקדוש זי"ע מהספדים והיה חוזר ואומר דברי הגמרא שנפסק גם בטור ושו"ע, שאם אומרים דברים לא נכונים על המת נפרעין רח"ל מהמספיד ומהנפטר ומהשומעים.

והרבה פעמים היה מגיע לבית האבל והיה שומע איך האבלים [באהבתם לקרובם] מגזימים ומתבטאים "ידע ממש את כל הש"ס, מעולם לא אמר שקר ולא כעס ולא פגע באף אחד וכו' וכו'. ורבינו הגדול שבירתא החטא הגדול שלו. ממש פחד על העונש רח"ל [הרי חי כל הזמן לנגד עיניו שכר ועונש, גיהנום וגן עדן, וכידוע ומפורסם, איך שלא הסיח דעתו לרגע כמימרא מהגיהנום וחיבוט הקבר] והיה עושה כאילו בדיחה ומנסה לגמד את השבת, ולא תמיד הבינו למה הוא עושה את זה, ואח"כ התברר שעשה כן בכדי שלא יזיק לנפטר ולשומעים, ולפי זה הרי פחד גדול ביותר להספיד ואחים בהספדאי דהתם קאימנא. רבנו הגדול והקדוש הרי נמצא פה.

וכבר הורו לנו רבותינו שליט"א שמצוה גדולה להספיד ולומר כל שבח בעולם² כדי שיהיה לנו התעוררות, והצוואה האמיתית של רבנו שנשמע להם.

אבל לפעמים היה אומר רבנו בשם מרן הגר"ש ואזנר שצדיקים הרי מסתירים את עצמם ולכן זה לא גוזמא מה שאומרים כי בכלל לא יודעים מה הם, ומרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה אומר שהעולם חושב שצדיקים נסתרים שהעולם עומד עליהם זה דווקא איזה סנדלר שיושב באיזה כפר נידח, ואמר הגרש"ז: צדיק נסתר זה כמו הרב שך שידוע בכל העולם ומ"מ הוא נסתר, זה צדיקים וגאונים בכלל, ובפרט רבנו הגדול שראינו בגלוי שהיה נסתר בתוך נסתר שבתוך נסתר³, הסתיר צדקותו בגאונותו וחכמתו, וגאונותו וחכמתו בצדקותו, ומה שנתגלה אפס קצתו בשנים האחרונות בגלוי, זה כבר האיר מקצה העולם ועד סופו ממש.

הקול זועק אבי אבי!

המשגיח רבי ירוחם זי"ע אמר למחרת הלוויית החפץ חיים, שמכל ההספדים הרבים שהיו שם נשמע רק דבר אחד, האבא איננו! הרגש הזה בנים אינם מכינים הספדים! לא מגידים רעיונות! קול אחד לכולם האבא איננו! עיניהן ולבן של ישראל, כסומים היינו, טוב אתה לישראל מאב ואם.

והנה יש קצת השפעות מבחוץ כאילו בגלל שנפטר זקן, זה מקהה משהו דמשהו מהשבר והאסון הגדול והשריפה אשר שרף ה', זה הרי ממש מחשבת פיגול.

הנה כתב רבנו באילת השחר פרשת פנחס בזה"ל: והנה בשבת (ק"ה ב') איתא כל המתעצל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים מדה כנגד מדה ופרש"י הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם אף לחייו לא יחוש מן השמים, והנה אהרן מת במיתת נשיקה בן קכ"ג שנים ומשמע

בשבת - שיוכלו להתעסק בי ובהספדי.

והק' השפת אמת הא יספידו אותו למחרת ביום א' ומה אכפ"ל שלא יספידו באותו יום, ומבואר שיש מעלה בהספד שנאמר באותו יום, והנה אצל רבנו ביום פטירתו לא נאמרו הספדים רק דברי התעוררות של מרן הגרי"ג שליט"א כרצונו הטוהר שהתקיים לכה"פ בזמן זה.

3. וגם כשהדפיס ספריו לא כתב את שמו רק ר"ת. והיו שנים שהסכים להגיע לדבר במקומות רק בתנאי שלא יהיה כתוב בעיתון, ולא הסכים לעלות למזרח בהרבה אירועים.

1. וכידוע שהיה רבנו שבור ורצוף אחרי פטירת רבו המובהק החזון אי"ש שכתב אז צוואה בתשי"ד.

הרה"צ רבי ישי מ. שליט"א סיפר שבחזור מהלוית רבנו החזון אי"ש אמר הגר"ש קרליץ אם היינו חסידים היינו ממנים כבר ממשיך למרן החזון איש את מרן הגרא"ל.

2. והאיר הרה"ג ר' צבי קראפ שליט"א דאמנם צוואת רבנו שלא להספידו נראה לכאור שלא התקיימה, אבל הא מיהת התקיים דהנה בגמ' בשבת ל, א איתא שדוד המלך ביקש מהקב"ה 'אמות באחד בשבת' ופרש"י אמות באחד

אף עם לא יוכל להיות רבי אהרן ליב, אבל הרי אנחנו רוצים ללמוד מזה וכמו שכתוב במסילת ישרים בשער הזריות "והנה האדם הוא אדם ולא מלאך על כן אי אפשר לו שיגיע לגבורתו של המלאך אך ודאי שכל מה שיוכל להתקרב במדרגתו אליו ראוי הוא שיתקרב". זה חובתו בעולמו.

ב. כל הלומד תורה לשמה

והנה להתחיל להקיף את רבנו זה דבר שלא שייך, ומאז ומקדם ההרגשה היא שדברי המש' באבות פ"א מ"א על הלומד תורה לשמה מתקיים ברבנו בכל זמן וע"כ נלך בעקבות כה, ונאמר כמה דברים ועובדות על כל פרט ופרט בס"ד.

תנינן באבות (פ"ו מ"א) רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנה עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגליל לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

כשהספיד רבנו זיע"א את מרן הגראמ"מ שך זצ"ל בהיכל ישיבת פוניבז' אמר: ושמעתי בשם החזון איש, שאמר כי החפץ חיים למד ששים שנה [ואינני זוכר אם הוא הוסיף את המילה "לשמה" או לא], ואחרי זה הוא הנהיג את כלל ישראל, וכך אותו הדבר היה החזון איש, ואותו הדבר היה הרב מבריסק, ואותו הדבר היה הג"ר יעקב ישראל קניבסקי, ואותו הדבר היה הגרא"מ שך, זכר צדיקים לברכה. וכך אנו מרגישים כעת שכל המעלות הנשגבות שהיו לרבנו התחילו בלימוד תורה לשמה של שמונים שנה, שרק בגיל זה התחיל להיכנס לעניני ציבור ולטול אחריות.

אנחנו חושבים שתורה לשמה רק ברבדים הגבוהים ביותר, שלשמה זה מדרגות לקדושי עליון ולכוון לשם שמים וראה בנפש החיים ועוד ספה"ק, אבל צאי לך בעקבי הצאן מה שאמר רבנו אבי הישיבות רבי חיים מואלוז'ין [שאדונו הגר"א העמיד אותו שיעמיד את הישיבות בכלל ישראל] בספר רוח חיים וזה מה שכתב: לשמה הוא לאהבת התורה ורצונו להשיגה כולה ולידע על בוריה כל פרטיה ולבל יניח דבר קטן ודבר גדול ממנה כמו רבי יונה בן זכאי.

ונרחיב מעט בענינים אלו. הנה רבנו משחר נעוריו השקיע כל כולו בהיות דאביו ורבה ולא הניח פרט גדול או קטן, דהנה כל המכיר קצת מסגנון ספרו של רבנו 'אילת השחר', רואה את הנקודה ששם לבו לכל פרט ופרט בסוגיא אין תוס' חשוב יותר ואין תוס' פחות חשוב, הכל תורת ה'. ואם זה בתפילה או בכל ענין כל דבר שהוא מהתורה הקדושה ללמוד עד תומה.

ודבר זה ראינו בערוב ימיו שהיה קשה עליו הראיה, וכשהיה בוחן את ילדי ובחורי ישראל היה בוחנם בעל פה, והיו רואים איך שבוחנם תוס' אחר תוס' בלי להפסיד תוס' קטן או גדול בכל דבר ששאל ובכל ענין העיר כדרכה של תורה. וכך אמר שגם הוא בוחן את עצמו כשחוזר בזה על לימודו.

אליו. ראו בריה שבראתי בעולמי. והעיר הרה"ג רבי יואל סבו שליט"א לדברי המס' כלה פ"ו או"ד תנו רבנן בשעת פטירת חכם כל העם חייבים בהספדו, שנאמר ושמואל מת ויספדו לו כל ישראל, וכתוב וימת שמואל ויקבצו כל ישראל ויספדו לו, מדקאמר כל ישראל, לאו שמע מינה דנקבצו, אלא שבכוהו בעיירות, אמרו וכי זה כבודו של שמואל, שהוא היה מהלך מעיר לעיר ושופט, שנאמר והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה, ותשובתו הרמה כי שם ביתו ושם שפט את ישראל ויבן שם מזבח לה: אמר רבא גדול שנתעסק בשמואל, יותר מבמשה רבינו, דאילו במשה רבינו כתיב, ויבכו בני ישראל, ובשמואל כתיב, ויספדו לו כל ישראל, אפילו נשים ועבדים וקטנים.

ומבואר דבר נורא שבגלל ששמואל הלך לכל מקום לכן גם הספידו אותו בכל מקום, וממילא כיון שרבנו הרי הלך לכל מקום לכן מספדים אותו בכל מקום. והוסיף הגר"א מן שליט"א שהנה בהספד נאמר דהתם קאמינא ומכיון שרבנו היה בכל העולם, ממילא ההספדים עליו זה בכל העולם.

6. ואמר שהוא אוהב לבחון חדרים וישיבות כי לפני הבחינה הילדים והנערים מתכוננים ולומדים וממילא זה עסק טוב ויש לי חלק במצוות תלמוד תורה

בירושלמי שם אהרון שגם על המת בגיל זה שייך לומר שנתקצרו ימיו, אפילו שויבכו אותו כל בית ישראל מ"מ היה פגם של ויתעצלו אמנם מ"מ דברי הגמ' נאמרו על כל חכם שמת אפילו זקן.

וי"ל דההרגשה צריכה להיות שירצה שהחכם יחי' יותר וכשחכם מת הרי זה תמיד כאילו מת קודם זמנו ולכן מי שאינו מצטער על מיתתם נענש בקיצור ימים, עוד י"ל שאצל חכם זה לעולם בבחינת נתקצרו ימיו כי כל זמן שהוא חי הוא רוכש עוד מצוות, וכמו שמסופר על הגר"א בעליות אליהו (הערה קי"ז) דקודם פטירתו אחז בציציותיו ואמר בבכיה כמה קשה להפרד מעולם המעשה הזה אשר ע"י מצוה קלה כ"ב של ציצית אדם ישר יחזה פני שכינה ואיפוא נוכל למצוא זאת בעולם הנשמות אף אם יתנו כל כוחותיו עבורו, עכ"ל⁴.

וזה הפשט שנתקצרו ימי החכם לפי שלא יכול לקיים עוד מצוות ומי שלא מצטער על זה נקרא מתעצל בהספדו של חכם. וכמו שאמר מרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון שליט"א באשכבתיה דרבי כי בא השמש בצהריים חושך באמצע היום, וזה אמרו על רבי יוחנן שנפטר בגיל מאה ועשרים.

והוסיף רבנו דבר מבהיל: אפשר לפרש שהמתעצל בהספדו של חכם היינו דלא מרגיש, דכשהחכם מת, חסר בבריאה תורה והוי מעין מה דאמרו בסנהדרין צ"ט ב' דאפיקורס היינו האומר מה אהנו לן רבנן מפני שזה מראה שאינו מעריך מספיק את התורה ואין הכוונה לפי"ז רק על הנמנע להספיד בפני רבים אלא אף כל יחיד ויחיד בלבו שלא מרגיש את הצעה. זה דברי רבנו וזה התביעה עלינו להרגיש שכל הבריאה חסר. היה עולם עם רבי אהרן ליב ויש עולם בלי רבי אהרן ליב.

הטו"ש ע"סמן שד"מ פוסק שנשיא שמת [ובב"י משמע שנשיא היינו גדול הדור בענין ר"ח שאמר הייתי נטמא על ר"ת עיי"ש וצ"ב] כל בתי המדרשות בטלין [ולשון הטור כ"ן מספדין בכל המקומות, ואח"כ יושבין משפחות משפחות ולא הולכין לשוק ויושבים ודוין כל היום. כל בית מדרש כל משפחה יושבת ובוכה על המקדש שחרב. יש הספד בכל בית מדרש, כל מדרש יש את הבנה שלו בשבר הגדול אשר שרף ה'.

לשון רבנו כל יחיד ויחיד, יש השגה של בחור של אברך של מבוגר, של איש של אשה של גאונים וצדיקים ככל שאנשים יותר גדולים יותר מבינים את השריפת בית אלוקינו. כל אחד להרגיש שבא השמש בצהריים. בן תורה צריך להבין את ההסתכלות האמיתית, הולכים ברחוב ונראה כאילו שהשמש זורחת כרגיל אבל עיניים של בן תורה רואה חושך. היה עולם עם התורה והעבודה והקדושה של רבי אהרן ליב ועכשיו נשרפה התורה.

הצרה הכללית שבירת הלוחות כשריפת בית אלוקינו, ויותר משריפת בית א-ל' נשבה ארון הקודש יש את הצרה הכללית. זה צרת הכלל ויש אבל יחיד עשי לך, כלשון רבנו כל יחיד ויחיד צרך להרגיש בלב מה שקרה כי בא השמש בצהריים. שנפטר גדול הדור רבו מובהק כמו אבא מצד שמאל כמו על אבא לפי ההלכה.

האבל שלנו פה ובכל בית ישראל, והרי אנחנו רואים ויבכו אותו כל בית ישראל כמו שאמרו חז"ל אצל אהרן הכהן ויבכו אותו כל בית ישראל⁵. בעצם כל כך קשה כי הרי לדבר על רבנו שכל כך גבוה היה, ממש מלאך ה' צבאות, לפעמים מרגישים ושומעים כאלו דברים נשגבים נורא נוראות וחושבים אי אז מה זה נוגע אלי אני

4. ורבנו כשהיה מספר את הסיפור הזה של הגר"א היה מתרגש עד למאד. 5. והלב מרגיש שהרי רואים אנו אף רחוקים מאוד מתורה ומצוות שהתעוררו ביותר מפטירת רבנו ומצוותו ואף להבדיל גויים בכל מיני מקומות, וראה מה שכתב רבנו באילת השחר פרשת ויחי פרק נ' פסוק "א וירא יושב הארץ וגו' ויאמרו אבל כבד במצרים והרי התורה הק' כותבת רק דברים שניתן ללמוד מהם ושם בפסוק "יד רואים ברש"י שיש ענין במה שמצרים נהגו כבוד ביעקב אבינו [וכן בב"ב צ"א מה שחלקו כבוד לאברהם אבינו] דאל"כ למה התורה מיחסת לזה חשיבות.

והטעם יש לומר כיון דאמרו ברכות דף ו כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין וכי אמר רבי אלעזר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה רבי אבא בר כהנא שקול זה כנגד כל העולם ר' שמעון בן עזאי אומר כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל לצות לזה ממילא זה חשיבות לדעת. [א"ה] וראה שם ביעב"ץ שכתב דבריו נשמעין חוץ מלרשעים ונביאי האמת יוכיחו] וכמה הלב מרגיש, מה שאמר הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א שכמדומה שלא היה כזה ירא חטא בדורנו. כל העולם לא נברא אלא בשביל לצות לזה להתחבר אליו כדברי רש"י, והמהר"ל פירששכל העולם רוצה לדמות

ופ"א אמר ששמע מש"ב הגאון רבי שמחה זעליג שהיה ת"ח מופלג שהיה לומד את כל הלעזי רש"י כי סבר שיש בזה נפק"מ להלכה. וזה היה הדרך אצל רבנו לדעת ולחשב כל פרט ופרט.

ולפעמים היו אומרים לו שישמיט בספרו כל מיני הערות פשוטות, והיה אומר שהוא כותב את הערות בכל נושא מה שיצא לו, ואי"ז משנה האם זה ישיבתי או לא, העיקר שיהיה תורת אמת.⁷

וכך כל השנים למד בלי הפסק, וכפי שהארכנו במק"א. והעיד הגר"ש אנגלנדר שגר לידו, שתמיד ראה שלא יכבה בלילה נרו.

השיעורים בישיבה ובכולל ובעשרות ספריו בלימוד נשים נזיקין, במשניות זרעים וטהרות בכולל, והן בלימוד משניות ומסכתות הש"ס מברכות ואילך, תורת כהנים ומכילתא תשובות רעק"א שב שמעתתא קצות החושן, מנחת חינוך רמב"ם משנה ברורה ירושלמי החומש ובסידור התפילה, בנפש החיים ודרך ה' חפץ חיים, אגרת הגר"א, אמונה ובטחון לחזון אי"ש.⁸

השליטה שלו בד' חלקי שו"ע דכבר בהיותו בחור קיבל מהרבי הגדול שלו רבי שמחה זליג סמיכה על שחיטה וטריפות ועוד חלקים ביור"ד והיה בקי נפלא בזה. והיה תקופה במלחמה שרבנו שחט, וסיפר הגרמ"ל שהוא בקי בשחיטה שהביא ראייה על ענין מסויים ואמר לו רבנו יש ש"ך בהשמטות וכהנה וכהנה. כבר הבאנו שמרן הגראמ"מ שך אמר להגר"ר בן ציון פלמן. הוא בקי בכל ד' חלקי שו"ע.

[וכן בהלכות טהרה שהיה פוסק להרבה שואלים שנים רבות, ולמד שימוש חכמים בדברים אלו אצל רבי שמחה זליג שקירבו כבנו] והכח שלו בפסק וסברות וספיקות [כמו שראינו במרן רבי שלמה זלמן הכח של הלומדות עם הלכה], ורבנו החזון אי"ש רצה למנותו דיין של חו"מ ואבן העזר בבני ברק, ובזקנותו הגדולה הוציא חיבורים בסדר קדשים. וכן כמעט בכל ענין וענין מסר שיעורים הערות וביאורים והכל בהתמדה, לא פסק פומיה מגירסא, ויגיעה נוראה⁹ ועמל שאין לתאר בחיפוש האמת. הדבר שהכי לא יכל לסבול זה השטחיות, אלא רק לעמוד

שמענו ממי שהיה באחד הבחינות שנבחנו על האיש מקדש והיה רבנו כבר בגיל מאה בחן תוס' תוס' דף אחר דף קטנים גדולים בלי הפסק.

וכבר משחר נעוריו קיבל על עצמו עול התורה, שידוע המעשה ששמו לו חבריו בובה על המיטה וראו שכמה שבועות לא נגע בזה, ופ"א שאל אותו בנו הגאון רבי משה האם המעשה הזה נכון?

ואמר לו איני זוכר, אבל אני זוכר שנכנסתי לישיבה בגיל 11 וחצי ולמדתי אז יבמות, ולמדתי את זה בלי הפסק יומם ולילה עשרות פעמים, ופירט כמה פעמים הספיק עד פרק ו' שמונים פעם וכו'.

וכן בכל ימי חייו שעסק בכל מקצועות התורה ממש, ולא הניח דבר שלא עסק בו עד תומו, והנה הרבה הצליח רבנו להסתיר את עצמו בענין זה, וניתן לומר שהצדקנות המופלאה והפרישות הגדולה שלו הסתירה הרבה מגדלותו בכך, אבל המבינים הת"ח המופלגים ידעו עשרות שנים את רב גובריה בכל התורה כולה ונביא כאן כמה דוגמאות.

שמענו מת"ח מופלג שלפני עשרות שנים הגיע לכולל חזון איש והיו לו שאלות במה שלמד והיה שואל לדוגמא לפי הא"נ בתוס' בגיטין איך מסבירים את הגמרא, והיה ניגש לכמה ת"ח שם והיה לוקח זמן עד שנכנסו לענינים, עד שהגיע לשאול את רבנו והיה עונה לו מיד במה ששואל כאילו למד את זה עכשיו.

וכן היה ידוע בבני ברק לת"ח שניתן לשאול אותו בכל מקום בש"ס, והיה ניתן לראות אברכים בני עליה נכנסים ושואלים זה בבבא קמא זה ביבמות זה בזבחים וזה בשבת וכן הלאה בכל מקום בש"ס ובפוסקים, ובכל מקום ענה כאילו עכשיו נמצא שם.

וכן מסר הגה"צ ר' דן סגל שליט"א שהרב מפוניבז' אמר להם שמינה אותו לראש כולל כי אפשר לשאול לשואל אותו בכל מקום, ואמר הגה"צ ר' דן ואי"ז רק שמיעה אלא גם ראינו שבעינו ראה שידע הכל ואפי' הגהות על קיצור שו"ע.

שהיה אז משגיח בישיבה, וטענו שאם אעזוב את הישיבה קטנה אינם יכולים להמשיך כך והתרחצה להם הרב מפוניבז', ולכן נשאיתי גם בישיבה קטנה, וזכיתי למסור שיעורים כמעט בכל נשים נזיקין מתחילתו ועד סופו, וזה בזכות שניהם.

8. ענין האמונה הוא הספד בפנ"ע שצריך להספיד ימים כלילות. לפני כמה שנים [בהיותו אחרי הגיל בן תשעים לשוח] באו להזמין אותו לכינוס של ת"ת דרכי יוסף ואמרו לו שהמנהל מברך אותו שיזכה לבוא גם לכנס היובל חמישים שנה, הוא לא זלזל וענה **אמן ואמר היפלא מה דבר!** הוא ראה בחוש האמונה.

9. תלמיד הנצי"ב והבית הלוי והמהר"ל דיסקין, אוי נא לנו כי חטאנו אבדנו את הקשר והחיבור לרבותינו שבליטא, ואי להאי שופרא דבלי בארעא וכמו שפירש המהרש"א שזה היה הבכי על רבי יוחנן שהיה משפירא דירושלם. חיבור לדורות הקודמים נסתלק מאיתנו מי שגדל ועלה ונתעלה אצל רבותינו שבליט"א, הורם הנזר והוסרה העטרה.

10. ופעם בא אליו אחד מבקש ה', ודיבר על חומרא מסוימת של החזון אי"ש שרצה לקבל על עצמו ואמר לו רבנו שזה בסדר ואח"כ אמר לו **אבל החומרא הגדולה והחשובה של החזון אי"ש היא ללמוד וללמוד ביגיעה עצומה.** וכפי שכתב בזה הרה"ג רי"י יוזק שליט"א: שאלתי פעם את רבינו אומרים על ר' יהושע לייב דיסקין שהיה שומע בר"ה

תקיעות כל היום, הוא רצה שהתקיעה תהיה ישרה וחלקה אז הוא שמע כל היום תקיעות, שאלתי אותו מה הוא אומר ע"ז, בהתחלה הוא דיבר לדינא אם מותר לתקוע תקיעה שלא לצורך, ודיבר על אתרוגים אם מותר לקחת הרבה אתרוגים להכני' ביו"ט אם זה הוצאה שלא לצורך. אח"כ הוא אמר דבר נורא, משפט מזעזע. הוא אמר ככה: כולם רוצים לעשות את החומרות של ר' יהושע לייב, את התקיעות של ר' יהושע לייב, אבל ללמוד תורה כמוהו האם מישוהו רוצה ללמוד כמו שר' יהושע לייב למד? הוא היה יושב כל הלילה עם נר גדול ולומד בהתמדה נוראה, הוא יושב על הכסא ולומד ולומד כל הלילה בלי הפסק, מישוהו רוצה ללמוד כמותו, מישוהו מחפש את החומרה ללמוד כמו ר' יהושע לייב? מה כן רוצים את התקיעות שלו, מדוע אז הוא אמר בערך בזה"ל: היצה"ר לא איכפת לו שתשמע תקיעות כל היום העיקר לו שלא תלמוד. היצה"ר יודע על מה לעשות את המלחמה, לא אכפת לו שכל היום תשמע תקיעות העיקר שלא תלמוד. אנחנו צריכים ללמוד, מי שרוצה דברים אחרים שידע זה מגיע מהיצה"ר, היצה"ר רוצה שלא ילמוד

שלהם. [הרדיפה שלו אחרי מצות היא הספד של ימים כלילות]. ואמר עוד שיש לזה כמה טעמים למה בוחן ילדים [וגם ראה שכך נהג החזון איש זצ"ל] אבל יש בו מעלה גדולה של תורה לשמה, שהרי אין תוספות כבוד בשאלות בדברים כאלו [ומה נורא היה המראה שבשנים האחרונות היה רבנו בוחן ילדים בכל מקום שהוא, והיה עובר בע"פ שאלה בתוס' אחר תוס' וכן בכל מקום שבחן כך היה].

7. אבל במיוחד צריך לציין את האהבה שלו לישיבה קטנה, רוב השנים היה ראש ישיבה קטנה. עשר שנים בישיבה בכפר סבא, כשהחזון אי"ש היה שולח לשם בחורים שילמדו אצלו ואמר להם אתם לומדים אצל ספר תורה חי. ואח"כ קרוב לחמישים שנה בישיבת פוניבז'. וכך היה 52 שנה מקיץ תש"ו עד אב תשנ"ח, ראש ישיבה בישיבה קטנה.

והיה אומר רבנו חבל שלא מאריכים את הישיבה קטנה בעוד שנה שנתיים. וביחד עם מרן הגאון רבי מיכל יהודה היו עשרות שנים מחנכים את צעירי הצאן. ולא רק בתורה, תקופה מסוימת רצו לחנך בחורים בתפילה והיו עושים תורות ביניהם להתפלל ולהראות לבחורים מה זה עבודה שבלב זה תפילה. אוי אוי על עבודת התפילה היה אפשר לומר הספד ימים כלילות [והחינוך שלהם למידות שזה עוד הספד בפני עצמו, כל נקודה ונקודה אצל רבנו היא הספד שלם].

והיה אומר את המשל של הגה"ק רבי אלחנן וסרמן [והספר קובץ שיעורים היה כל כך חביב עליו, ואת ספר האילת השחר רצה לעשות כדוגמתו] שרוצים לכבוש מדינה שולחים פצצות מטוסים וכי' אבל בשביל לכבוש ממש צריך לעבור בית בית חיל רגלי.

וכן זה בישיבות אמנם בישיבה גדולה יש מערכות ושיעורים כללים גדולים זה כמו פצצות, אבל בשביל לכבוש את התורה הק' צריך לעבור רש"י רש"י תוס' תוס' וזה עושים בישיבה קטנה.

ותמיד היה אומר מה שבונה את הבחור זה לדעת כל רש"י וכל תוס'. והיה אומר כמה צריך לנצל את השיעורים היום יומיים בישיבה קטנה ושיעורי הבקאות כי זה כל האדם, ואח"כ כל השנים יהיה לו קנין ממה שכך התייגע בזה.

ואמר שאם אדם רוצה להיות מושלם בתורה גם אם הוא מוסר שיעור בישיבה גדולה, צריך למסור גם שיעור [אם זה שייך] בישיבה קטנה שע"ז ירגיל אותו ללמוד כל דבר עד הסוף.

ואמר שיש לו הכרת הטוב כל ימיו למרן הגמ"ל ולהגר"ש גרוסברד זצ"ל כאשר הרב מפוניבז' רצה בשנת תשכ"ה שאתמנה לראש הכולל ואפסיק למסור שיעורים בישיבה קטנה, באו הגרמ"י ליפקוביץ והגר"ר שרגא גרוסברד

אבל יש דתנו רבנו בדף כז "נדר מחמישה בני אדם". וסיפרו זאת בהתפעלות לרבנו, ואמר רבנו, ישב פה אחד שהיה לו צרכניה, ואמר לו נכון שאתה ידעת כל מוצר כמה עולה, וכמה יש, יין סוכר [עוד לפני המכשירים הממוחשבים] כזה זכרון! האם הוא גאון, לא! זה פשוט מעניין אותנו, רבי חיים אוהב ומעניין אותו כל אות בגמרא בבלי ירושלמי תוספתא ספרא מכילתא רמב"ם ראשונים אחרונים וכו' לכן הוא זוכר הכל.

וזה בא לעורר אותנו חוץ מהחזרות על הלימוד שהוא כל כך עודה, בנוסף צריך שיהיה איכפת מהלימוד. היה פוגש אנשים אחרי עשרות שנים ומזכיר להם מה שאלו. ונביא כמה מעשים לדוגמא הגאון רבי דניאל וולפסון תלמידו חביבו פגש אותו פעם ואמר לו רבנו: רבי דניאל בשיבה קטנה שהיה לפני עשרות שנים הקשת קושיא ברמב"ן בכופר, יש לי תירוץ, זה כאב לו עשרות שנים הקושיא.

היתה אסיפה של טהרת המשפחה [רבנו היה עושה בשביל המקוואות והטהרה רבות וגדולות ועל זה אפשר לעשות הספד בפני עצמן] והיה שם האדמו"ר ממודז'ץ שליט"א אמר לו רבנו בשיבה קטנה שאלת אותי כך וכך וזה היה אחרי עשרות שנים. היה אצלו הגאון רבי יוסף חיים בן דוב ראש ישיבת זכרון יעקב ואמר לו רבנו שאלת אותי לפני עשרים וחמש שנה האם בשניים וחצי פסוקים זה נקרא שקראו שלושה פסוקים בקריאת התורה ויש לי ראיה לזה. כל אדם זוכר אירועים גדולים ומסעירים. מי שהיה כשנפלו בניני התאומים יזכור את זה לתמיד גם אם הוא לא בעל זכרון אצל רבנו הקדוש קושיא בתוס', רש"י עה"ת שקשה, קצות קשה, רבי חיים קשה, חפץ חיים קשה כל דבר זה בני תאומים שנפל! וכהנה וכהנה הרבה עובדות שרבנו זכר קושיות והערות של תלמידים מלפני חמשים שנה כי כל הזמן היה דבוק בזה. והצטער מכל קושיא כזה צער שזכר את זה כל השנים.

וזה הוא הדריך אם רוצים לזכור לחזור ולהתחבר ולהתעניין. ובענין החזרה שמענו מהגאון רבי משה שטינמן כשהיה רבנו במחנה עם הגאון רבי משה סולוביצ'יק היו צריכים לסחוב לבנים, ולבנות כבישים והיו ביחד עושים את העבודה וזה היה אומר תוס' זה ואח"כ השני היה אומר תוס' הבא וככה מסכתות שלימות.

כל זה בעמל התורה ובהתמדה נוראה. והיה עוזב את ביתו לפעמים במשך היום, והרבנית לא רצתה לדעת איפוא הוא, כי אנשים אמרו שיש להם שאלות של פיקוח נפש וחייבים לדעת היכן הוא, ולכן הסתתר בדירה אחרת מול ביתו, דירת הח"ק של בני ברק ושם למד ברציפות ללא הפסק. וזה לימוד בשבילנו לפי ערכנו ללמוד ולהבין כל דבר ודבר עד כמה שיד כל אחד משגת לא לרמות את עצמו שמבין ולחזור ולחזור ושיהיה איכפת ומעניין כל דבר בתורה הק'. וגם בענין תורה לשמה לשם ה', היה רבנו מיוחד בזה, ולפני כמה שנים היה שיעור קבוע בחומש בבית רבנו, וביום א' שהתחילו ימי השובבי"ם אמר רבנו לנכדו: הנה מגיעים ימי השובבי"ם וצריך תיקון לחטאים, ועיקר התיקון צריך להיות ע"י לימוד תורה לשמה. וכשלושים חומש יש בזה מעלה גדולה של תורה לשמה שלא מתכבדים בזה, ועי"ז זוכין לכפרה.

ואח"כ שאלו את רבנו למקור הדברים והראה לדברי הגר"ח מולוז'ין בכתר ראש שכותב שהכפרה הוא ע"י לימוד תורה לשמה, והראה בצוואת בעל הנתיבות לבניו שבלמוד המקרא יש תורה לשמה.

[וכדרך אגב מצאנו הרבה פעמים בתשובות ודברי רבנו שאומר דברים בלשון קצרה אבל הם בנויים על דברי הגר"א והגר"ח מולוז'ין או על שאר דברי הקדמונים במקומות שונים רק לא טורח להראות את זה בפנים, ורק כשהפצירו בו הרחיב בזה, ויש עמנו דברים נפלאים בזה^[12]].

טוב ושם ספק אם תצליח למה לעזוב את הודאי ולקחת את הספק, השואל אמר אבל אני חוסך נסיעה, אמר רבינו מה עדיף מקום שאתה ודאי לומד טוב עם נסיעה או מקום ספק תלמוד טוב בלי נסיעה, ודאי מקום שאתה ודאי לומד טוב! השואל אמר אבל אולי אח"כ לא יקבלו אותי לכולל השני, אמר רבנו מה עדיף מקום שאתה ודאי לומד טוב עם נסיעה עם ספק שלא תתקבל למקום אחר, או מקום שספק תלמוד טוב בלי נסיעה ובודאי התקבלת שם. אותו שואל הביא עוד סברא ועוד סברא (לא זוכר הכל) כדי לעבור כולל, ורבינו ענה את כל החד גדיא אחרי כל הסברות עדיף מקום שאתה ודאי לומד טוב ולא לעזוב. לבסוף יצא השואל אמר לנו רבינו שהשיב כן ע"פ הגר"ח וואלוז'ין שכ' בכתר ראש אם מצליח באיזה מקום או באיזה ענין אל ימהר לשנותו, [כעין הגמ' ב"ב ג' ב' לא ליסתור איניש בי כנישתא עד דבני

על כל דבר ודבר". וזה חוץ מחלק של הקבלה שאין לנו עסק בנסתרות שידוע שכבר בצעירותו שעסק בזה עם המקובל רבי חיים ערלנגר זצ"ל, ואח"כ בארץ לילות עם הגאון רבי אליהו דושניצר ועם הגר"א דסלר ועוד. הקו השווה של הכל, לעמוד על דבר ודבר, שום דבר לא בשטחיות, זה היה הדבר הכי גרוע שטחיות לומר ולא להבין, הקושיות שלו תמיד מפתיעים פותחים את הראש ...

וביקוש האמת שאמר שלא רוצה להדפיס את השיעורים כללים שלו, חוץ ממה שאנשים קשה להם לקרוא דברים ארוכים [זה החלק של סולם מוצב ארצה שהיה לו] אבל גם בגלל שלפעמים בשיעורים היה יכול לומר דבר פילפול ואולי זה לא אמת, אמת, מה שהוא דרש מעצמו, עמוד האמת.

מי שרואה בדברים שלו לפעמים חושב שזה מקומי, וכשרואה בכמה וכמה מקומות שמדבר על זה רואה שזה מערכה שלימה. וכן בחומש ואגדה בעצם זה מהלכים שלמים בתורת רבנו. תורה תורה חגרי שק. וזה הצער הגדול והתעוררות בשבילנו כל אחד לפי דרגתו לנסות להבין כל דבר. בין גמרא בין בהלכה בין בחומש בכל דבר מה שהוא היה אומר לא לרמות את עצמו שמבינים.

היסוד של הכול זה התורה וככה מתחילה הברייתא של רבי פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות וככה כל השערים מעלה מעלה זה הבסיס. והנקודה שרואים בכל התורה שלו, בכל השיעורים שלו זה להבין כל דבר ודבר קטן כגדול ומקטנותו ככה למד עד הסוף כל רש"י כל תוס' יותר לומדעס, פחות לומדעס, תוס' מדבר על האם כתוב עם ה"א בלי ה"א.

ושמענו בשם לומדי השיעור בזבחים ששבועים התעכבו בתוס' הגדול בזבחים עג, א, כי כל פעם לא הספיקו לגמור את התוס' וחזרו שוב ושוב עד שהדברים היו ברורים לגמרי ושבעים הערות זכו לשמוע מרבנו על דברי התוס' הללו. [ורק חלק מסוים הודפס באילת השחר עמ"ס זבחים]. ושמענו מנכדו הרה"ג ר' אשר שטינמן שליט"א במוצאי י"ז בתמוז תשס"ו אמר לו רבנו היום צמתי והרגשתי יותר טוב מכל יום אחר שאני אוכל, והספקתי ללמוד היום 70 דף במס' זבחים. [ואמר ע"ע שאולי לא התעכב מספיק על כל פרט]

הנכד הרה"ג ר' ישראל פרוכטר ישן אתו פעם בלילה וראה שהוא לא רגוע ולא נרדם ומוטרד ושאל אותו זיידע סבא [היה אסור לקרוא לו הרב או ראש ישיבה] ואמר מה קרה? ואמר לו רבנו אני פוחד מהמבחן פוחד מאוד!! והסביר אני לא צעיר ועוד מעט הולך לבית דין של מעלה ויבחנו אותי אני מפחד. אז הנכד אמר סבא אני אבחן אותך איפה אתה אוחז? אמר לו רבנו ב"ק דף ל"ז וישב הנכד ובחן אותו חצי שעה תוס' אחר תוס' וככה הצליח להירדם. נכדים היו יושבים עם גמרות פתוחות ובוחנים את רבנו בשביל המבחן.

היה מעשה שבאו חידד להבחן על כל משניות זרעים כל פרק ופרק וראה המלמד שהוא אומר כל משנה ג' מכל מסכת, ושאל אותו על זה אמר היום יום שלישי רציתי לבחון את עצמי האם אני זוכר, ואם היית מגיע ביום רביעי הייתי אומר משנה ד'.

ושמענו מהגאון רבי מאיר ברלין שליט"א שאמר לו הגרמ"ד סולוביצ'יק שליט"א שזוכר בצעירותו שבעת שהיה נכנס רבנו לבית הוריו בבריסק כדי ללמוד עם הגר"ה. היו הילדים אומרים עכשיו יהיה פה אש כי היו לומדי בריתחא דאורייתא עצומה.

ידוע הסיפור שבחורים ישבו ופטפטו ולמדו אז בישיבת מיר מסכת נדרים, והגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל עבר, והבחורים התחילו ליזמזם, 'תנו רבנן' אמר להם רבי נחום: 'אין תנו רבנן בנדרים' וסיפרו את זה למרן שר התורה רבי חיים, ואמר על אתר נכון

11. ולדוגמא קטנה שמענו שנה שעברה כשהיה בבית חולים בחנוכה בחולשה גדולה ושרו יונים ואמרו דחה אדמון בצל "צלמון" אמר מה זה צלמון אומרים ולא מבינים, ודרכו היה לעמוד על כל מילה בזמירות, וכך דייק כל מילה בסיפור ואמר שיעורים על זה ויצא חיבור מזה.

12. וכפי שסיפר הרה"ג ר"י יוזק שליט"א פעם הייתי אצל רבינו ור' יצחק לוינשטיין ז"ל בא עם אברך ושאל מדובר באברך יקר שלומד טוב בכולל ומציעים לו לעבור לכולל אחר האם יעבור או לא. רבינו השיב עכשיו אתה לומד טוב למה להחליף תשאר איפה שאתה נמצא. הוא יצא מהבית אחרי כמה דקות הוא חוזר ואומר אולי רבינו לא הבין טוב את השאלה, בכולל שלומד עכשיו הוא צריך לנסוע כל יום (לא זוכר כמה זמן אולי אמר חצי שעה) ואם יעבור כולל יחסוך את הנסיעה, השיב רבינו עכשיו אתה ודאי לומד

וכן הלימוד תורה לשמה כל השנים גם עסק בשאלות שאחרים לא התעסקו כי היה נראה להם פחיתות כבוד, והוא עסק בזה ג"כ שזה לימוד התורה הקדושה.

וכן בשנים הקודמות שהיה לבדו בשוויץ במקום שאין בו חברה אין בו משפחה שום דבר ולמד ביגיעה עצומה תורה לשמה בלי הפסק כלל וודאי שזה רומם אותו על כל המעשים. [והארכנו בזה להלן] וראה להלן שהבאנו שרבנו נפטר תוך כדי קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, שהקריא לו נכדו הרה"ג ר' גדליה שליט"א, ובקריאת שנים מקרא יש ודאי ענין זה של תורה לשמה.

ג. זוכה לדברים הרבה – קיום מצוות

וברש"י פירש 'נ"א מצות הרבה אלו בשבילו הוא'.

אין לתאר את גודל השמחה מכל מצוה ומצוה שהיה לרבנו. [והיה ראוי לייחד חיבור נפרד. ולפרט על כל מצוה ומצוה] ומפני קוצר הזמן נביא כאן רק כמה דוגמאות קטנות ועוד חזון למועד. שהדברים ידועים ונתפרסמו שבכל בוקר היה נותן רבנו מטבע של 10 אג' צדקה לע"נ אביו ואמו [ולאדם אחד שחשש רבנו שפגע בו לפני עשרות שנים, ולכן לטובת נשמתו נתן כל יום פרוטה לצדקה] ולכ"א נתן פרוטה שזה 10 אג' ופ"א אמר שזה נראה לנו דבר קטן אבל צריך לדעת שפרוטה של צדקה אין סוף להשגות בשמים שזוכין עי"ז. והביא שראה פעם מעשה שהיה צדיק אחד שבא לקברו של הרה"ק רבי אלימלך מליז'נסק וחשש שאין נפש הצדיק בקבר ואמר שנותן פרוטה אחת לצדקה לע"נ הנשמה שתלך ותגיד לצדיק שבא להתפלל על קברו, וראה איך אלפי נשמות רצות במהירות לתפוס את השליחות כדי לזכות בפרוטה אחת של מצות צדקה.

וכן עוד דוגמא מצות ציצית כמה פעמים התבטא רבנו על מצוה זו שהיא בן יחיד שלנו כמה מצות שנשאר לנו שהם מצות תמידיות, והרי תפילין צריך גוף נקי וכו' רק ציצית אפשר לקיים כל הזמן. ועוד דבר דיש שיטת הסמ"ק שיש מצוה להסתכל בציצית והרבה פעמים מי שזוכר היה רבנו מסתכל תוך כדי שמתעמק בקושיא בציצית ומעביר ידו בחיבה על החוטים לחטוף עוד מצות עשה, להסתכל בציצית, וזה הרי דבר פשוט שאפשר לקיים.

ובהספד על הגאון רבי ישראל בן שלום זצ"ל אמר רבנו לתלמידיו בישיבה קטנה דבר נורא: אם רוצים לעשות לו נח"ר, אפי' אם תלמדו שניה אחת שבלי זה לא הייתם לומדים, זה נקרא שהוא גרם, וכ"ש דקה אחת ועשר דקות. הוא מזכה אותו נצח. כל העולם מחכה ללימוד שלו.

וזה דברים שבכל יום שהיו אצל רבנו שהיה זמן מנחה ב 1:30 והיו אומרים לו שכבר הגיע זמן מנחה ואז ראה שנשאר עוד 2 דקות והתפלל מה להפסיד שתי דקות של תורה והמשיך ללמוד כרגיל. ומי שראה את התמונה איך שרבנו מקבל את האתרוג שניכר גודל הנאתו מהמצווה באופן נשגב ביותר, פשוט מתמוגג מהנאה כמו שקיבל מליון דולר.

וכן זכה רבנו לקיים מצות נדירות כגון כתיבת ס"ת שחסך במשכורת הזעומה במשך שנים והפריש מכספו לכתיבה מהודרת, ועשה הכנסת ס"ת בלי שידעו מי נתן [ובצוואה כתב שהס"ת הוא רק שלו ולכא' כוונתו שאין לאשתו חלק בזה כיון שהיא לא מצווה בזה ולכן השאיר את המצוה רק לעצמו].

וכן מצות פדיון פטר חמור ומצות ראשית הגז ומצות שילוח הקן וכיסוי הדם ועוד, שהקב"ה זיכה אותו לקיים אותם.

וגם מלבד עצם המצוה עסק הרבה בכונת המצוה והרי הוא הגבר הוציא מחדש את הספר אור השנים שכל מהותו הוא כונות לכל מצוה ומצוה, וניכר בספר שהרבה עמל בדבריו. וכן בספר פועל צדק לש"ך הרבה עסק בענינים אלו. ולחשב כל פרט אם זה דאורייתא או דרבנן ומה צריך לכוין ועד היכן, והדברים ארוכים.

ד. ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו הוא הלך וזיכה רבות אלפי ישראל השרויים בטומאת ארץ העמים שיראו מלאך ה' צבאות ויאמר להם שיש מנהיג לבירה, ובכל מקום דיבר וכל מקום לפי ענינו איפה שהיה צריך לדבר על שבת דיבר על שבת, ובמקומות אחרים דיבר שיקימו מוסדות וישיבות על טהרת הקודש ועשה מהפיכות במקומות האלו, ובאמריקה חוץ מהחזיון האריך לומר מוסר שכל אחד או יששכר או זבולון והגבירים שחנן אותם ה' בעושר חייבים לתת מעשר והכנים מושג שזה לא שייך שעשיר לא יתרום לתורה ועוד לכוללים שזה הכי קשה, וכששאלו אותו למה צריך כל כך הרבה גבירים אמר ולמה צריך כל כך הרבה עשירים? ואתם לא נותנים מעשר ותפסידו ממונכם, והורה להם שמותר לתת יותר מחומש עפ"י השיטמ"ק בכתובות שבתורה מותר לתת יותר מחומש וכהנה וכהנה, וכל המושג של אדעפט א כולל שקהילות באמריקה מאמצים כוללים, זה מכוחו וכח כוחו שחיבר את היששכר והזבולון והגבירים שבאו מאמריקה ושמעו זאת ממנו ועתה חסרנו כל אלה.

והעיקר מה שהדגיש בעולם של רבנו היה ישיבה וכמו שתמיד היה אומר שבמקומות שלא היה ישיבה נחרב התורה¹³.

רבנו לקח לחו"ל את הס"ת הקטן של הרה"ג ר' יצחק רוזגרסן לחו"ל, ואמר שכתוב שיש דברים בבריאה שנבראים כי אולי פעם אדם יצטרך את זה, כגון קיר שיתכן ויעבור שם אדם השלם ויצטרך צל. [אגב בזה ביאר מה העניין של המגדל הכי גבוה בעולם בדובאי, מי יודע אם ברבות השנים לא ישתמש בצילו איזה אדם השלם], ואמר שיתכן שכל בריאת הס"ת הזה לא נברא אלא בשביל פעם אחת שלא היה להם ס"ת כי התפללו במטוס או בשדה התעופה, ולא היה שם ס"ת.

ובשיחה בישיבת בין הזמנים בשכונת רוממה אמר רבנו: הנה אשריכם שאתם זוכים ללימוד תורה בבין הזמנים, ובאמת אין דבר כזה בין הזמנים, וכי בתורה יש זמנים, מתי צריך ללמוד ומתי לא, אבל עכ"פ העולם קורא לזמנים אלו בין הזמנים, וצריך לעשות חיזוק, וב"ה שאתם מתחזקים בימים אלו שכ"כ יש צורך בחיזוק, ובכלל בדורנו, שיש לנו כ"כ הרבה אויבים הן מאומות העולם והן לדאבונו מבנ"י, בלי תורה לא מצאנו ידינו ורגלינו, וכל הנס שאנו מתקיימים הוא רק בזכות התורה, וכל כמה שנוסיף תורה הרי אנו מוסיפים חיים לנו ולכל ישראל בכל העולם. ב"ה שאתם מתחזקים בלימוד התורה, וכמו"כ צריכים לראות לנצל את הזמן, כי כל כמה שלומדים זה מוסיף זכויות, שהרי חז"ל אומרים לעולם יראה אדם את העולם כאילו חציו זכאי וחציו חייב, ואם עושה מצוה אחת מכריע את כל העולם לכף זכות, ואם ח"ו עושה עבירה אחת מכריע את העולם לכף חובה, והנה כשמתחזקים בתורה הרי יש כאן זכות שיכול להציל את כלל ישראל, וכשאחד מישראל ח"ו נהרג בתאונת דרכים מי יודע אם אין זה בגלל שנחלשים בלימוד התורה עכ"פ.

ויסוד חידושו היה שכל מצוה מעלה את העולם ואפי' שהעולם לא היה נחרב בלי מצוה זו כי יש רוב מצוות, אבל העולם נהיה יותר טוב בכל מצוה ומצוה ויש בזה יותר שפע.

ושח הרה"ג רמ"א סלושץ שליט"א: אמר לי בן של ראש כולל שאביו דיבר כמה פעמים עם מרן רבנו שליט"א ושאל אלו דברי חיזוק לומר לאברכים?

ענה לו רה"י תגיד לאברכים שצריכים לדעת: שמי שמחזיק את העולם זה באמת אותם האברכים שיושבים ולומדים בצנעא עם קשיי פרנסה ובלי הרבה הערכה מסביב, הם לא ראשי ישיבות ולא רבנים, ויתכן שאף אחד לא מראה להם הרבה כבוד על זה שיושבים ולומדים, אבל באמת אלו שלומדים תורה מתוך הדחק "הם הם העיקריים שמחזיקים את כל העולם כולו, (קו' שטר קים ליה עמ' כו)

ישראל ויהיה לי שם כל יום ברכה מהכנה! ואכן כך עשה, מכר את רכושו, עלה עם כל משפחתו לארץ וכמובן אחרי שהוא הגיע לארץ הילדים לומדים במוסדות הרבה יותר טובים וחרדיים יותר וכך התחזקה כל המשפחה. עוד סיפר הרה"ג רמ"י שנידר שליט"א שבאחד המקומות שהיה רבנו בחו"ל והגיעו אנשים ממש רחוקים שהניחו בכניסה כיפות קרטון והם לבשו את זה לכבודו, ואחד מהם אחרי הדרשה נשאר וצעק אני לא חוזר הביתה, אני רח"ל נשוי עם נכריה ואחרי שראיתי את רבנו הקדוש אני לא יכול לחזור הביתה. ויש עוד הרבה ענינים רחבים בזה ובס"ד ובל"ג יובאו בגלינות בהמשך.

בי כנישתא אחרית[. ופתח לנו את סידור הגר"א והראה כן בפנים. אז ראיתי שכבר ברגע הראשון תפס רבינו את כל הצדדים וענה מיד במילה אחת. 13. ויש סיפורים רבים מהפירות של הנסיעות לחו"ל בכח כוחו, ולמשל ידוע כי מרן ז"ל שהיה בחו"ל התאמץ מאוד כל יום לשמוע ברכת כהנים וטרח עבור זה ללכת עד בית הכנסת של ספרדים שהם אומרים כל יום ברכת כהנים, והנה אחד היהודים שמע את זה שם, וחשב לעצמו: אם הרב שטינמן מגיע לארץ ישראל וטורח ליסוע מיוחד עד בית כנסת ספרדי לשמוע ברכת כהנים, כנראה זה דבר חשוב, ואם כן מה אני עושה? אני יסע לארץ

וכמה צריך להרחיב ולהאריך בפרט זה, באהבתו העצומה של רבנו לאברכים הלומדים, בלי משרה, בלי כבוד ובלי כסף ועוסקים בתורת ה' בהתמדה, כמה האריך לדבר בשבחים, וכמה דאג למענם, וא"ה ובל"ג נכתוב ע"ז מאמר נכבד.

ה. נקרא רַע

ובמס' כלה פ"ה ה"ב מבואר דנקרא רַע להקב"ה.

והנה כשבאים לכתוב על תפילה של עמוד צלותהון דישאל ועל הכח שלו. כל כך הרבה מה לדבר. יש גמרא מופלאה בתענית כ"ד ב' אמרין על ר' חנינא בן דוסא שהיה תנא ובזמן בית המקדש ואמר שלא יורד גשם והפסיק ושואלת הגמרא הרי הכה"ג התפלל שלא יפסיק הגשם ואמרת הגמרא מאי אהני ליה צלותא דכהן גדול לגבי רחב"ד עיי"ש.

מסביר רבנו הגדול זי"ע. שהכח הגדול של הכה"ג שהוא מזכה את הרבים הכפרה שלו וזה מתאים עם מה שהיה אמר תמיד בשם חובת הלבבות (בשער אהבה) שהאדם המזכה את הרבים יותר גדול מלאך. וממילא נכון שהכה"ג עם הקדושה הנוראה שהאריז"ל אומר שהכה"ג נהפך למלאך וכל אדם לא יהיה, וגם זיכה בכפרה אבל רבי חנינא בן דוסא שכל העולם כולו מתקיים ממנו כוחו רב יותר [והט"ו בהלכות ראש השנה תקפ"ב סק"ג כותב שכל העולם כולו הכונה לא רוב רק הכול ממש] היעב"ץ כותב [ולכאורה הדיוק שלו כי המימרא בכל יום זה רב שהיה אחר החורבן וראה מהרש"א] שבכל דור ודור נמצא כדוגמתו שיוצאת בת קול ומכרזת ואומרת כל העולם וכו' האם יש למי שהוא ספק שעד היום המר והנממה כ"ד¹⁴ כסלו עשרות עשרות שנים יצא בת קול "כל העולם כולו ניזון בשביל רבי אהרן לייב בן רבי נח צבי ואהרן לייב בני ניזון בפירורי לחם ודיסא חתיכת פרי מערב לשבת לשבת", וכשהיה בכפר סבא אכל פרי גוביא כל יום וזה היה מאכלו וכל זה מתי שאכל ולא צם, הרי צם ימים כלילות, שנים צם שני וחמישי עם ה' ענינים מגיע עם ערדלים לשיבה [ושנים הלך בתור סיגוף עם כל הסיגופים עניני נעליים גדולות] ופעם היה לו אולקוס והתברר שעטף את האוכל בנייר כדי שגופו הק' לא יהנה מהאוכל [וכל ימיו פחד שמכל הנאה יורידו למעלה כמו שהגמרא מספרת על רבי חנינא שאמר לאשתו שיורידו לנו למעלה אם נקבל למטה כמו שכל העולם כולו חל ורעד לראות את הבית המקולף בחזון אי"ש חמש, ככה הרי כל חייו זה היה המסר שאמר לאשתו הצדקנית המופלגת שכל הנאה פה מורידה למעלה, לא לאכול, לצום שני וחמישי עם ה' ענינים¹⁵, ותקופות רבות שצם ימים ימים רצופים, ולישון שעתים בלילה והרבה שנים לא ישן במיטה, או ברוחב המיטה ושאר ענינים של פרישות שאכמ"ל, ולא להישען על כסא וכל שאר הסיגופים. שהרבי הגדול שלו החזון אי"ש כתב באגרת "לא זכיתי לשום תענוג מתענוגי החיים", ורבנו הקדוש זי"ע עבד על זה לא ליהנות משום דבר, וכל זה בשמחה שזה שלא כדרך הטבע שהרי אדם שלא אוכל ולא ישן ומסוגף זקן ותמיד בפחד נורא עם החטא אמור להיות במתח ובלי סבלנות, ורבינו היה דוגמא של שמחה שלווה סבלנות באופן מופלג. וזה חוץ מהזיכוי הרבים שאין כדוגמתו בכל הספרים והדרשות והשיעורים בכל מקום ומקום. וכתוב ברמב"ם שאברהם אבינו היה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה ויקרא שם בשם ה' אל עולם, ראו בכל העולם – את החייב אדם לומר מתי

יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב והיה תמיד מתרגש מזה שחז"ל חייבו אותנו שיהיה לנו כאלה שאיפות גדולות.

אז כפי שאמר רבנו שמבואר בגמרא שזה יותר מכה"ג לפני ולפנים ביום הכיפורים הלא למשמע אוזן דאבה נפשנו איבדנו תפילות שלו. וידוע המעשה הנורא ששמע הג"ר בן ציון פלמן זצ"ל מהסטייפלער שבלי ליום הכיפורים תשל"ד חלם רבנו הקדוש שרואה "קרע שטן" והלך לפנות בוקר לסטייפלער בבהלה, ואמרו ביחד הרבה תהילים ואח"כ אחרי כמה שעות פרצה המלחמה ואמר הסטייפלער שתמיד היה שולח חולים לרבנו הקדוש שיתפלל, שהתפילות שאמרו אז רחמים קודם לצרה מנע הרבה צרות שהרי כל יושבי ארץ ישראל היו אז בסכנה נוראה [ויציין שבמלחמות היה ישן על הריצפה להיות נושא בעול עם אלה שנמצא במצב סכנה] למי גילה הקב"ה לעבדיו, לרבי חנינא בן דוסא שבדורנו. כמה גזירות רעות וקשות על הכלל והפרט ביטל בתפילותיו הוא בהנהגה הניסית והנפלאה שלו המשיך ניסים ונפלאות שאנחנו רואים יום יום בעינינו בארץ הקודש אשר יפלא והפלא מהאויבים הישמעאלים ימ"ש, והנהגה הניסית של אוכלי המן עולם התורה והאברכים, כמו שרבנו הקדוש היה אומר שכל הריבוי של עולם האברכים הוא נס גלוי בין איך שחיים יום יום ובין איך שמחתנים זה נסי ניסים "עמוד הימיני".

ו. אהוב

נשאל רבנו מאחד מגדולי ישראל על מה דמצינו שכלל ישראל כ"כ אוהב את רבותיו וכ"כ דואגים לו ושואלים בשלומם והשיב: הרי תני במש' כל הלומד תורה לשמה אהוב ואוהב את הבריות.

ואמר אחד מרבני ישיבת מיר בשיחה שזה הצלת עולם התורה שהגבירים אוהבים את רבותינו, ועי"ז מצליחים להחזיק את כל העולם התורה.

ז. אוהב את המקום

בפנקס מיוחד שבו רשם רבנו את רגשותיו בעבודת ה' כתב : ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך. הנה אם ה' המצוה דאהבת ה' סגי בקצת לב, אז גם כשה' אוהב בכל הלב, אז היתר לא ה' כ"כ מצוה גדולה דהוי קצת כאין מצווה ועושה. אבל עכשיו דהציווי בכל! הלב אז המצוה יותר גדולה וגם אז כל מה שלבו עולה בתורה אז לבו גדול יותר ואז יש עליו מצוה שגם חלק זה שנתוסף לו יאהוב.

נמצא דתמיד יכול לעלות במצוה שיש לו מצוה עוד יותר גדולה, וכל פעם עולה אצלו גודל המצוה נמצא כי זה חסדו יתברך שיהי' לו יותר שכה, ושיוכל לעלות תמיד ושיתחדש אצלו חלק מצוה חדש, מה שעד עכשיו לא ה' לו ויכול לעלות בלי סוף (אילת השחר ואתחנן ה, ה) ותמיד רגיל רבנו לעורר: שבשעת ברכת כהנים צריך להרבות אהבת ה' בלבו ועי"ז זוכה לאהבת ה' עליו בחזרה.

ח. אוהב את הבריות

כבר כתבנו על ענין הנשגב של רבנו שהיה לו מקום בלב לכל אחד. נביא כאן דוגמא אחת, יהודי של"ע חלה ובא להתייעץ עם רבנו האם לעבור דירה והיו לו כמה צדדים, והציע את ספיקו, ורבנו ענה לו, והוא פנה לצאת. רבנו קרא לו חזרה, ואמר לו, אבל לא ביקשת ברכה לרפואה, ואז בירכו ברכה שלימה. כי רצה לתת הטבה שלימה בלי הפסק.

בחודש חשון ע"ו - כשנשאל בענין קנית דירה ענה רבנו בזה"ל

באגרת (כ) להיזהר מאד מאד מאכילת תענוג ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות בטומאת הנפש של מילוי התאוה. באכילת תענוג מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר זה הוא מן השפלים מאד! המעכבים את הלימוד וכדאמרו במדרש והוא בתוספות כתובות דף ק"ד א עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו, ואמרו גיטין ע א סעודתך שהנאתך הימנה משוך ירך הימנה ע"כ דבריו הנוראים של החזון איש.

ושמענו משל נפלא בענין זה, שהיה ת"ח אחד שהלך ללמוד בהתמדה במרפסת והיו שם זבובים שהפריעו לו ללמוד, והיה לוקח כלי לסלק את הזבובים ושאלו את ילדו הקטן מה אבא עושה וענה מסלק זבובים, ולא הבין הילד שאבא יושב ולומד רק שלא יפריעו לו הזבובים הוא מסלקם, כך היה אצל רבנו הוא למד בלי הפסק, ורק שלא יהיה לו הפרעה בלימודו הוא סיגף את עצמו וכו', ובאים אנשים ואומרים הוא עשה סיגופים ושוכחים את העיקר שלמד ולמד בלי הפסק.

14. ונפלא הדבר שכשהלכו כלל ישראל להדליק נרות חנוכה הלכו עם הכפרה של מיתת צדיקים כיום הכיפורים. וראה במשך חכמה שכתב שמיתת צדיקים מכפרת כיום הכיפורים וכשם שיום הכיפורים מכפר רק למי שאינו מבטס בה כך מיתת צדיקים מכפר רק למי שמגדל את הצדיק בלבו ומגדלו ומרוממו אבל מי שמבטס בו אין לו כפרה עיי"ש.

15. ופעם דיברו על האדמו"ר הק' מאוסטרובצה ועל הצומות שלו ארבעים שנה, ושאלו את רבנו למה צם כל כך הרבה וענה רבנו זי"ע **למה לאכול צריך סיבה אבל למה לצום לא צריך סיבה**!! [ומהרה"ח רבי אברהם טרגר שמענו ששמע מפ"ק של האדמו"ר הנ"ל שאמרו לו פיקוח נפש כה לצום ואני עברתי את כל אלה שדיברו כך והייתי יותר זקן מהם. ופעם אחת אחרי הניתוח באגן שהוא עבר, אמרו לרבנו שהוא צריך לאכול ביצה קשה כי יש בה חלבון, הוא החזיק הביצה ביד, מביט בה כאילו הביאו לו פה איזה משהו משונה, ועשה טעימה קטנה והניח ביצה מידו ואמה: **מפטמים אותי כמו אווז**!!! ואפשר כבר לחשוב מה הביאו לו... לא בשר ולא דגים סך הכל חתיכת ביצה... ידוע מה שכתב מרן רבנו החזון איש

בשביל לענות תשובה צריך העונה להרגיש כאילו בשבילו כמ"ש 'ואהבת לרעך כמוך' ולי עכשיו לא אכפת מדברים אלו, אז איך מותר לי לענות על שאלות אלו? (צדיק כתמר יפרח כת"י)

ופעם פגש רבנו את אחד מנכדי מרן הגר"ח מבריסק בחתונה, וניגש יהודי וביקש מהם ברכה, ורבנו בירכו והלה לא רצה לברך, ואמר לו רבנו יהודי מבקש למה לסרב, ואז הסכים לברכו. ועי' מג"א סי' ר"א סק"ה בעונש למי שלא מברך לבעל הבית.

הגאון רבי מאיר קסלר הגיע בתקופה האחרונה כשרבנו היה חלש לבקש עצה, וכשראה את חולשתו אמר שלא רוצה להטריחו בנתינת עצה, ורק מבקש ברכה, אמר לו רבנו זי"ע מי אמר לך שיותר קל לברך הרי צריך לברך בכל הלב ולעבדו בכל לבב.

וסיפר הרה"ג ר' טוביה לוינשטיין שסיפר לו אחיו הרה"ג ר' יצחק שלפני כעשר שנים בשעה 11 בבוקר נכנס אברך לרבנו וביקש שרבנו יהיה סנדק בעוד שעה לבנו בעיר אחרת, ואמר לו ר' יצחק א"א לקבוע מהרגע להרגע צריך להתכונן קודם, ובדיוק רבנו עבר שם ליד הדלת, ור' יצחק אמר לרבנו בבדיחותא האברך הזה רוצה שרבנו ילבש את הפראק ויסע לעירו להיות סנדק, ורבנו הסתכל על האברך ואמר לו להיכנס לחדרו, ושאלו מה הענין, והסביר לו שאשתו נמצאת במצב רגיש, ואמרה שהיא רוצה שרבנו יהיה הסנדק, ולכן ניסה היום אולי בכל אופן הוא יסכים להגיע, ובזה יוטב לה, ואמר רבנו א"כ אני נוסע, וכשהגיעו לשם התברר שיש טעות בשעות, ורבנו צריך להישאר עוד שעה וחצי עד הברית, ניגש האברך להתנצל, ואמר לו אחד המקורבים שא"א כך לעכב את רבנו ושיגיד ליולדת שרבנו הגיע ורצה להיות סנדק וזה יספיק, ורבנו שמע ואמר לאברך, תראה הוא עסוק נורא וחייב לחזור אז הוא יחזור עם זה שהביא אותי, ואני אחכה פה שעה וחצי ותדאג לי רק בסוף למונית שתחזיר אותי הביתה, וכמובן שגם הם נשארו עמו וכך נשאר שם שעה וחצי עד הברית לאברך שבכלל לא הכירו מעולם.

עוד סיפר לנו אברך שהתגרש ונישא בשנית ובא להתיעץ עם רבנו באיזה ענין וסיפר לו את מצבו ושאלו רבנו בבהלה האם יש לך כבר ילדים מאשתך השניה ואמר כן וראה איך רבנו נרגע מזה ששמע דבר זה, ולמרות שלא הכירו מעולם, כאב לו שאולי לא זכה להפקד מאשתו השניה.

עוד סיפר לנו אברך א' שהיתה לו צרה גדולה בביתו והגיע לרבנו להתיעץ עמו על כך [ורבנו כלל לא הכיר] וכששמע את זה רבנו התחיל לבכות עמו וכמה דקות לא יכל להשיב לו מרוב צער על מצבו.

ט. משמח את המקום

באותו פנקס שרשם רבנו כת"י הביא עוד מצוה שיכולה להיעשות ע"י אחרים תלמוד תורה דוחה אותה, ותלמוד תורה כנגד כולם, כי כשילמוד תורה הוא מתעמק ועולה בשכלו להבין דרכי השי"ת והשגחתו יותר מאשר במעשה המצות, ולעלות, להיות גדול, זה העבדות הכי רצויה, כי אז כל מה שעושה עושה בעמקות יותר, והמצוה היא מצוה יותר עמוקה, והנחת רוח שיש להקב"ה ממצוה שהיא יותר בעמקות אין להשוות למצוה שעשוי' בלי לב עמוק, ואע"פ שאין המחשבה והעמקות מעכב, מ"מ אינו דומה כלל. ופ"א אמר עצה לבן עליה שיחשוב בכל מצוה או לימוד שלומד,

שעושה נחת רוח לבורא, והמחשבה עצמה תרומם את האדם. והרבה יש להאריך בענין זה על צער השכינה אבל יש להזהר בענין זה שלא לרמות את עצמנו ושח לנו הגר"א דיסקין: פ"א חכיתי להיכנס לרבנו זצ"ל וישבו שם עוד כמה ת"ח וחילו, ופתאום נכנס א' שלא היה נראה שומר תו"מ ונכנס מיד, וכולם התפלאו כיצד הכניסו אותו בלי תור, ולאחר שיצא הסביר הנכד, שזה היה רופא שהגיע לבדוק משהו אצל רבנו, ולכן נכנס ללא תור.

בהגיע תורי אמרתי לרבנו שכעת התחזר לי דברי הנפש החיים שאומר שתפילה על צער ה' מתקבלת מיד, דהנה כולנו ישבנו וחכינו בתור והוא נכנס מיד, אלא שאנחנו צריכים את הרה"י בשביל הצרכים שלנו ובזה יש תור, אבל הרופא הגיע בשביל הרה"י ואצלו אין תור, כך אדם שמבקש גשמיות לעצמו יש תור, אבל אם מבקש על צער השכינה עוקף את התור ומקבל מיד.

חיך רבנו ואמר 'אבל אדם צריך להזהר שלא לרמות את עצמו שהוא בוכה על צער השכינה, ובאמת בוכה על עצמו'.

י. משמח את הבריות

היה פלא גדול שהיו רואים אנשים ממתנים בחוץ ודאגה על פניהם, והיו נכנסים וראו בחוש איך שיוצאים עם חיוך על פניהם שירד אבן מעליהם, ומי שהיה בבית ראה שאלו דברים שבכל יום, כיצד שימח בתשובה ובברכה לכל אחד מה שרוצה.

ומבהיל הדבר שרבנו אמר על עצמו שלא היה לו יום אחד עצוב בחיים!!! כל חייו היו בשמחה, איזהו עשיר השמח בחלקו, ובעליזות וישרי לב שמחה, השרה רוח ואוירה של שמחה על כל הסובבים מה נורא הדבר איך אדם שחי כל כך עם חרדת הדין¹⁶ ועם הדין והחשבון שיצטרך לתת למעלה ומהגיהנום, [ושמענו מנכדו שהרבה עונה ונשאל לפרש הדבר וענה שחושב אז על שש מצות תמידיות ושיותי ה' לגנדי תמיד, וחושב שהוא עומד בבית דין של מעלה ואומרים לו אהרן ליב ככה וככה שאלו אותך וככה ענית תסביר למה? אז הוא מצייר לעצמו ממש את העמידה הזאת וככה הוא עונה] וכל כך פחד וירא מכבוד, וכל פעם שמעו עם ישראל איך שהוא אומר על כל פעולה ופעולה אוי מה יהיה עם הדין מה יהיה עם הדין, שזה יזיק לו למעלה וביחד עם זה היה כל כך שמח, עוז וחדווה במקומו. ואני קירבת אלוקים לי טוב. וזה היה בשוויץ שישב לבדו בודד ונכחדו כל בני המשפחה ונשאר "ויותר יעקב לבדו" וגם במצב כזה שרוי בשמחה כי כך היא מסורה "ונשגב ה' לבדו".

[וח"א שלח לנו שיגמט' של אהרן יהודה ליב בן נח צבי עולה 'בלתי להויה' לבדו].

רק מי שדבוק בשכינה יכול להגיע לדרגה כזאת ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ולכן ראו עליו תמיד שמחה ושלחה [הרי כל הילוכו ודיבורו ומאור פניו היו בבחינת שבת "ת"ח בחינת שבת" וזה היה בכל מצב, ובמצבים הכי קשים, וסיפרו איך הלך במנוחת הדעת ובשלחה אחרי מיטת אשתו והחברא קדישא כל הזמן היו צריכים להאט את הליכתם [דרך אגב לא נתן להזכיר ברמקולים שיודיעו על הלוייה "אשת וכו' רק להזכיר את שמה] ובסבלנות גדולה¹⁷ אף שלא אכל כמעט ולא ישן, וזקן מופלג¹⁸, וסיגופים נוראים שלא נשמע כמותם דורות דורות¹⁹, ויראת חטא

אני לכן ראוי לי להיקבר במקומות פשוטים]. מי שמע כזאת ומי ראה כאלה, ורבנו עמד כ"פטיש חזק" ושמר כנגד גזירות הקשות וניהל מערכות שלמות בדורון תפלה [מי שלא ראה איך שרבנו הקדוש בכה כל הלילה "בלילה ההוא" שהיה הגזירה כנגד לימוד התורה לא ראה בכי מימין] ומלחמה כדרכו של יעקב אבינו וראינו נפלאות בעינינו.

שר וגדול נפל בתורה, שר זה רבי יוחנן בן זכאי כמבואר בחז"ל אני שר וכי ששמר על התורה תן לי יבנה וחכמיה. לא הניח דבר קטן וגדול למד בחיפוש האמת כל התורה כולה ממש שאל והקשה כל פרט ופרט, עם הלימוד מבחרותו בפנימיות התורה, ש"ס, שו"ע ושומעים בהספדים דברים נפלאים. ועבד זה כרבי חנינא בן דוסא כמבואר בחז"ל, ורבנו היה שר ועבד שר וגדול נפל בישראל

אוי נא לנו כי חטאנו שנלקח מאיתנו רוח אפינו משיח ה' עיני עיני יורדה מים על השריפה אשר שרף ה'. עמוד הימיני ופטיש החזק כמו שאמרו חז"ל ששאלו לרבי יוחנן נכנסו תלמידיו לבקרו ואמרו לו עמוד הימיני וכו' למה אתה בוכה ואמר להם שני דרכים לפני וכו' כל הרבה פעמים שמעו מרבנו הק' דברי הגמרא הזאת. זאת אשר למדנו מרבינו הק' זי"ע "זכרו בוראכם והביטו אל נפשותכם".

16. שמענו מנכדו שישן אצלו וראה את רבנו קם בכזה חרדה ואומר אוי איך שיצלו אותי בגיהנום. ויחרדו ויצא ליבם.

17. והנה מבואר בגמרא בגיטין שהנעלבים ואינן עולבין השומעין חרפתן ואינן משיבים עליו הכתוב אומר וכצאת השמש בגבורתו. וכמו שהשמש לא התקטנה כששמעה את קיטרו הגלגלה ולא ענתה, ככה רבנו הקדוש לא ענה דבר, וכן רבנו היה צריך ממש לעשות עצמו נופשי כעפר לכל תהיה [וכדברי חז"ל הכולם עצמו בשעת מריבה העולם עומד עליו צדיק יסוד עולם עמוד הימיני] וכמו שבוכים הספדנים "משמת רבי אהרן ליב בטלה ענווה" וראינו את הצוואה שהרעידה כל לבבות ישראל בכל אתר ואתר, כמה שפלות כמה ענווה [כשנשאל מרן איך עובדים ע"ז. סיפר, שהי' אדמו"ר שאמר ב"ה שציונו על ענוה כי אם הי' מצווה אותנו על גאווה מה היינו עושים, כי איך אפשר להתגאות... הב"י כידוע זכה לחבר שו"ע ע"י ענוה, (הי' באותה תקופה ג' שהי' ראויים כמש"כ בסדר הדורות), הח"ח חיבר משנ"ב ע"י ענוה], כמה החזיק את עצמו לאיש פשוט ורצה להיקבר רק בין אנשים פשוטים סיפר הגאון רבי ברוך ש. שפעם הסביר לו רבנו שרוצה להיקבר במקום פשוט, שבאמת הוא אדם פשוט רק כאן בעולם הזה מסתובבים סביבו כאילו יש בו משהו, אבל בבית קברות ששם אני כבר בעולם האמת וידעו מה אני ומי

שלא היה כמוהו, ולשאת את משא הדור ברוח וגשם בכלל ובפרט שזה כולם סיבות להיות ב"נערווען". ואעפ"כ תמיד היה בשלוה ובשמחה שלא נראה כמוהו²⁰. וכמו שאמר החזון אי"ש "אין עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת" והן הן הדברים. ופרח לו איש האמת ויבכו אותו כל בית ישראל. כל בית ישראל בוכים ומתעוררים, הפטירה של עמוד האמת בדורנו היא כרעמים וברקים שפושטים את עקמימות הלב שלנו, אנשים מדברים דיבורים שלא שומעים בדרך כלל על אימת הדין והגיהנום²¹ ועונש ושכר ועולם הנצח של האיש שחי חיי נצח בעולם הזה, האיש שהתהלך בארצות החיים.

והרבה פעמים ממש שמעו אותו ממלמל בשנתו "אין לו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף"²², נפטר בכזה גיל ובכזה מצב בדעת ומתוך חיבור בדברי תורה הק' שבכתב.

והרבה יש להאריך על הרבנית הצדקנית ע"ה כפי שאמר נכדה הרה"ג ר.גה. שהיא היתה התלמיד הגדול של רבנו ופעם אחת כששיבחה לאחת על תכשיט יפה שלבשה, שאלו אותה האם זה לא מפריע לך שאין לך שום דבר מדברים אלו וענתה הרבנית אני כל כך נהנית כשזה על מישוהו אחר למה זה צריך להיות עלי. ושהיתה קונה דבר לבית היתה אומרת אני קונה עכשיו דברים לוויילה שלי. איזהו עשיר השמח בחלקו.

יא. ומלבשתו ענוה

אחד הנכדים רצה לעזור לו בחליצת הנעלים, העיר לו רבינו שמה שיכול לבד לא צריך להטריח, [והוסיף בפרט בזה שכתוב בגמ' כתובות צ"ו א' אמר רבי יהושע בן לוי כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת מנעלו, ע"י רש"י, הרי דהוי דבר של בזיון] ע"ש.

שמענו מרבינו: אני מעולם לא ביקשתי כלום לעצמי, לא לומר שיחה ולא שיעור, [חוץ מישב"ק שאמר שיעורים בקביעות שכמובן לא שייך לבקש לפני כל שיעור רשות לומר] וכן שיעור כללי, אלא א"כ באים לבקש.

סיפר הגה"צ ר' דן סגל שפעם קראו לו שיבוא לרבנו, וכשהגיע אמר רבנו אני מעולם לא קורא לאנשים רק מישוהו קרא לך בשמי כי מי אני שאקרא לאדם כמוך.

וכל ימיו היה חוזר ואומר את דברי הגמרא אפילו כל העולם אומרים לו צדיק אתה תהיה בעיניך כרשע שאין הכונה שכל העולם טועה רק אדרבה בגלל זה שהוא הצדיק הוא מבין את עומק החטא [וכשאמרו לו בהתפעלות שהחת"ס נכנס לכל נדרי כששני בני אדם החזיקו אותו כי לא יכל לעמוד על רגליו מהפחד, אמר רבנו מה אתם מתפללים הרי זה פשוט, החת"ס שהיה כל כך גדול בענקים ידע כל כך את חומרת החטא והעונש] ולכן באמת חושב שהוא רשע וזה מה שכתב בצואתו שלא יספידו אותו, הרי כולם יודעים ומבינים שהחכם מכל האדם ידע ששר התורה שליט"א מיד יאמר שאין לשמוע לו בשום אופן אז בשביל מה הוא כתב? רק הפחד שלו הנורא והאיום מאימת הדין הביא אותו לכתוב לבית דין של מעלה אני לא רציתי את זה! אני לא רציתי את זה!

והרה"ג רבי מ.פ. שליט"א הוסיף בזה דהנה הגאון הגדול ר' דוד כהן שליט"א הביא ישנם ג' דברים יסודיים במשנתו של רבינו. א. צורת חיים של הסתפקות במועט כנגד כל רדיפת המותרות והתענוגות של ימינו, כמ"ש אדוננו הגר"א בשם שלמה, כל החטאים והעוונות באים מהמדה של לא תחמוד כי לא תחמוד כולל כל הדברות שהיא הדברה האחרונה, וכולל כל התורה, שהרי אמר ר' ניסים

גאון [הובא ברש"י סוף משפטים] שבי' הדברות נכלל כל התורה כולה, והיא הדברה האחרונה. ב. חיים באמונה ובטחון בהשגחת ה' בכל דרכי החיים, שזו היתה משנת חייו של רבינו, ומבואר שם בהגר"א דאמונה ובטחון פועל יוצא של הסתפקות במועט שלא לדאוג דאגת מחו. ג. מידת האמת שהיתה נר לרגליו עכ"ד ומעתה הוסיף הרה"ג רבי מנחם שליט"א והנה שרש ג' דברים הללו כלולים בענוה ויר"ש שהם המדות שהיו בו, כתוב במשלי (כב, ד) עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים. ובביאור הגר"א שם מפרש כי ענוה כוללת בתוכה ב' חלקים, נפש שפלה, ורוח נמוכה, נפש שפלה: הסתפקות במועט וכפי שעולה מרש"י שכתב לבאר נפש רחבה (במדבר כב, יח) מלא ביתו כסף וזהב - למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים. אמה, ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו. רוח נמוכה: חי באמונה ובטחון והרי הוא ברשותו של מקום וכפי שעולה מרש"י (שם יג, מאן ה' לתני להלך עמכם - אלא עם שרים גדולים מכם, למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות. יראת ה': הוא מדת האמת, כדכתיב יראת ה' טהורה עומדת לעד, משפטי ה' אמת צדקו יחדיו. וכנגד נפש שפלה זוכה לעושר - שמרחיב ה' את גבולו ויעדן נפשו, וכנגד רוח נמוכה זוכה לכבוד, וכנגד יראת ה' זוכה לחיים שנאמר (משלי יט כג) יראת ה' לחיים, עכ"ד הגר"א. ובאבן עזרא: חיים - אריכות ימים, וזכה שנתקומו בו כל הדברים הללו. גדול שיש בו ענוה ידע כי הוא כנמלה קטנה לפי המלך הגדול העומד עליו, ומי שנחל ענוה ינחל עושר וכבוד כי ה' יגביהנו מדה כנגד מדה

במשלי (כב, ד) כתוב: 'עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים', ובמלבי"ם מבאר לפסוק זה שהוא הנהגת מדה כנגד מדה דהיינו מי שיש בו מדת הענוה וירא ה', נוהגים בו משמיא במדת עושר וכבוד וחיים. וכתב המלבי"ם: כי שורש הענוה מסתעף ממה שמשיג גדולתו של יוצר בראשית וכחו הגדול והמציאות אשר ברא, עד ששיג שהנהו כאין וכאפס לפני קצת מבריאיותיו, והגם ששיג בעוה"ז מלכות וחכמה וגבורה וכל המעלות, ידע כי הוא כנמלה קטנה לפי המלך הגדול העומד עליו, וכאין חשוב לפני הקטן שבמלאכיו, ומחשבה זו סופה להכניס בלבבו יראת ה' שיירא מעשות דבר נגד רצונו, כמ"ש הרמ"א שויתי ה' לנגדי תמיד וכו' כי אינו דומה ישיבת האדם וכו' כ"ש כשישים על לבו שממ"ה הקדוש ברוך הוא עומד עליו ורואה במעשיו וכו', ומי שנחל ענוה ינחל עושר וכבוד כי ה' יגביהנו מדה כנגד מדה, וינחל חיים אם חיי הנצחיים ע"י שיזהר מרע, אם חיי העוה"ז בהשגחת ה' הפך המתגאה שייסיר יראת ה' מנגד פניו ודרכיו דרכי מות עכ"ה.

דהיינו את מכבדי אכבד, ואין לך מכבד גדול לבוא עולם מהנוהג ענוה בעצמו שמבין לגדולת ה', ולכן מודדים לו משמים באותו הנהגה ומגדלים אותו. וזהו דתנן באבות 'כל הבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו'.

ולכן זכה רבינו הגדול זצ"ל לכבוד גדול בחייו ובמותו, משום ענותנותו הגדולה במדה כנגד מדה, ועם כל כבודו וגדולתו וחכמת התורה שהיתה בו גדלה ענותנותו יותר מכולם שקיים בעצמו 'שויתי ה' לנגדי תמיד'.

וכפי שסיפרו נכדיו הרבה פעמים כשלא חש בטוב, היו אצבעותיו נעות ונדות, נפתחות ונסגרות בתנועה לא מוסברת, באחת ההזדמנויות בהן פתח סגור לבו, הסביר פשרן של תנועות האצבעות:

21. וההספד שלו באייר תשנ"ה [שאז התחיל להנהיג את הדור בגלוי כשנחלש אז מרן בעל האבי עזרי] על ידי נפשו הגאון רבי משה הרעידה אל הלבבות "והנה הרי כתוב בספרים שיש לכל אחד דינים גדולים, והקב"ה יעזור שיזכה בדין, זה לא פשוט בכלל, ויש הרבה צדיקים שצריכים להיכנס לרגע קט לגיהנום כמבואר בגר"א ולהכנס מיד שיהי במחיצת אבותיו הק'; שיזכה להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו שזה התכלית, [ואמר פעם רבנו: רבים התפללו על שברכתי את הגר"מ בהלוי שיזכה בדין, כי רגילים לומר תמיד בהספד שימליץ טוב וכו', ואינם יודעים שהנפטר עומד בדין, כולו רועד על נפשו, והם עוד מבקשים ממנו טובות שיעזור להם!]

22. וידוע שבעת שהגיע רבנו לבדו בבחרותו לשוויץ וחש געגועים לביתו, ואז שרו בליל שבת "גידל", ומאז נכנס בו ביותר שאת וביתר עוז הגעגועים להקב"ה ומידי פעם היו שרים בביתו שיר זה בניגון ששרו אז.

18. וכבר אמר עליו רבנו שר התורה שליט"א שרבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים וכו' ורבי אהרן ליב מחייב את הזקנים.

19. ורבינו בשם הגאון רבי ישראל אליהו וינטרובי זצ"ל שכמדומה שמעת אדוננו הגר"א לא נשמע כאלו פרישות בכל עניני העולם הזה ואכמ"ל.

20. ושמענו מנ"ב שמעולם לא שמעו ממנו אנחה ואף בשנה האחרונה שסבל מאוד מכל המכשירים לא סחב חוטים וכדו' ה' ירחם וכו', רק פעם אחת בתקופה האחרונה כשהכניסו לו צינור הנשמה ופחד שחוטכים לו את זקנו בתער והוא כמעט היה מעורפל וצעק גועעאל תער זה פעם היחידה שצעק, עד שאמרו לו שזה במספריים. ועוד פעם כשהיה ביושב גדול מאוד והיו צריכים ומוכרחים להרטיב הפה והיה ממש בעירפול וסגר פיו בחוזקה וממש לא הסכים ולא ידעו למה, ואמר להם מה מכניסים לי בפה אולי זה לא כשר!! ומלפנים היה עושים לו טיפולים שצריכים הרדמה ורבנו לא הסכים שיעשו לו הרדמה ולא הוציא הגה מפיו.

הזרת הקטנה דומה לאות י'. פתחיחת היד כולה בחמש האצבעות, היינו – ה', האצבע המכונה אצבע, דומה לו', ושוב פתחיחת היד כולה שאומרת ה', כך ללא הפוגה שוב ושוב אותיות הויה: כי גם בחולי ובחום גבוה, אין היסח הדעת, שויתי ה' לנגדי תמיד וכמו שהבאנו בזה להלן.

כמה דמעות צריך לשפוך על הרב דומה למלאך ה' צבאות. שמענו כי בשנים הקודמות בכל שנה בבין המצרים רבנו היה חלש או חולה, בפרט בט' הימים ככל שקרב והולך יום החורבן – ט' באב, הוא נעשה חלש וחולה יותר, באחד השנים אף הרגיש רע ביותר והלכו כבר לקרוא לרופא, מרן אמר כי זה מחלה של החורבן והרופא לא יועיל, ואחרי ימי האבל זה יסתדר, וכמובן כך אכן היה. הגוף נהיה חולה כפשוטו בגלל החורבן.

הרב הדומה למלאך, שכל המציאות של מלאך זה שלית, שליחות לעשות רצון הבורא ית"ש.

הוא הרי היה דבוק בספר אור השנים של הפרד"ס והדפיס את זה וכתב שם הקדמה שזה כל הספר שכל פעולה ופעולה יהיה לשם יחוד קודשא בריך הוא. ופ"א אמר עצה לבן עליה שיחשוב בכל מצוה או לימוד שאני לומד שאני עושה נחת רוח לבורא, והמחשבה זה עצמה ירומם את הבן אדם. והרי הוא הגבר הוציא מחדש את הספר אור השנים שכל מהותו הוא כונות לכל מצוה ומצוה, וניכר בספר שהרבה עמל בדבריו. וכן בספר פועל צדק לש"ך הרבה עסק, בענינים אלו. ולחשב כל פרט אם זה דאורייתא או דרבנן ומה צריך לכוין ועד היכן, ורבינו באור השנים הפרטי שלו כתב בכתב יד קודשו בזה"ל "להגיד על כל דבר שכתוב הריני מקבל עלי "בלי נדר"!!!

וכמה הולמים על רבנו דברי המסילת ישרים סוף פ"ב וז"ל "והרי נתבאר חלקי הענוה הראשיים ופרטיהם בכל פרטי המינים המתרחבים והולכים לפי הנושאים, ולפי העתים והמקומות, ישמע חכם ויוסיף לקח. והנה זה ודאי שהענוה מסירה מדרך האדם מכשולות רבים ומקרבת אותו אל טובות רבות, כי העניו יחוש מעט על דברי העולם ולא יקנא בהבליו, ועוד שחברת העניו נאה עד מאד ורוח הבריות נוחה הימנו בהכרח, לא יבוא לידי כעס ולא לידי מריבה אלא הכל בהשקט, הכל במנוחה. אשרי מי שזוכה למדה זו, וכבר אמרו (ירושלמי שבת פ"א): מה שעשתה חכמה עטרה לראשה עשתה ענוה עקב לסוליתה, כי כל החכמה כולה לא יערכנה, וזה ברור".

יב. ויראה

פי' התפא"י שיחשוב שיפלותו נגד רוממותו ית' ויהיה תמיד ירא לפניו יראת הכבוד.

שמענו שאמר הגאון הגדול רבי דוב לנדו שכמדומה שבדורנו לא היה כזה ירא חטא כרבנו וכאשר היו רואים את רבנו ראו ממש אדם שהוא עבדא קמיה מריה.

בשנים האחרונות שנחלש נתגלה השויתי של רבינו, שהיה מבקש כאשר עבר מהחדר לסלון שיחזרו לפניו על המילים תקיף ובעל היכולות כולם. ופעם ביקש מאחד מבני ביתו שיכתוב לו את המילים האלו על כריכת סידורו העבה, וכאשר לא חש בטוב שכב במיטה והכריכה פתוחה כל הזמן לפניו. דבר נוסף מעניין התגלה בזה, אצל בני הבית הקרובים ידעו על סימן מתי רבינו ער למרות שעניו עצומות – כאשר מרים ידו ומסובב אותה, ופעם חשבו שזה תנועה למנוע הירדמות, עד שפעם הסביר שעושה עם האצבעות שם ה ו י ה !!!

ובמו"ש חיי שרה אמר לאחד הקרובים ביותר עוד מעט ר"ה, והחל לבכות, אוי עוד מעט ר"ה, ואמר לו אותו אחד אבל זה עוד הרבה זמן, והשיב כמו שעד עכשיו עבר מהר הזמן מר"ה, אותו דבר יעבור עד ר"ה, כל הזמן חיי בפחד מר"ה ופחד הדין לעתיד! כל השנה היה אומר עוד מעט ר"ה צריך להתכונן.

היה שבוע אחד שכל השבוע התכונן לשבת כי בשבת היה שבת ר"ח ושינן בע"פ את אתה יצרת שמא לא יוכל בשבת לקרוא, ולא סמך על זכרוננו שאמר התפילה הזו פעמים רבות יג. ומכשרתו להיות צדיק

התואר צדיק הוא דבר גדול. ורבנו פעם ראה נוסח של מצבה של אברך חשוב והיה כתוב צדיק ואמר רבנו למחוק את זה כי בשמים יש הקפדה על מילים אלו.

אחרי פטירתו של הג"ר זאב אידלמן זצ"ל, באו לרבנו והראו לו שלא לכתוב עליו שום תארים במודעת הפטירה ועל המצבה וכן שלא להספידו נכנסו אל ידידו רבנו להראות לו את נוסח המודעה שהכינו ולבקש הסכמתו. רבנו נטל עטו ומחק את האות צ' מהמילה זצ"ל באמרו שכך היה רצונו הטהור של הג"ר זאב והוא חושש מביטול רצונו.

והנה ברש"י בפרשת ויחי כשנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהן ולבן של ישראל שזה מה שכתוב על בית המקדש והיה עיני ולבי שם כל הימים רבנו זי"ע שעלה ונתעלה כמשכן מזבח ומקדש כמו שכתב המסילת ישרים בשער הקדושה עי"ש הרי ממש נסתמו עיניהן ולבן של ישראל.

עינים זה הראיה כח לראות, ולראות למרחוק, היה חד בדרא לראות כל דבר כמו שצריך לראות וראיה של חכם הרואה את הנולד ע"י שהיה חכם שלומד מכל אדם²³, אחד יחיד ומיוחד איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי, שאיך יכול אדם ללמוד מכל אדם רק מרגישים כי עדותך שיחה שהתורה היא היא מדברת ולכן לא איכפת מי מדבר כי התורה הק' מדברת, ורבנו הקדוש שהיה יחיד ומיוחד שבכל דבר היה חושב איך היה אומר החזון אי"ש איך היה אומר הגרי"ז "אוי נא לנו כי אבדנו אותו אחד יחיד ומיוחד שהיה דבוק בכל רמ"ח ושס"ה לרבנו החזון אי"ש ורבנו הגרי"ז ושאר גדולים באופן מבהיל שלא היה כמוהו לפניו" ואיך היה רבו כאביו רבי שמחה זליג תלמידם של מצוקי ארץ היה אומר וכהנה וכהנה, ולבן זה להרגיש את כל כל ישראל בכל העולם כולו ממש קטנים גדולים קרובים רחוקים לא הסיח דעתו משום נשמה בישראל לקרבן לאבינו שבשמים.

אנחנו רואים שענקי הדור ושרי התורה שליט"א כמו הגר"ק אומר עליו גאון הגאונים קודש הקדשים שכינה מדברת מתוך גרונו, וששבעים שנה לא הסיח דעתו מתורה הק' יומם ולילה אפילו בשנתו, ושמרן רבנו החזון אי"ש היה קם מלפניו כדין קימה לפני ת"ח וקרא לו 'הגאון הצדיק' ושלח אותו לכפר סבא שיקים ישיבה ושלח את בני משפחתו ללמוד שם ושלח אנשים לקבל ממנו ברכות, ודעתו וכן היתה דעת אביו הקהילות יעקב שעתידי להנהיג את כלל ישראל.

מה נאמר ומה נדבר! הרמב"ם כותב שחייב אדם ללמוד תורה עד יום מותו, הרי ראינו פה דבר מבהיל שההסתלקות של רבנו היה בתורה ממש לא רק עד יום מותו רק במותו ממש שהנכד הג"ר גדליה אמר לפניו ברכת התורה והערב נא ובחר בנו, ושמע ואמר אמן וקרא לפניו תורה שבכתב שנים מקרא²⁴ בפרשת מקץ בין רביעי לחמישי "ויסוף הוא המשביר הוא השליט על הארץ". ויצאה נשמתו במיתת נשיקה בקטירא חדא אשרי ילוד איש שזכה לכך, ועליונים ששו והקב"ה אומר לפמליא דיליה ראו בריה שבראתי בעולמי, נעשה אדם נאמר בעבורך, ותחתונים בכו.

מצינו בחז"ל ורש"י הביא את זה שנתאוה משה למיתתו של אהרן הכהן מיתת נשיקה ומביא רבנו הק' באילת השחר [וכאן המקום להזכיר מה שהיה מרגלא בפומיה דרבנו בשם הרב ש"ך שכשהייתי חי ואמרו דברי תורה בלי להזכיר את שמי ויתרתי אבל אחרי פטירתי איני מוותר ורוצה את הזכות שיזכירו בשמי, ובמק"א כתב רבנו האנשים הגדולים בכל הדורות, וכמה שמכניסים יותר דברי תורתם

קורא שנים מקרא, ואח"כ תרגום, ואח"כ עוד פעם שלישית מקרא, לצאת ידי כולם. [א"ה וראה בעל הטורים בתחילת פרשת שמות וז"ל ואלה שמות בני ישראל: ר"ת ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם (ברכות ח ב)] וכיון שהי' קשה לרבינו זצוק"ל בתקופה האחרונה לקרוא, ביקש מנכדו לקרוא לפניו שנים מקרא ואחד תרגום של כל הפרשיות שיצא מדין שומע כעונה [אף שרבינו ישב בעינים עצומות העיר ותיקן מידי פעם שיקרא בהיגיו הנכון]

23. וכשנסתלק מרן הגרש"ז אוירעבאך זצוק"ל הגיע רבנו הק' זי"ע לנחם וישב זמן רב עד למאוד ושק והקשיב למנחמים וכשנשאל על זה אמר "באתי לשמוע וללמוד דברים על הגרש"ז".

24. והיה לו חומרות והידורים רבים בקריאת שנים מקרא והחמיר כל השיטות ואמר רבינו דהנה להמשנ"ב. (שם) קוראים תחילה שנים מקרא ואח"כ תרגום, ולחזו"א מקרא תרגום מקרא, כדי שע"י התרגום יובן יותר המקרא השני [והבנתי שתקופה כך הי' עושה] אמר רבינו אח"כ חשבתי לצאת ידי כולם אני

זה שמחה ותועלת עבורם וממילא עבורו. ומי לא צריך סניגורים, הרי קטיגורים לא חסר לדאבונינו רח"ל, ומוכרחים סניגורים בכל ימות השנה לא רק בימים נוראים וכעין זה מצינו דכתב מרן הגר"ח מוולוז'ין זצוק"ל (בסוף ההקדמה לפי' הגר"א על זרעים) על לומדי דברי הגר"א, וזכות תורתו וצדקתו יעמוד לנו לכל ישראל, וביחוד להנך דתני ומתני מתנייתא דרבינו הגדול. עכ"ל רבנו זי"ע.

ורבינו מביא בפרשת האזינו בשם אדרת אליהו שמה שנתאוה משה למיתתו של אהרן כי הקב"ה אמר לאהרן מות בהר אז גם הפטירה שלו של אהרן הכהן השובינא דמטרינא היתה מתוך מצוה ודביקות בבורא ית"ש ורבנו מאריך שם בדברי הגר"ז והאור החיים הק'.

ורבנו הגדול שהיה דבוק בתורה, ושאף כבר מבחרותו להיות מרכבה לשכינה כידוע, וכבר אז מימי בחרותו כבר דאג לימי הרעה שהם ימי זקנה ולהתכונן ללפני מי עתיד לפני דין וחשבון²⁵ וכן שמענו מהרב א. נוימן ז"ל משוייץ שרבנו זי"ע היה בחור מבוגר [בן כ"ח] בודד ולבד כל משפחתו נהרגה וישב בשוייץ יומם ולילה והגה בתורת ה' בלי הפסק, והרב נוימאן שאל אותו מה יהיה אתך בחיים אתה חייב להסתדר במשהו ואמר לו רבנו: לי לא חסר כלום אני השאיפה שלי להיות מרכבה לשכינה. [ואנו חושבים שמרכבה לשכינה זה דרגות אלויות שונות ורבנו פעם נשאל מה זה, והראה לדברי הב"ח בסי' מ"ז שזה דרגה של אדם שלא נסיה דעת מלימוד התורה הקדושה. וז"ל קדשו ואת דברי הב"ח בסי' מ"ז שכתב: '... ונראה דכונתו יתברך מעולם הייתה, שנהיה עוסקים בתורה כדי שתתעצם נשמתנו בעצמות ורוחניות וקדושת מקור מוצא התורה, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא תורת אמת לישראל במתנה שלא תשתכח מאתנו, כדי שתתדבק נשמתנו וגופינו ברמ"ח איברים וש"ס גידין, ברמ"ח מצוות עשה, וש"ס לא תעשה שבתורה, ואם היו עוסקים בתורה על הכוונה הזאת היו המה מרכבה והיכל לשכינתו יתברך שהייתה השכינה ממש בקרבם כי היכל ה' המה ובקרבם ממש הייתה השכינה קובעת דירתה והארץ כולה הייתה מאירה מכבודו, ובה היה קישור לפמליא של מעלה עם פמליא של מטה, והיה המשכן אחד, אבל עתה שעברו חוק זה שלא עסקו בתורה כי אם לצורך הדברים הגשמיים, להנאתם, לידע הדינים לצורך משא ומתן, גם להתגאות להראות חכמתם, ולא נתכוונו להתעצם ולהתדבק בקדושת ורוחניות התורה ולהמשיך השכינה למטה בארץ וכו'". והוא גם דברי התנא דבי אליהו בפ"ד שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, והאבות הן הן המרכבה.

האדמו"ר הגאון בעל הדברי יחזקאל בהספיד את אביו רשכבה"ג בעל דברי חיים ואמר אולי בתורה היו כמוהו אולי בעבודה היו כמוהו אולי בגמ"ח היו כמוהו, אולי כן אולי לא, אבל בשלושת העמודים ביחד בכזה שלימות דרגא לא ראינו זה הרי ממש מה שמרגישים על רבנו השלימות בכל העמודים.

ומרן הגר"ש ואזנר זצ"ל התבטא לבני משפחתו של רבנו: הייתי בידידות אמיתית עמו למעלה מיובל שנים, וראיתי אצלו חכמה מופלגת ויראת שמים מופלגת, וזה דבר נדיר למצוא שתי מעלות כאלו באדם אחד.

ורבנו האריך בכמה שיחות שיש עבודה מיוחדת לאדם חכם ות"ח שיעלה גם ביר"ש באותו מידה כדי שלא יהיה מצב של ת"ח בלי

יראת שמים בדרגה של החכמה שלו, ורבנו עסק בכך כל ימיו שכל עליה בתורה שהשקיע גם לעלות ביר"ש.

ואמר רבנו ששמע מרבי ישראל גרשון סולבוציק ששמע מהבית הלוי על המהרי"ל דיסקין שגדול בתורה כמותו אולי יש, גדול ביראה כמותו אולי יש, אבל לאדם אחד שיהיה גדול בשניהם כאחד זה אינו בנמצא.

הוא תמיד היה מדבר שצריך לעשות מצוה וכל דבר בשלימות עד הסוף, ומזכיר דברי הרמב"ם שמי שעושה מצוה בשלמות זוכה לעולם הבא, ושצריך לעשות כל דבר בלב שלם והיה אומר שאומרים ובא לציין לעבדו בלבב שלם ובלי זה יכול להיות למען לא נגע לדיק, ובאהבה רבה ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך ואם לא אז ולא נבוש ולא נכלם.

ידוע שבהלכות ברכות שלם עדיף מגדול וכאן היה גדול ושלם. ורבנו כזה סוג שלימות בכל עמודים.

והאדמו"ר מנובומיסק שליט"א כתב במכתב של הניחום שמן המעט שהכרתי את רבנו²⁶ שהי התעוררות גדולה לראות יהודי שקיים את החובת אדם בעולמו בשלימות.

יד. וחסידי

כבר הבאנו באריכות על ענין החסידות בברכות ובנזיקין ובכל ענין ונביא ענין א' שהיה מקבל רבנו כסף לחלק לצדקה היה נותן רק לצורכי תלמוד תורה אבל היה מתנה לגבירים שהוא יכול לתת לכל ענין שבצדקה, שח"ו אם יתן למשהו שזה לא ממש תורה שלא יהיה גזל, ואפ"ה לא נתן רק לזה.

ונזהר שלא נגע בחפץ שאינו שלו, ואמר שחוזר בתשובה על שני חששות של גזל. וסיפר נכדו הרה"ג ר' אשר שטינמן שליט"א שפ"א הרים רבנו ידו ואמר היד הזאת מעולם לא גזלה. רק אני חוזר בתשובה על שני פעמים שהיה ספק אבק גזל עכו"ם. שקטף פרח בשוייץ ואינו יודע אם זה היה של גוי או יהודי, ועוד שפעם שלח דוור בול פעמיים ואמר שזה בסדר ורבנו הסתפק בזה. מלבד זה עשה חשבון על ימי חייו שלא עבר על גזל. על כן יאמרו המושלים בואו חשבון. ויש עמנו אריכות גדולה בענין זה ואכמ"ל.

סיפר הגאון רבי מאיר ברלין שליט"א שבעת שעשו את השידוך עם אחיו הגאון הגדול רבי זאב עם בת רבנו זצ"ל, עלה לביתם הרה"ג ר' סנדר אשכנזי זצ"ל שהיה חסיד סאטמר, ואמר להם אתם לא יודעין מי המחזות שלכם, והתפלאו על כונתו ואמר 'הוא חסיד ופרוש וכמעט מלאך', והסביר שרבנו שכר ממנו דירה בלוגנא במשך שנה וחצי. וכיון שהיה חששות קלים בחלב שזה חלב עכו"ם לכן לא שתה חלב ולא אכל מאכלי חלב במשך השנה וחצי בכלל, מלבד ב' פעמים שהשיגו חלב מהודר ששתה רק חצי כוס, ועוד כהנה חומרות שונות אינו אלא חסיד ופרוש וקרוב למלאך.

טו. וישר

כבר העיד מרן הגר"ק שליט"א שהחזון איש אמר על רבנו שהוא ישר בלימוד, והרבה הרבה העמיד רבנו ענין זה שיהיה ישר בהנהגת העולם וכשהקים את ישיבת תורה בתפארתה אמר רבנו: אתם זוכים היום לעשות דבר שמקוים להקב"ה שיהיה לנצח. זהו מקום תורה, שילמדו בו תורה בקדושתה ובטהרתה, בלי שום עקמומיות. זה היתה השאיפה של רבנו כל ימיו להיות ישר בלי עקמומיות.

לדבר עמו על ענין זה, ובעיקר רצו שיחזק את הענין זה גם ע"י שיקים כולל לאברכים חסידים. ונסעו רבנו שליט"א ועמו הגאונים רבי שלמה ברמן, רבי גדליה נדל, ורבי שלמה ברעוודה, ועוד. ועלו לדבר על כך עם הרב מטשעבין, ומאוד עודד אותם בזה וחיזקם.

וסיפר הגר"ש ברעוודה וכל זמן השיחה דיבר הגאון מטשעבין רק עם מרן רבנו זצ"ל, ואח"כ אמר לשנים הנוספים שיצאו מהחדר ונשאר להמתיק סוד עם מרן רבנו זצ"ל, ואח"כ כשיצא לא הסכים מרן רבנו זצ"ל בשום אופן לספר ולגלות מאומה על מה דיבר עמו גאב"ד טשעבין זצ"ל.

ולימים פגש חתנו הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון את רבנו זי"ע ושאל אותו האם הכרת את חמי הרב מטשעבין? ואמר לו רבנו לא! ושאל אותו לא הכרת? הרי היית אצלו [הגאון רבי ברוך שמעון שמע דברי שבח מופלגים מהרב מטשעבין על רבנו זי"ע] ואמר לו רבנו לא הכרתי כלל. ויצא רבי ברוך שמעון ואמר זה האמת של קאצק.

הרי ברור שגם מי שהיה אצל רבנו זי"ע ראה רק אפס קצהו ממש. מעט דמעת.

25. וכן אמר להמקובל רבי חיים ערלנגער שהשאיפה שלו צריכה להיות מרכבה לשכינה, והאדמו"ר הבית ישראל סיפר שאביו האמרי אמת צויה לגנוז כל הקויתלעך שקיבל חוץ משניים קיטל של בנו בכורו רבי מאיר שנהרג עקה"ש ועוד קויתלעך מרבי חיים ערלנגער שהיה בחור וביקש להיות מרכבה לשכינה וזה עפ"י הדרכתו של רבנו בשוייץ.

26. והלשון "המעט" זה מזכיר מה שבשנות תשי"ט - תשכ"ב היה התעוררות של כמה ת"ח לחזק את ענין הכוללים בארץ ישראל ולהרבות תורה בישראל, שעיקר המגמה תהיה אחרי החתונה ללמוד בכולל.

ובשנת התשכ"ג היה צורך השעה להוציא ספר המעורר ללמוד התורה ולחזוק האברכים, וגדולי הדור מינו את הגאון רבי שלמה ברעוודה זצ"ל לערוך את הספר 'עמלה של תורה' ולשם כך התכנסו בביתו גדולי הת"ח [וכמו שכתב בהקדמתו שזירזוהו לכך האבי עזרי והקהילות יעקב זי"ע] ובראשם היה רבנו הגרא"ל זי"ע והיה אחראי על זה, וישבו ודנו לילה שלם מה להכניס לספר, וכך יצא הספר ועשה רושם גדול.

ובאחד הימים ארגנו סנדר ויצאו מכולל חזון איש משלחת להגאון מטשעבין

והסביר רבנו שעקממיות יש ממידות רעות, שאדם שיש לו מדות כאלו ולא עובד עליהם אז הוא נהיה עקום גם בלימוד, ולזכות לישראל בתורה חייבים קודם תיקון המדות, וד"ז אמר שקיבל מהחזון איש זיע"א ויש עמנו אריכות גדולה בענין זה ואכמ"ל.

טז. ונאמן

שח לנו בנו הגאון רבי משה שליט"א שהרבה רבנים לפעמים מספרים שאלות ששאלו אותם וכדו' אבל אצל אביו מה ששאלו ומה שביקשו לא סיפר על אחרים. ואלפי ענינים ששאלו במשך השנים כדו' שמר אצלו כל השנים וגם לעת זקנה ושיבה לא הצליחו להוציא ממנו דברים על אחרים, רק בדברים שהיה בהם תועלת, וגם בזה בזהירות גדולה.

היה לו את ההנהגה של לא להוציא ענינים חוץ לד' אמות. וסיפר ה. כי זוכר שהיה בשיעור תקופה של כמה ימים שנכנס לשיעור ולא הרים את העינים מהגמרא בכלל, וכמה שניסו להפריע וכו' לא הלך, התברר אח"כ שקנס עצמו כי בדרך הביט לאחור שלא לצורך, וקנס עצמו בגלל זה. וכן יש להרחיב בענין מדת האמת שהיה רבנו מופלא בזה ביותר, ואכמ"ל.

יז. ומרחקו מן החטא

שח לנו הרה"ג ר"י גולדבלט שליט"א: שלפני כחמשים שנה בעת שלמד אצל רבנו בישב"ק התפרסם שיש בעיה של שעטנז במזרונים, והיות שאביו היה בעל חנות למזרונים והיה ת"ח ויר"ש הגיע באחד הימים רבנו לחנותו לשואלו על כך, והסביר לו ששמים על הברזלים של המזרון צמר גפן שלא ידקור, ועקב העניות לקחו צמר גפן משיירי בגדים וממילא יש בזה חשש של צמר ופשתן, ואמר רבנו א"כ אני מזמין אצלך מזון ללא צמר גפן ואמר לו הרב גודלבלט הרי זה ידקור לך, ואמר לו רבנו השעטנז יותר דוק, ואת זה הוא הזמין. [לאחר מכאן הרבנית הציעה לקחת מזרונים קש ובזה השתמשו רוב השנים ובזה לא היה חשש]

ופ"א בשנה האחרונה הגיע נכדו ואמר שצריך להדליק נרות שבת והוא שמע רק את המלה שבת ונבהל רבנו עד מאוד וכמעט התעלף עד שרבע שעה לא היה מסוגל לזוז ולדבר מרוב פחד שהגיע שבת והוא לא היה מוכן לכך.

ופ"א היה רבנו שבור מאוד, ושאלו נכדו על מה ואמר שעבר עבירה והוא צריך תשובה על זה ושאלו מה העבירה ואמר שהנה יש הל' שצריך למשמש בכיסו בער"ש, אמנם הוא יש לו בגדים נפרדים לשבת לכן אינו צריך לבדוק, אבל השבוע לבש פ"א את הבגדים באמצע השבוע ונמצא שהיה חייב לבדוק טלא בדק, [ואפי' שלא היה לו כלום בכיס, אבל את הבדיקה לא עשה]

ואמר נס שאין ריח לעבירות אחרת אנשים לא היו נכנסים אלי הביתה מרוב הסרחון של העבירות שלי.

וכן יש להאריך בענין הזהירות בבין אדם לחבירו עם כל המחשבה על כן יאמרו המושלים בואו חשבון בואו נחשוב חשבוננו של עולם, מעשה עם גאון אחד שליט"א מקרובי רבנו ששאל אותו תורה היא וללמוד אני צריך למה כשרבנו מגיע לאסיפות ולמשל יושב גדולי הדור למה לא פותחים ברשות וכו' [הגריש"א כל תפילה התפלל עליו, דיבר בהערצה שהוא גדול הדור, קרע קריעה בשם ומלכות, הערצה לא רגילה וכמים פנים אל פנים בניתוח שהגריש"א לא הסכים בשום אופן לעשות ורק כשרבנו כתב מכתב וביקש שיעשה קרא כל מילה ושאל פסק או עצה? ושוב קרא ואמר אם הגרא"ל שהוא האדם הכי נקי בדור והנקיות שלו קרובה לרוח הקודש מבקש אני עושה, וזכה שבזכותו היה לנו עוד הגרי"ש כמה וכמה שנים] ואמר לו רבנו הרי יש עוד אנשים וגדולים אולי אזכיר כולם אולי לא בתואר הנכון לכן אני מתחיל מיד עם הדיבורים ח"ו לא לפגוע באף אחד.

יח. ומקרבתו לידי זכות

פ"א אמר הרי אין תועלת בפירסום ואדרבה זה רק מזיק אבל כשאדם מפורסם ויכול להגיע דבריו להרבה מקומות וממילא יש לו יותר זיכוי הרבים

וכשבקשו לתרגם את החוברת מזקנים אתבונן לאנגלית שאלו את רבנו רשות ואמר שבאמת פירסום זה דבר גרוע, אבל כיון שיהיה בזה זיכוי הרבים אז הוא מסכים לסבול בשביל זיכוי הרבים. והנה ענין זה של זיכוי הרבים היה אצל רבנו ליסוד גדול מאוד בימי

זקנתו, וראוי לציין בזה דבר נפלא שזה היה בעיקר בימי זקנתו ופעם נגתלה טעם הדבר, עסק בצרכי הרבים.

שהנה רבנו זיע"א עם עוד גדולי הדור מינו את הגר"ש קסלר לרב העיר קרית ספר. ואחרי תקופה שכיהן הגר"ש ברבנות פנה לרבנו זצ"ל בטענה שמפריעים לו הרבה בלימוד בכל מיני ענינים, שהרב צריך להתעסק ונגזל ממנו זמן ללימוד התורה.

אמר לו רבנו: שאיתא במגיד מישרים לב"י (פר' שמות קמא) וז"ל הא גליתי לך רזין עילאין לכן הזהר ביראתי ותורת ביורת, ואזכך למיגמר חיבורא דילך ולא תצטער על דאת מטפל בצורכי ציבורא ועל ידי כן אתה מבטל מעסקא דאורייתא דאחוז בזה וגם מזה אל תנח ידיך כי שניהם כאחד טובים, ועל ידי הכל אדם זוכה לחלוקא דרבנן למהוי ליה כתונת פסים, ומכנסים ואבנט, דעסק התורה לחוד, ותפלה לחוד, וצרכי צבור. ומכלהו מתעבידי הנהו לבושין לאתלבשא בהוא בר נש כד נפיק מהאי עלמא לכן התעסק בכולהו עכ"ה, וא"כ אמר לו רבנו זצ"ל עד עכשיו עסקת בלבוש של תורה, עכשיו תעסוק גם במלבוש של חסד שתבוא שלם לעולם הבא. וא"כ כמורה דרמז לזה גם ע"ע אחרי שמונים שנה של יגיעה בתורה בלי הפסק השקיע בזיכוי הרבים להגיע שלם לשמיא.

וסיפר הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין שלפעמים בסוף היום היה אומר לו רבנו תראה בכמה בוץ התעסקתי היום במחלוקות הזו ובלשון הרע הזו וכך התלונן, והיה אומר לו הרה"ג ר' יצחק הרי בגיל שלך היכן היה החזון איש כבר נפטר וכן הגרי"ז וכן הסטיפלר ועוד, וע"כ דהקב"ה השאיר אותך לעזור וליכנס לענינים אלו, ורבנו קיבל אל הדברים ושתק.

ופ"א שאלו הרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן שליט"א את רבנו מפני מה אינו יוצא לנפוש ולנוח קצת בבין הזמנים, ואמר בזה רבנו כמה טעמים, ואחד מהם אמר הרי אנשים באים לבקש ממני עצות וכיצד אני יכול לעזוב את הבית.

ופ"א בימי זקנתו המופלגת של רבנו נשאל מנכדו האם להכניס כעת אנשים, ואמר לו רבנו ודאי הרי לך נוצרתי והתפלא הנכד לנה כונתו והראה לו דברי מרן הנפש החיים בהקדמה שכותב 'וכה היה דברו אלי תמיד, שזה כל האדם לא לעצמו נברא רק להועיל לאהריני ככל אשר ימצא בכחו לעשות'.

יט. ונהנין ממנה עצה ותושיה

בענין זה הרי יש רבבות של עצה ותושיה. וסיפר הרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן ששאל את רבנו איך עונה בשאלות שמעולם לא חווה אותם? אמר לו רבנו הכל זה סייעתא דשמיא. אמנם כמה פעמים התבטא שהוא ינסה לרדת ולהבין את השואל ואת מצבו וכך לענות ובזה זוכה לס"ד לענות. והנה חלק מהדברים זה היה מפקחות מופלגת, וכשפי ששמענו בשם הגר"ה זאקס זצ"ל שהחפץ חיים אמר פעם על התשובות שלו שהוא עונה כי הוא פיקח יותר מהם, [ואולי הסתיר בזה את רוח קדשן] וחלק נבע מקדושת התורה, וכמה פעמים בשאלות חמורות היה מפסיק רבנו מהשואל ולומד קטע מגמרא ואז חוזר לענות כדי לענות מתוך התורה הקדושה.

ובשנה האחרונה שהיה קשה לו לדבר, אבל בשאלות חמורות התאמץ לענות יותר, כי ידע שזה אין את מי לשאול, וזה מוטל דוקא עליו.

כ. בינה

ענין התשובות שהבין מתוך השואל דבר מתוך דבר דברים שלא שאל שירד לסוף דעת השואל, והם דברים נפלאים מאוד וחלקם נתפרסמו בבי מדרשא, ונביא דוגמא אחת שבחור א' שאל את רבנו שאמו מבקש ממנו שישמור על בריאותו וילבש סוודר, והוא מרגיש שזה לא מפריע לו ויכול ללכת בל, האם יש בזה כיבוד אם. ורבנו ענה לו מיד 'לא כדאי לך לעשן סגריות', כי הבין רבנו שבעצם שאלתו זה על זה, רק מכסה את זה בסיפורים, וכן יש כאלו מעשים לאלפים.

כא. וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה והנה לפעמים שאנו שומעים סיפורי גדלות מופלאים אז אין זה מחייב אותנו באמרנו שאנחנו לא בדרגה הזו.

ושמענו מהגאון רבי מיכל זילבר שליט"א שהנה אמרו בגמ' על יהושע שלא נספד כהלכה, ולכא' הרי היה כתוב על המצבה שלו שהעמיד חמה במקומה וכי יש לך הספד גדול מזה.

אלא מבואר שאם עשו הספד ולא באופן שכל אחד יכול ללמוד

מזה דבר אז זה נקרא שלא נספד כהלכה, שהספד לא הוי תועלת הראויה. ולכן כדאי שח"ו לא נהיה לח"ו בכלל זה נביא כאן כמה דברים בכענין זה.

הדבר הראשון שלפעמים אנו אומרים הרי לא נולדתי לאבא ראש ישיבה או אבא רב או באברך מצוין, ונולדתי רק לאבא אדם פשוט אז אין עלי לתביעה לגדול.

ומכירי הג"ר משה סולובצ'יק זצ"ל ותלמידיו מתקופת בחרותו בשוויץ אמרו בשמו שאמר: אני נולדתי במשפחה חשובה – סולובצ'יק ויש לי 'פירמא' אבל ידידי הגרא"ל נולד במשפחה רגילה בלי 'פירמא' ומ"מ הוא זוכה לגדול מעצמו, ונראה שבעתיד הוא יהיה גדול הדור, ויאיר פני תבל ולא אני.

והנה ברבנו רואים שאף אחד לא יודע מהיכן יצא גדול הדור, שהרי אביו של רבנו רבי נח צבי היה מלמד דרדקי בבריסק והיה השמש בבית כנסת, וודאי היה צדיק ויר"ש אבל אף אחד לא היה חושב שממנו יצא גדול הדור, ורואים שתורה זה לא בא בירושה אלא כל אחד כפי מעלתו.

שח לנו ח"א: לפני שהתחתנתי נכנסתי להתברך אצל רבנו מרן ראש הישיבה זצ"ל, ולאחמ"כ ביקש לקרוא לי וכך אמר:

כתוב "וילך איש מבית לוי ויקח את לוי" (שמות ב, א) טעם שלא הוזכר מי לקח ואת מי לקח, מפני שלפני שידוך זה (של עמרם ויוכבד) וכי ידע העולם כלל שיהא להם בן, שיהיה מושיען של ישראל ומוסר התורה הק'. אלא ודאי חשבו שזה עוד שידוך נוסף, וכפי שקורה כל יום "איש פלוני עם בת פלונית", וא"כ סיים מרן רה"י זצ"ל, צריך כ"א שמקים בית בישראל לדעת, שיתכן ומבית זה יצא מושיען של ישראל וגדול הדור! ומה רבה האחריות, למרות שפעמים אי"ז נראה אלא איש פלוני ובת פלונית, א"א לדעת כלום.

וכן אמר פעם רבנו שדיברו על עניני שמות לתת לילה, אמר ע"ע שהוא קרוי על שם סבא שלו שהיה אדם פשוט, ואין א"כ ראייה למי שיש לו שם כזה או שם כזה שיגדל בתורה. הכל תלוי בעמל ויגיעה בתורה הק'.

וכן במהלך חייו היו לו קשיים גדולים ורבנו זצ"ל אמר לפני עשרים שנה למנהלי ת"ת שצריכים היום לחנך את ילדי ישראל בסיפורי צדיקים, וכך אמר מרן הגרי"ז ע"ע שכך חנך את ילדיו, ושאלו את רבנו האם לספר רק על הגדלות שלהם, או גם על התמודדות שלהם עם היצירה ואמר לספר בצורה שווה. וע"כ ודאי שזה רצונו שיספרו גם על התמודדות שלו וזה יתן כוח בעזרה"ת לנו להתעלות גם בעת קושי.

ופ"א היה רבנו בניחום אבלים על אדם גדול, וכשיצא אמר היה כאן השטן, והתפלאו למה כונתו, ואמר סיפרו כאן דברים גדולים על תורה בעמל ומדות טובות, ובסוף נענה אחד ואמר א"ה זה מדורות הקודמים, וזה דברי השטן להרגיע את האנשים שהעולם כבר אין דרגות כאלו וממילא כל מה שידברו זה לבטלה.

סיפר רבנו כאשר רבנו היה קטן, הוריו שלחוהו ללמוד אצל מלמד שהיה גר באחד הרחובות החשובים של בריסק, של היותר עשירים. ובדרך היה חייב לעבור ברחוב שהיו בו שקצים פרחחים גוים. ומידי יום היו מבזים אותו ורודפים אחריו להכותו, ובכל זאת המשיך בקביעות גדולה ללכת ללמוד תורה אצל אותו מלמד שם.

והנה רבנו קרא את בנו הגדול ע"ש רבו בישיבה קטנה האמרי משה, וקרא לו ע"ש לפני שקרא על שם אביו וחמיו, והסביר פעם לבנו טעם לדבר. כי הוא היה בת"ת ילד מוכר ומצטיין גדול, ואז נכנס בגיל 11 וחצי לישיבה קטנה [אלול תרפ"ו] והוא היה נמוך וקטן, והיו בחורים בישיבה בין 16 17 והיו צוחקים עליו וקוראים לו הילד, וכן ידוע המעשה שהניחו לו בובה בתוך המיטה] והוא הרגיש שהוא נעצר בלימוד מחמת הקושי הזה. והאמרי משה שבחן אותו והכיר במעלתו כל הזמן עודד אותו שלא התפעל מאלו שצוחקים וימשיך ללמוד בלי הפסק וזה נתן לו כוח להתגבר על כל המפריעים, וא"כ את הכרת הטוב הרוחנית של כל ימיו חייו הוא חייב לבעל האמרי משה. ובהמשך בישיבה נהיה סחף לליצנות ולנייעס, היו בחורים חשובים בישיבה שהיו כל ערב בסדר שלישי מביא עיתונים וקוראים כל מיני קטעי ליצנות נוראים והיו מתאספים סביבם [זה בעיקר בתקופה אחרי שהאמרי משה נפטר ועדיין לא מצאו ראש ישיבה חדש], והוא החזיק בכוח

שלא ליסחף לזה, ולפעמים היה בורח מהישיבה ללמוד בבית מדרש אחרים כדי לברוח מהנסינו, עד שכלו כל הקיצין. [ואמר רבנו שמכל הכשרונות האלו לא יצא כלום, רובם מתו שואה ומי שנשאר כבר לא יצא ת"ח] והחליט לנסוע לקלצק ללמוד אצל הגר"א קוטלה.

וגם שם שהגיע היה לו קושי שזה היה רחוק מהבית ועד אז התרגל ללמוד בבריסק, וכן שהגר"א קוטלה אחז אז באמצע סוגית שבח והוא הפסיד את תחילת הסוגיא והיה קשה לו ההמשך, וכן הגר"א קוטלה היה טרוד מאוד ולפעמים הגיע לשאול אותו שאלות ולא היה עונה לו, וסיפר רבנו דברים אלו לאביו הי"ד, ושח לו אביו מכתב מיוחד לחזקו ולעודדו [בשפת האידיש] ונביא כאן קטע בתרגום לעברית: מקום חדש ארץ זר הקב"ה אמר לו אגדלה שמך... אתה ידעת שהרעיון שלך ללכת ללמוד זה גם ציווי של הקב"ה תכנס לרבי אהרן ותנסה פעם אחר פעם תמשיך הלאה הלאה ובעיה"ת תגדל אל תתפעל אם הר"ם לא התייחס אליך יפה. תקבל בטחון עצמי תחפש גדולים ותדבר עמהם בלימוד היות שפה אומרים ששם בקלצק כל אחד יכול לגדול מהשני ע"כ קטע ממכתבו. וכן הלאה שהוצרך לברוח לשוויץ שהיה אז מדינה שממה כמעט בלי יהודים וגם אלו שהיו שם היו מסגנון שונה לחלוטין מה שהורגל ולכן היו מחבריו שברחו ולא היו מסוגלים וחזרו כי לא היו מסוגלים לסגנון שהיה שם. והגר"י ניימן זצ"ל אמר פעם שבעיר בריסק חשבו שהוא הולך לאבדון ללכת לכזה מקום נידח בעיקר שנות גידולו זה הספד נורא ובסוף התברר שהוא עלה על כולנו.

ושם בשוויץ היתה לו תקופות קשות שא"א להאריך בכל הפרטים, רק נציין שרבנו היה ממעט לדבר על זמנים קשים שהיו לו שם, וכשיצא בפעמים רחוקות שסיפר על זה גם אחרי שבעים שנה היה בוכה דמעות צער על מה שעבר שם. הבזיונות וההשפלות הנוראות שספג והמכות!!! נמרצות שקיבל על לא עוול בכפו שחשדהו בדברים שעשה ובאמת לא עשה, וכן עוד דברים נוראים שלא ניתן ליכתב.

ובעיקר הצער הגדול שהיו תקופות שלמד לבד לבד ואפי' רבי משה סולובצ'יק לא היה עמו באותה תקופה, וכך למד לבד בלי חברותא ובלי חברים ויגע ויגע בלימוד התורה בלי הפסק. וגם לא היו לו שם כמעט ספרים, ומצאו בכתבי רבנו ספר מעשה רב של הגר"א שכתוב כתי' רבנו וחלקו בכת"י הגר"מ סולובצ'יק וחלקו בכת"י הגר"י ורשנר וסיפר רבנו שפ"א הזדמן להם לכמה שעות ספר מעשה רב, אז ישבו מהר להעתיקו, וכ"א העתיק חלק אחד.

ופ"א מצאו מחברת ישנה מתקופת שוויץ והביא לרבנו, ורבנו שמח מאוד, ואחד הנוכחים אמר הא תורה שלמדתי באף, ואמר רבנו כל השנים זה היה תורה שלמדתי באף ביסורי גוף שונים.

ורבנו זצ"ל היה אומר שאדרבה אברך או בחור שיש לו קשיים זה לא בדיעבד אלא זה גופא הכוח שמגדיל אותו, תורה מתוך הדחק זה מעלה בעצם של ס"ד מופלאה, שא"א להגיע לזה בלי הדחק, והוסיף רבנו שאי"ז דוקא בדחק של ממון אלא יכול להיות דחק אחר של צער או קושי שונים.

ושמענו מא' לפני כמה שנים, שסיפרה אמא סיפור אישי: "יש לי ילד מתוק בן תשע הרגיש לגלוטן. מעולם לא היו לא בעיות אכילה, הוא תמיד אכל מה שמותר וטוב לו. אולם יום אחד, חזר הילד מתלמוד התורה והודיע שהוא מסרב לשמור על הדיאטה. "אני רוצה עוגיות ופיצה!" הכריז. לא הועילו תחנוני ההורים... וכשאינ מוצא ואין ברירה, פונים לשאול באורים ותומים. יצאו ההורים יחד עם בנם לבני ברק, לביתו של ראש הישיבה. לראש הישיבה וסיפרו כי הילד סובל מציליאק אולם הוא מסרב לשמור על הדיאטה המומלצת. ראש הישיבה, ששמר אף הוא על דיאטה קפדנית ונטולת גלוטן, הישיר מבט לעבר הילדון ושאל אותו: "מה תרצה להיות כשתהיה גדול?" ענה הילד "אני רוצה להיות גדול הדור" הרב לא חיך ולא צחק. הוא שמע היטב את תשובת הילד, הנהן בראשו ואמר: "תדע לך, שהיום קשה מאוד להיות 'גדול'. יש לילדים של היום כל כך הרבה דברים טובים ודברים יפים. כל מה שילד רוצה הוא מקבל מיד! אבל בשביל להיות 'גדול', בשביל לצמוח באמת, צריך לדעת לומר "לא". צריך לדעת לסרב להצעות ולפיתויים" כך אמר הרב שטיינמן ואז החזיק בכף ידו של הילד ואמר: "אני חושב שאם יהיה מישהו שיצמח להיות 'גדול' אמיתי,

הוא יהיה דווקא ילד שסובל מציליאל או סוכרת או דבר דומה. אני חושב שדווקא ילד שיוודע לומר 'לא' ומתאפק ועובד על יצרו יוכל לגדול באמת". כך אמר הרב וברוך את הילד בברכה חמה ולבבית.

הילד שמע את הדברים, חיך באושר ויצא החוצה עם חיוך מנצח. "ומה עם הגלוטן?" שאלה האם הנרגשת אך הילד ענה בפשטות: "אני לא אגע בגלוטן בחיים! הראש ישיבה אמר שכך מתאמנים והופכים להיות 'גדולים'".

והיה פ"א בישיבה שבחורים חלשים קצת שתפסו שני בחורים שהיו מחוברים מאוד למשהו בענייני עולם הזה, והישיבה זרקה אותם, והם באו לרבנו לבכות לו, ורבנו חקר ושאל אותם מה הנאה בזה וכו' ואז אמר להם שהם אם מתחייבים בכתב שחודשים הם לא עוסקים בזה²⁷ הוא יבקש שיחזרו והם חתמו לו על כך, ואחרי חודש היה להם צורך גדול מאוד לעסוק בענין הזה. והיה מאוד קשה להם להפסיד הלכו שתי הבחורים ובקשו רשות שיתיר להם לראות, וחשב רבנו כמה דקות ואמר אני מורשה חד פעמי, אבל אני מבטיח שאם לא ילכו לשם יהיה לכם סייעתא דשמיא גדולה. והם כמובן אחרי כזו הבטחה לא הלכו לעסוק בענין זה.

ואחד הבחורים אמר לעצמו אם אני לא עוסק בזה לפחות שאני ילך ללמוד והלך לסדר ללמוד וקיבל כזו חשק והתלהבות נוראה בלימוד עד שנהיה בחור מופלג ונישא למשפחה מוכבדת וחיובר כבר כמה ספרים. והשני לא הלך אבל נשאר בקטנותו ולא נכנס ללמוד. וכמה ימים אח"כ קיבל אישור על תביעה פיצויים שהגיש לפני כמה שנים על איזה תאונה וקיבל הרבה כסף בתביעה, וכשסיפרו דבר זה לרבו אמר תראו לאדם לפעמים יש נסיון יש קושי ואם הוא מתגבר הוא מקבל ס"ד, ואם יש לו שכל הוא מנצל את הס"ד לתורה לנצחיות, ואם לא הוא יקבל ס"ד אבל זה ילך לדברים שונים.

ויש בזה גם את הענין של תורה מתוך הדחק שאמר רבנו שזה לא נאמר דוקא על העניות אלא הכונה לדחק בכל ענין וענין.

ויש עוד מעלה נשגבה בקושי אמר רבנו שעי"ז הוא מתעלה בתפילה ופ"א הגיע אברך לרבנו זצ"ל וסיפר לו שהוא מוקף צרות מבית ומחוץ והיה שבור ורצוץ עד למאוד. אמר לו רבנו: אנשים מקנאים בך. והלה התפלא מי מקנא בו בכזה מצב?

והסביר לו רבנו הרי עבודת התפילה היא להגיע להכנעה לפני ה', ובדרך כלל האנשים קשה להם להגיע להכנעה, ואתה בריבוי הצרות שיש לך מתפלל בהכנעה גדולה. וממילא אנשים מקנאים בך על עבודת התפילה שלך. (מפי בעל המעשה שליט"א)

ופ"א הגיע לרבנו אחד ממקורביו שהיו לו כמה בנות מבוגרות וב"ה זכה להשיאן ואמר לו רבנו אכן זכית לשמוח בשמחתן אבל אל תצער על ימים הקודמים, היה לך תפילה עם קירבת אלקים גדולה וזה כבר כעת נגמר לך תנסה להחזיק בזה.

כב. ונותנת לו מלכות וממשלה

רבנו רגיל היה לומר אני לא מפקד אני לא יודע לצוות לאנשים, והנה כל העולם כולו שמע למוצא פיו אי"ז אלא ודאי כוח תורה לשמה שרומם אותו ונתן לו מלכות וממשלה. וגם הכוח שהיה לרבנו השתמש בזה להעמיד את התורה, וע"י שהיה מפורסם.

ורבנו הקדוש מלבד אשר נשא על שכמו עול הכספי של אלפי אברכים כל ראש חודש וראש חודש מאות מאות אלפי דולרים, אשר לא שמענו כזאת!!! על אף אחד מגדולי גדולי ישראל זצוק"ל שהיה להם את העול הכספי כפשוטו ממש ממש מדי חודש בחדשו, התפלל ושפך דמעות כמים על עולם האברכים.

כמה תפילות שהתפלל על הפרט וכמה דרש שהמחנכים יתפללו על תלמידיהם, ונציין רק עובדא אחת שראש ישיבה אחד בא לומר שזורק בחור מהישיבה בגלל מעשים רעים מאוד, ושאל אותו רבנו הקדוש מה שם האמא? ואמר הראש ישיבה אני זורק את הבחור ולא את האמא אמר לו רבינו בתקיפות "איך אתה יכול לזרוק בחור שלא

התפללת עליו ולא שפכת דמעות כמים על תלמידך פלוני בן פלונית שיטיב דרכו" וכאלו סיפורים למאות ואלפים.

רבנו הקדוש הרי הגביה את כל הדור בתביעה שלו להתרומם. היה כמו מלאך שמכה על ראשו ואומר לו גדל. גדל להוציא מקטנות מכל הדברים הקטנים שנוגעים לקנאה תאוה וכבוד, הוא החכם מכל אדם בדורנו הראה לנו בחייו ובמותו שהעולם הזה הוא הבל הבלים, וביחד עם זה הוא רומם אותנו בכל הענינים בתורה בקדושת התורה, הדיבורים של כבוד שמיים וזיכוי הרבים לעשות רצונו ית"ש חובת האדם בעולמו.

וגם מצד אחד רבנו הקדוש היה עמוד האמת בדורנו ידע כל חולשות הדור עד הפרט האחרון וראינו אצלו שקר שנאתי ואתעבה ולא נתן שהאדם ירמה את עצמו כל ביטויים שהיה שומע שאנשים אומרים אני עושה לשם שמיים או מסירות נפש היה אצלו מאוס.

ומצד שני היה מדי פעם מדבר דברים גבוהים וכשנשאל הרי אנחנו לא בדרגה הזאת היה אומר נכון אבל צריך גם לשאוף לגבוהות אם רק חושבים נמוך נשארים נמוכים, כל מיני שיחות היו גבוה מעל גבוה פעם דיבר בישיבה בכפר סבא על זה שכל דבר שצריך לעשות בלב שלם ממש ואמר אנחנו אומרים בוא לציון לעבדו בלבב שלם ואם לא אז זה יכול להיות למען לא ניגע לריק ולא נילד לבהלה וכן באהבה ויחד לבנו לאהבה וליראה את שמך למען לא נבוש ולא ניכלם ושאלו אותו זה הרי דרגות גבוהות בוודאי בשביל בחורים צעירים? אמר נכון אבל צריך גם לפעמים לדבר גבוה צריך גם לשאוף לפסגות גבוהות.

חייב אדם לומר מתי יגעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב והיה תמיד מתרגש מזה עד דמעות שחז"ל חייבו אותנו שיהיה לנו שאיפות גדולות וכמו שהבעלי מוסר היו אומרים שאם רוצה להיות כמו נפוליאן שהיה קיסר אז יכול להיות קצין גדול אבל ישאף להיות קצין ישאר חייל פשוט כמובן שכל זה צריך את האיוון הנכון שלא ירמה האדם את עצמו שהוא למעלה והוא למטה.

אוי נא לנו אין לנו ציור יותר של גדול המזכה את הרבים שאין חטא בא לידינו שראינו בענינו. כתוב בגמרא בב"ב צ"א "באותו היום שנפטר אברהם אבינו שמו מלכי האומות את כתריהם על המטה ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו אוי לו לספינה שאבדה קרבניה".

שמענו מג"א שאמר ההספד הוא על הדור לא על אברהם אבינו שהלך זקן ושבע ימים והקב"ה שש ושמוח בבוא נפש נקי וצדיק²⁸ רק ההספד הוא על הדור שיש הבדל בין עולם עם מנהיג שאז יש מנהיג אבל עדין יכול כל אחד ללכת בעצמו, אבל בספינה בלב ים כל אחד יכול ללכת רק כפי המנהיג ספינה בלב ים, אוי נא לעולם שאבד קרבניו

אוי נא לעולם הישיבות שאבד קרבניו מכל הבעיות בבית ובחוץ כמה מסר נפשו על הישיבות ברוח ובגשם, היה ראש כולל פונוביז וראש ישיבת פונוביז הקטנה וגם כמו הפוניביזר רב בהקמת ישיבות בדרום וצפון ובכל אתר ואתר כמה התפלל ועשה שיוכלו בחורי ישיבות ללמוד תורה ובוודאי שעכשיו גדולים צדיקים במיתתן יוכל לפעול עוד ועוד.

אוי נא לעולם הכוללים לאלפי אברכים שאבד קרבניו, הרי זה עוד דבר שאפילו גדולים שבגדולים לא היה להם העול הכספי ממש של ראש חודש ולתת כל ראש חודש סכומי עתק לכוללים החזיק ויתר על עולם הבא שנתן דקות לימוד עבור גבירים שיתנו כסף לאברכים הרי הרבה פעמים אמר אני לא יכול לאכול בוקר [את הפירורים] כי לאברכים אין משכורת.

אוי נא לעולם התשובה, ולעולם הקירוב לב לאחים קרן הסעות, שובו אילת השחר וכו' וכל אירגוני הקרוב שהוא היה האבא ואמר אני האבא של הילדים האלו שאבד קרבניו.

אוי נא לעולם החינוך שאבד קרבניו. חינוך העצמאי שכה דאג למענם.

ספוד ועת רקוד בלי "למ"ד" כמו שאר דברים המנויים שם וביאר ששאר הדברים הם דברים הפוכים אחד מהשני ואי אפשר ביחד באותו זמן, אבל פה אותו זמן שבוכים וסופדים פה שם בעולם העליון ששים ושמים.

27. תשובה זו היה רגיל רבנו לענות לבעלי תשובה שקשה להם להתנתק ממעבירות שלהם, שינסו שבוע להפסיק וכן הלאה עד שיקבלו ס"ד מוחלטת, ויש בזה עמנו כמה עובדות ועוד חזון למועד.

28. וידוע מה שאמר בעל הקדושת לוי זי"ע שבקהלת כתוב עת

אוי נא לכל תלמודי התורה שלא זזו מרבנו, ושאלו אותו כל צעד וכל שעל. והקדיש מזמנו לבחון כדי שיעלו במעלות התורה והיראה. אוי נא לבנות ישראל בבתי ספר ובסמינרים על שטרה לשמרן בקדושתן ובטהרתן, ולהסיר מהם כל הפרעות השלטון. אוי נא לעולם הטהרה והמקוואות שאבד קרבניטו. אוי נא לחשוכי בנים שהוא דאג לבוני עולם וכיון אותם שאבדה קרבניטו.

אוי נא לעולם העסקנות שאבד קרבניטו שלא זזו ממנו בכל צעד ושעל.

אוי נא לכל קהילות העולם שהיו מתייעצים איתו ברוסיה בדרום אפריקה ובכל מקום.

אוי נא לעולם הצדקות כל הקופות שאבד קרבניטו, ובשביל צדקות מסר נפשו והסכים לעשות כל מיני דברים שעמוד האמת היה אמור להתנגד לזה אבל אמר זה פיקוח נפש ואני חייב לעשות הכול הכול שיוכלו לעזור לעניים.

אוי נא לאיכרים שומרי שביעית שפעל למענם עשרות שנים להעמיד את קרן השביעית בעצה ותושיה ונשיאה בעול.

אוי נא לכל אלפי היחידים שנהנו ממנו עצה ותושיה, כמה שידוכים הוא עזר ויעץ, אמר שמרגיש שיש לו סיעתא דשמיא בעניני שידוכים והיה שופך דמעות כמים על הבעיות בעניני הזיווגים והבחורים והבחורות המבוגרות, ואמר שלא יכול לישון בגלל זה הקרבניט הזה כשהיה צריך היה משתמש במידתו של אהרן מידת החסד אוהב שלום ורודף שלום ואמר לוותר [לא על עצמו שהיה נפשי כעפר לכול תהיה] בעניני הכלל לותר לוותר! וכשהיה צריך היה משתמש במידת של יהודה גבורה א לייב שהוא מלך מה זה מלך? כתוב בגמרא בהוריות שאין על גביו אלא ה' בלבדו.

התורה כותבת על מוסר התורה את התואר "עבד ה' וימת משה עבד ה', שויתי ה' לנגדי תמיד כל דברי הרמ"א בסימן א' שהביא מהרמב"ם אפשר לקרוא על רבנו הק'.

ויבכו אותו כל בית ישראל אהרן הכהן אוהב שלום רודף שלום ומקרבן לתורה. והאור החיים הק' מפרש שאהרן הכהן נפטר פתאום גם רבינו בתוך חולשתו נפטר לפתע פתאום ויבכו אותו כל בית ישראל. הרי אם היינו מתפללים לא היה נגזרה הגזרה, הרי כל מה שהקב"ה השאיר את רבנו בכזה זקנה, זה היה בשבילנו כדברי החת"ס והותירך ה' לטובה לבניך ולבני בניך שהצדיקים הרי השלימו ימיהם והקב"ה משאיר אותם בשבילנו.

וכמו שהזכרנו שרבנו אמר שהמתעצל בהספדו של חכם שהוא לא מתבונן מה נחסר בריאה בהסתלקותו של החכם שזה שריפת המקדש שקולה מיתת צדיקים. להתבונן שהיה עולם עם רבי אהרן ליב ועכשיו זה עולם בלי ר' אהרן ליב, רבנו הקדוש עליו הרי כתב המסילת ישרים הקדוש הדבק תמיד לאלוקיו ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת הבורא ויראתו הנה נחשב לו כאילו מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן כמקדש וכמזבח וכמאמרם ז"ל האבות הן הן המרכבה כי השכינה שורה עליהן כמו שהיתה שורה במקדש והמאכל שלהן כקרבן וכל המאכלים בעולם מתברכים.

וגם רבינו שהיה חד בדרא בפרישות, מסתכלים ביסוד ושורש העבודה²⁹ רואים את רבותיו של רבנו בפרישות ונלחם בכל מאודו לקיים דברי חז"ל [שהביא התוס' בכתובות] עד שיתפלל אדם שלא יכנסו דברי תורה מעיו יתפלל שלא יכנסו מאכלים לתוך מעיו, מ"מ היה נותן עצות לאנשים לפי ערכנו, אמר אם מוותר על מנה שניה הרי מקיים דברי תוס' וכו' היה נותן עצות איך לאכול עם הפה ולא עם הראש.

ופעם אחת כאשר הזכיר רבנו זצ"ל את דברי התוספות הללו בכתובות, היה בחדרו בן תורה צעיר מבני דורנו שמורגלים בתענוגות של אכילה. ושאל כי אינו מבין מדוע אכילת מעדנים לתוך גופו כ"כ מפריעה לצמיחה בתורה. רבנו השיב לו בנוסח דלהלן: כי בסופו של דבר אדם נשאר רדוד וקטן. וככה בכל המידות והמעלות הוא היה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וידע את כל החולשות של

הדור חכימא דיהודאי, ובכל מדה אפשר להשתדל כל אחד כפי יכולתו. רבינו היה חוזר ואומר בשם רבותינו זי"ע שגדולי הדור הם הסנהדרין וצריך פחד נורא מזה. בכל הענינים של תורה עמל התורה ויגיעת התורה ולא לרמות "מידת האמת", הרי רבנו שנא שקר ושנא את האלה המדברים אחד בפה ואחד בלב [ראה בחז"ל שהקב"ה שונאן] זיכוי הרבים³⁰, ועבודה, דקדוק המצוות, וגמילות חסדים, וקצת להרגיש הבל הבלים אמר קהלת. בכל עניני הכבוד והגאווה והתאוה להרגיש רוממות וכו' וכו' כל מידה נכונה.

כג. וחקור דין

זה מהדברים הידועים עשרות שנים בבני ברק כשהיו רוצים סברא ישרה ועומק התורה היה פונים לרבנו וכמו הגאון הגדול רבי מאיר גריינמן שליט"א הגר"י בויאר והגר"י ישראלזון הגר"צ פלמן הגר"צ טורצין הגר"י דייטש ועוד ועוד גדולי בני ברק, ידעו תמיד שכאן נמצא עומק הסברא של הלכה, ולא רק הלכה פסוקה, אלא הלומדס של הלכה למעשה.

ודרכו היה שהיו שואלים במטבח של ארחות תורה שאלות היה מתחיל לענות מהגמרא ומשם לשו"ע והלך עד שאומר את הלכה למעשה, כי כיון שהיה ראש ישיבה אז גם הפסק אמר בתורה של לימוד ישיבתי עד הלכה למעשה ולא אמר רק הלכה פסוקה. וכבר הבאנו מעשה שלם שהחזון איש הורה לו לפסוק הלכות והלכה כמותו.

כד. ומגלין לו רזי תורה

ומגלין לו רזי תורה- התפא", הם הסודות וזהו מעלה קרובה לנבואה פעם הסביר רבנו מה ההבדל בין מה שכתוב ואשר משרתיו רואים ברום עולם שרואים מאחורי הפרגוד וכהחובה"ל שהחסיד יראה בלא אזניים וכו', לבין נבואה, שנבואה זה מה יהיה וזה מה היה או מה עכשיו. בעניני קבלה יש להאריך רבות איך מבלי משים היה זורק כל מיני מושגים קבליים. בשעתו שאל רבנו את החזון איש האם יש ממי ללמוד קבלה ואמר לו שהלשם היה האחרון שלימד איש מפי איש, ושאל אותו רבנו על אחד מפורסם ואמר לו החזון איש אם אתה תלמד תידע יותר ממנו וכן שאל רבנו את הגר"י וענה לו כע"ז. שהלשם היה האחרון בקבלה, ושאלו על אותו מקובל ואמר לו כע"ז. וסיפר לנו תלמיד מלפני חמשים שנה בישוב"ק הרה"ג רי"מ שליט"א, שפ"א נכנסו לחדרו של רבנו בישיבה ללא רשות, וראו על שולחנו שלומד בספר הקרנים למקובל רבי שמשון זיע"א.

בדרך לכנס בחירות בחיפה תשס"ט עלה בראשו הקדוש פשט בדברי הגר"ח בב"ק והביא הטעם כי כתוב בקידושין על אבימי שהביא כוס מים לאביו ונדרם אביו ועמד רכון עד שיתעורר אביו ועלה בידו פשט עצום במזמור לאסף, והיינו שכשעוסקים במצווה יש ס"ד להבין פשטים בתורה, וה"נ כאן. ועי' במהרי"ל הל' שמחות שיש מעלה ליקבר בנפרד שע"ז מגלין לנפטר דברי מאחורי הפרגוד, ורבנו זיע"א זכה לזה ליקבר בנפרד.

כה. ונעשה כמעין המתגבר

פ"א זקן ת"ח שאל את רבנו האם לעסוק בחידושים או בחזרות על הש"ס, ואמר לו רבנו שכל עוד יש לו כוח שיחדש תורה ושכבר אין לו כוח לחדש שיעשה חזרות. (נר לשולחן שבת)

ובאמת גם אצל רבנו עצמו ראינו כך שכל שהיה בכוחו עדיין חידוש וחדש שבדברי תורה, ורק בשנים האחרונות ממש עסק בעיקר בחזרה, והיה שוכב במיטתו ומלמל בלי הפסק גמראות בע"פ כדי לחזור על מה שלמד. ופ"א נכנס הגאון רבי שלמה כ. לרבנו, והחל רבנו לדבר עמו הרבה בקדשים, זמן ממושך, ואמר לו רבנו שהוא רוצה לבדוק את עצמו האם עדיין וזכר את התוס' בקדשים.

כו. וכנהר שאינו פוסק

כל הרואה את ספרי רבנו שנתפרסמו שזה כמנין כ"ו ספרים, ושהם בקושי שליש ממה שחידש רואו את דברי המשנה שהוא כמעין שאינו פוסק, שהרבה הורה להשמיט, כי סבר דאי"ז מספיק אמת וכדו' אבל המען היה עצום במשך שבעים שנה שמסר שיעורים בכל מקצועות התורה. וכמו שהבאנו לעיל.

וכן זכה להוציא ספר על תפילה והיה לו בזה שמחה גדולה שאמר

והשורש והעבודה רואים דברים דומים לצוואת רבנו.

30. וכך כתב בקויעטל ששלח לקבר הגר"א "שאזכה להיות מזכה את הרבים".

29. והספר יסוד ושורש העבודה היו מהספרים הבודדים שהביא משויץ איתו, והיה מייץ לאנשים חולים ללמוד את זה. וכשמסתכלים בצוואה של היסוד

שבעל הנתיבות לעת זקנותו חבר את הספר דרך החיים כדי שיהיה לו זיכוי הרבים, ולכן גם הוא מוציא בזקנו פירוש על תפילה אולי יוכל לזכות את הרבים גם בזה. ורגיל רבנו לומר שפיו מלא תודה לה' שזכה להוציא את ספריו בחייו שהרבה לא זכו לזה.

כז. והוי צנוע

מן הדברים הארוכים היה אצל רבנו שברח מכל פירסום והיו שנים שהסכים להגיע לדבר במקומות רק בתנאי שלא יהיה כתוב בעיתון. ופ"א שמע שכתבו בעיתון שהיה באיזה מקום ממש הצטער על כך ואמר שעושים לי בזיון שכתובים עלי ואני ידעתי את מיעוט ערכי. וכן באכילתו הייתה בצניעות לא היה מסוגל לאכול כמעט בפני בן אדם. ופ"א ישב אצלו הגה"צ ר' דן סגל והכניסו אותו באמצע אכילתו, ואמר לו רבנו תראה אף אחד לא יוכל לקחת לי את מה שאני אוכל כל אחד אכל מה שהקב"ה גזר לו.

כח. וארך רוח

סיפר לנו משגיח אחד שהגיע עם בני ישיבה קטנה שלו לבית רבנו שיבחון אותם, ורבנו בחן אותם, ובגמר הבחינה הוא יצא עם התלמידים לאוטובוס ממול הבית לחזור לירושלים, ופתאום מבחין שחסרים כמה בחורים, הוא מיד חזר לבית ורואה דבר פלא הבחורים ניגשו לרבנו וביקשו להצטלם איתו, והוא נענך עם כל אחד בנפרד להצטלם איתו. סיפר אברך א' שפ"א היה אצל רבנו וביקש ממנו שישים לו טיפות בעינים כי לא היו הנכדים שם, והוא הניח שם והיה לפלא שרבנו לא הניע את עיניו אפי' לרגע אחד ונתן לו להזיל בעוז ובגבורה ובשליטה עצמית. וכן היה לפלא שרבנו כבר היה זקן מופלג ובדרך כלל לזקן אין סבלנות והוא ענה לכל אחד בסבלנות מרובה.

כט. ומוחל על עלבונו

כשנכנס אליו אחד מהת"ח לבקש מחילה מרבנו על בזיון שעשו לו. אמר לו רבנו אם הייתי יכול היה רוקד בכיכר השבת על כל בזיון שהיה לי, הכל מנקה אותי. ופ"א אמר בבדיחותא שמרן הגראמ"מ שך זצ"ל ביקש שיקברו את הפשקולים עליו בקבה, אבל אני לא מבקש שיקברו יחד איתי את הפשקולים נגדי, כי אם אבקש זה יחסום את כל הבית קברות.

ופ"א שאל אותו גביר גדול האם לתרום לישיבה של חסידות של קנאים מסוימים, ואמר לו רבנו אם לומדים שם תורה ודאי תתרום, ולא היה אכפת לו שהם פוגעים בכבוד וכדו'. ופ"א אמר שהנה אדם שאומרים עליו לשון הרע עובר עליו כל החטאים שלו והנה מי שאמר על רבנו ניקה אותו מהחטאים שלו, אבל שהוא מבקש מחילה מתברר שזה כבר לא חוזר חזרה עליו אלא ותשליך במצלות ים כל חטאתם.

ופ"א אמר לפניו תלמידו שהנה המעלה האחרונה כאן בברייתא זה מוחל על עלבונו, ומבואר דאדם יכול להיות צדיק גדול מאו ועדיין יהיה לו קשה לו למחול על עלבונו, ורבנו קלסיה.

וכמדומה שמדריגת רבנו מוזכרת בתומר דבורה: האדם ראוי שידמה לקונו, ואז יהיה בסוד הצורה העליונה בצלם ודמות שאילו ידומה בגוף ולא ידומה בפעולות הרי מכזב הצורה, ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים, שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הם פעולותיו, ומה יועיל לו היותו בצורה העליונה דמות תבנית אבריו ובפעולות לא ידמה לקונו, אם כן ראוי שימצאו בו י"ג פעולות כנגד י"ג מדות של רחמים של הכתר, ורמוזות בסוד פסוקי מי אל כמוך וגו': הא' מי אל כמוך הורה על היות הקב"ה מלך נעלב סובל עלבון מה שלא יכילהו רעיון, הרי אין דבר נסתר מהשגחתו בלי ספק, ועוד אין רגע שלא יהיה האדם נזון ומתקיים מכח עליון השופע עליו, והרי תמצא שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יהיה הוא באותו הרגע ממש שופע שפע קיומו ותנועת אבריו, ועם היות שהאדם חוטא בכח ההוא לא מנעו ממנו כלל, אלא סבל עלבון כזה שיהיה הקב"ה משפיע בו כח תנועת אבריו, והאדם היה ממש מוציא אותו כח באותו רגע בחטא ועון ומכעיס, והקב"ה סובל, ולא תאמר שהוא מפני שאינו יכול למנוע ממנו הטוב ההוא ח"ו, שהרי בכחו ברגע כממריה ליבש ידי ורגליו כעין שעשה לירבעם, ועכ"ז שהכח בידו להחזיר הכח הנשפע ההוא, והיה לו לומר כיון שאתה חוטא נגדי תחטא בשלך ולא בשלי תחטא נגדי, ועכ"ז לא מפני זה מנע טובו מן האדם אלא סבל עלבון והשפיע הכח, והטיב לאדם טובו, והרי זה עלבון וסבל מה שלא ישועה, והרי על זה קוראים מלאכי השרת להקב"ה מלך עלוב, והיינו אומרו מי אל

כמוך, אתה אל חסד המטיב, אל בעל כח לינקם, או בעל כח לאסוף את שלו, ועכ"ז אתה סובל ונעלב עדי ישוב בתשובה. הרי זה מדה שצריך האדם להתנהג בה בסבלנות, וכן היותו נעלב אפילו למדרגה זו, ועכ"ז לא יאסוף טובתו מן המקבל:

נושא עון: והרי זה ענין גדול מהקודם, שהרי אין לך מעשה שיעשה האדם שלא יברא משחית, כאמרו העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד, והרי אותו הקיטרוג עומד לפני הקב"ה ואומר פלוני עשאני, ואין לך בריה שיתקיים בעולם אלא בשפועו של הקב"ה, והרי המשחית הזה עומד לפני הקב"ה ואומר פלוני עשאני, ואין לך בריה שיתקיים בעולם אלא בשפועו של הקב"ה, והרי המשחית הזה עומד לפני, ובמה מתקיים, הרי הדין נותן שיאמר הקב"ה איני זן משחיתים ילך אצל מי שעשאו ויתפרנס ממנו, והיה המשחית יורד מיד ונוטל נשמתו או כורתו או נענש עליו כפי ענשו עד שיתבטל המשחית ההוא. ואין הקב"ה עושה כן אלא נושא וסובל העון, וכמו שהוא זן העולם כולו זן ומפרנס המשחית הזה, עד שיהיה אחד משלשה דברים, או שישבו החוטא בתשובה ויעכלהו ויבטלהו בסגופיו. או יבטלהו ביסורים ומיתה. או ילך בגהינם ושם יפרע חובו. והיינו שאמר קין גדול עוני מנשוא, ופירשו רז"ל כל העולם כולו אתה סובל, ירצה זן ומפרנס, ועוני כבוד שאין אתה יכול לסובלו ופירוש לפרנסו עד שאשוב ואתקן. אם כן הרי מדת סבלנות גדולה שהרי סובל שיזון ויפרנס בריה רעה שברא החוטא עד שישבו. ילמוד האדם כמה צריך שיהיה סבלן, יסבול עול חבירו ורעותיו שהריע עד שעור כזה שעדיין רעתו קיימת שחטא נגדו והוא יסבול עד יתקן חבירו, או עד יתבטל מאליו וכיוצא. וזמ"ל: עכ"ה.

ל. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים

וביאר ברוח החיים שאדם שלומד תורה יכול לעשות דברים למעלה מן הטבע. ויש בזה סיפורים לאלפים ואכמ"ל. וכפי שאמר הגאון הגדול רבי משה הלל הירש שליט"א שהיו מופתים בלי סוף רק אין זה דרכנו לספר. ונביא רק ענין א'. הרה"ג רש"א זצ"ל היה חולה במחלת קראוהו והיה מאושפז בבית חולים בחו"ל במצא אנוש ולא היה יכול לאכול רק דרך מכשיר מסוים, וגיסו נכנס לפני י"ח שנה לרבנו זצ"ל וביקש ברכה, ואחר שרבנו בירר את הפרטים אמר לו שהוא חייב להחזיר אותו מיד לארץ ישראל שזה סכנה גדולה בשבילו לישאר שם, כי לא דואגים לו שם מספיק, ואמרו לו הא כיצד הרי הוא על ערש דוי אמר להם תסעו מיד ותביאו אוו זה פיקוח נפש כל רגע וטענו שצריך אישור מיוחד להביא את המשכיר לארץ ואמר להם תשימו במזודה ותבואו לארץ, והוא נסע לחו"ל ומיד הגיע לשם התחל מצבו של גיסו רש"א להשתפר במצב שכבר יכול לנסוע חזרה, ועדיין היו צריכים את המכשיר, והביאו את זה במזודה ולא שמו לב השלטנות והכניסו את זה לארץ.

ואחרי תקופה בארץ השתפר מצבו מאוד ויכול היה לאכול, ועדיין הי חלש אבל זכה להקים ישיבות וכוללים, ובשנה האחרונה נחלש, ובאותו רגע שרבנו נלב"ע באותו רגע איבד הרה"ג רש"א את הכרתו ויומים אח"כ נלב"ע, והתחושה של בני משפחתו שיחו שרבנו החזיקו בחיים בכוח תפילתו וקדושתו ואז כשרבנו נלב"ע איבד את הכרתו רח"ל.

הקב"ה יעזור שאגרא דספדא דלוי כתוב בספרים להתרומם. והגרש"ז היה אומר כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן בבית גניזו. מתעוררים ובוכים ומרגישים שרוצים להתעלות או הקב"ה מניח את זה בסיף "כספת" ואחר זמן מוציא את זה ורואה האם עומד בקבלתו ובמה שחשב להתעלות. ונלמד מתורתו ובתורתו ואז בודאי הוא יהיה מליץ יושר עלינו. רבנו תמיד היה אומר מה זה שבלויה כבר מבקשים מהנפטר שימליץ טוב? הרי הוא עוסק כל כך עם עצמו עם הדינים, אבל מרן ר' חיים אמר רבי אהרן ליב שאני שומתר כבר לבקש בקשות ממנו על קברו. ונתפלל על הצדיקים והחסידים וזקני שארית עמך בית ישראל שליט"א לקיים בנו חכמי ישראל הם וכו' בנו אנחנו צריכים אותם והותירך ה' לטובה הקב"ה משאיר בשבילנו, יקום פורקן משמיא רבנו ותלמידיהו ונתפלל עליהם. ובלע המות לנצח ומחה ה' אלוך דמעה מעל כל פנים וחרפות עמו יסיר ונאמר אמן.

והנה זכינו לישועות ה' בעקבות ההספדים וכמ"ש בדרשות חת"ס עמ' שעו ע"ב וז"ל 'ועתה בזכות ההספד על ת"ח כעין לבישת שק יתבטלו כל הקליפות ויורדו גשמי רצון ברכה ונדרה'. וכמו דביאר שם חת"ס לעיל מיניה (עמ' שעהב) ואחז"ל (יבמות ע"ה, א) על שאול שלא נספד כהלכה, ר"ל כי בהסתלקו הצדיק הרי נוטל שפעו וצינור תורתו אתו עמו ונשאר המקום פנוי לקליפות ר"ל והקדושה מסתלקת, ואם מספידים אותו כהלכה יוחזר להם ע"י זכות ההספד וקדוש השם עכ"ה.

כן יזכנו לראות ביצועות ה' מכח ההספדים שימלא ה' חסרונו ונראה בביאת משיח במהרה.

גיליון מס' 262 פרשת וארא
תשע"ח שנה חמישית

גליון זה יוצא לזכות ידידינו החשוב
שהרים מגדבת לבו
שיעמוד לו לזכות ולהצלחה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

על הפרשה

"למתי אעתיר לך וגו' ויאמר למחר" (ה, ה, ו)

כ' רמב"ן שפרעה חשש שמשה יודע שעתה הזמן שצריך להסתלק המכה ולכך אמר למחר לנסותו ע"ש וצ"ע למה עלה בדעתו כן בשלמא אם משה ה' בא אליו ה' מקום לחשד אבל הרי פרעה שלח לקרוא לו כמפורש בפסוק ולמה דוקא ברגע זו צריך להסתלק המכה, וי"ל דפרעה ה' סבור דאחר שהסכים לשלח את ישראל בודאי משה יאמר לו דכשישלחם יסור המכה ואז לא ה' לו מקום להתחרט אח"כ וכששמע שמשה אמר למתי אעתיר לך והיינו לפני שישלחם עלה בדעתו שבודאי משה יודע שבלא"ה צריך עכשיו להסתלק המכה ולכן רצה לנסותו, והטעם שבאמת לא אמר כן מ"ר בכל המכות משום שאם ה' עושה כן לא ה' מקום לשאר המכות והקב"ה רצה להרבות בו המכות כמ"ש למען רבות מופתי.

(טעמא דקרא)

שו"ת מעניני הפרשה

ש. "והדגה אשר ביאור מתה" (ז, כא). במדרש רבה סימן י"ג א"ר אבין הלוי ברבי ממכת דם העשירו ישראל כיצד המצרי וישראל בבית אחד, והגיגית מלאה מים והמצרי הולך למלאות את הקיתון מתוכה מוציאה מלאה דם וישראל שותה מים ומכרו המים למצרים והעשירו. צ"ב איך מותר ה' ליהודים ליטול כסף ממצרים במכת דם הרי אסור ליהנות ממעשה ניסים.

ת. אחר שזכו בזה אינו מעשה ניסים.

ש. "כי בפעם הזאת אני שולח את כל מגפותי אל לבך" (ט, יד). צ"ב במה שונה אזהרה זו במכת הברד משאר כל המכות שלא אמר לו אל לבך.

ת. כי הברד הכה על הלב.

ש. "ויאמר אליו כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל ה' הקולות יחדלון והברד לא יהי עוד" (ט, כט). צ"ב מדוע במכת ברד הוצרך משה רבינו לנשיאת כפים זו.

ת. בכולן נשא כפיו רק כאן הוצרך לצאת מהעיר.

(אשיהה)

"הנני משליח בך וגו' את הערב" (ח, יז) איתא בתהלים פרק ל"א, אמר ויבא ערב כנים בכל גבולם - וכן כתוב ישלח בהם ערב ויאכלם צפרדע ותשחיתם. ושמעתי מהגר"ח שליט"א דקשה הרי כנים וצפרדע היו לפני הערב ולמה הקדימו, ומיישב המגיד מדובנא זצ"ל משלה"ד לאלה שנוהגים לעשות סעודת עניים יום לפני החתונה, והנה הגיע עני ב' פעמים ג"כ לסעודת העניים וגם למחרת לחתונה, והסביר שהוא גם קרוב וגם עני, ולכן הגיע גם לחתונה. וכאן גם הכנים והצפרדעים פעם באו בגלל עצמם ופעם הגיעו יחד עם הערב שזה מכה הכוללת כל בע"ח.

(דברך נצב בשמים)

עלי שי"ח

"מסכת כל"ה - לזיווגים"

כמידי שנה אוהז רבינו בלימוד הש"ס בבלי בתחילת סדר קדשים, כשבימים הקודמים הוא סיים את כל סדר נזיקין.

'סדר נזיקין' כולל אצל רבינו גם את לימוד כל המסכתות הקטנות שבסוף גמרא עבודה זרה, כמו אבות דרבי נתן, סופרים, שמחות, כל"ה, ציצית תפילין וכו'. בעבר התבטא שבלימוד מסכת כל"ה הוא סגולה לזיווגים, ולכן אחרי שגומר ללמוד את המסכת הוא מברך את הזקוקים לזיווג הגון.

בשונה מהשנים הקודמות, נתבקשנו מבני משפחת רבינו שליט"א שלא לפרסם את הסיום של מסכת כל"ה כדי שלא יביאו עמך בית ישראל הרבה שמות לברכה היות ולרבינו קשה להזכיר כל שם בפרטות, לכן הוא מברך באופן כללי את כל השמות וגם קורא את הרשימה הפרטית הקצרה שהביאו לו. (בס"ד מי שכן זכר ושלח לידינו או לידי הגבאים, זכה שמרן בדרך את השמות באופן פרטי).

"מאשפות ירים אביון"

לפני תקופה כשעבר רבינו בתוך ביתו הבחין כי על יד הפח יש קופסא גדולה שהיה בה את המצות לפסח וכתוב עליה מבחזין 'למרן שליט"א', מכיון שכבר עבר פסח והמצות נאכלו, לקחו בני הבית את הקופסא והניחו בה זבל והכינו לזרוק באשפה שבחצר הבית.

רבינו עבר והוא מבחזין בזה, וכידוע הוא מזלזל בכל מיני כבוד ותוארים שנוהגים בו, חייך ואמר: הנה, מרן שליט"א בזבל... ואנו קיבלנו מושג בדברי חז"ל כל הבורח מן הכבוד...

על הדף

אמר אל תפרעני אלא בפני הרופאים

שבועות מ"א ב' ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין לי באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה בין דיליה לדיליה איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה דרך פקדון ואמינא ליהוי גבאי פקדון עד דמתרמו בי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל כיון דקא מודית דודאי שקלתינהו מיניה פרעון מעליא הוי אי אמרת לקיומי תנאיה זיל איתנינהו דהא אנא ורב ששת דתנינא הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכולא גמרא. וכתב הרמב"ם פט"ו מהל' מלוה ולוה ה"א המלוה את חברו בעדים ואמר אל תפרעני אלא בעדים בין שאמר לו בשעת הלואה בין שאמר לו אחר שהלוהו הרי זה צריך לפרעו בעדים מפני התנאי וכו' וכן אם אמר אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים או בפני רופאים וא"ל בפניהם פרעתיך ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו או הלכו להם למדה"י ה"ז נאמן ונשבע היסט ונפטר עכ"ל, ומקורו מסוגיין אך צ"ב מה שהוסיף הרמב"ם או בפני הרופאים שזה לא נזכר בגמ' ומה הרבנותא בזה, ונראה דקמ"ל דלא נימא דדוקא אם התנה עמו שיפרענו באפי בי תרי דתנו הלכתא צריך לפרוע דוקא בפניהם כיון שהמלוה חפץ שיפרענו בפני אנשים נאמנים אבל היכא דהתנה עמו שיפרענו בפני הרופאים הלא אמרו בקידושין פ"ב א' טוב שב רופאים לגיהנם [ע"ש ברש"י ובתרי"ה הזקן] וס"ד שלא נתכוין המלוה שיפרענו דוקא בפניהם אלא כונתו היתה דלא איכפ"ל שיפרענו אפ' בפני הרופאים וכ"ש שאר בנ"א קמ"ל דכיון דהתנה שלא יפרענו אלא בפני הרופאים נתכוין שיהא בדוקא כן.

(טעמא דקרא פ' משפטים ד"ה אם כסף)

לכבוד מערכת "דברי שי"ח" הנכבדה.

כמידי שבוע ביום רביעי עם אמירת לכו נרננה מתגברת הרינה אצלנו בכולל, ברינה של תורה מדברי תורתו של מרן שר התורה שליט"א אשר אתם מזכים לציבור משולחן גבוה, ובשבוע האחרון רגשו ביני עמודי מעניין טבילה בשבת.

והנה מרן שליט"א הרחיב בזה בארחות יושר סי' י"א אחר שהאריך במעלת ט"ע סיים בה וז"ל וכ"ז בחול אבל בשבת נחלקו בזה גדולי ישראל ואין בידינו להכריע, אבל אלו שטובלין בשבת צריכין ליזהר בג' דברים א' שלא יהא המקוה חמה כי זה אסור עפ"ד רק קרה או פושרין, ב' שיזהרו מאד מסחיטת שער כי זה איסור גמור והעצה לזה שלא יגעו כלל בשערות, והג' שלא ילכו עם המים ד"א ברה"ר והעצה לזה שימתינו עד שיתנגב המים או שלא יעשו הנחה משיצאו מהמקוה עד שיכנסו לבית ואז הו"ל שבות דשבות דהוי מרה"י לרה"י דרך כרמלית ובזה אפשר להקל במקום מצוה כגון שממחר להתפלל וכן נהג אאמו"ר זללה"ה.

במהדורה מאוחרת הוסיף מרן שליט"א [ועי' חזו"א אר"ח סי' ק"ג סק"ט]. ובקונטרס עלי שיח ציין ע"ז להערת רבינו בשו"ת הלכות ח"ב בהערות לה' עירובין סי' שמ"ט דין י', ע"ש.

בהוראות והנהגות ממרן החזו"א הנד' באגרות וכתבים דר"א עמ' ל"ג (פ"ט אות ו') כתב מרן שליט"א וז"ל: לא הי' מרוצה שילכו למקוה בשבת (אפי' אם לא יתנגבו כלל) וכן ענה לשואל שלא יטבול (וכ"ד הגר"א עי' מ"ב סי' שכ"ו ס"ח בבה"ל ד"ה אדם) אך לא מחה להחליט.

ובקונטרס מקוה טהרה להרה"ג ר' יעקב ישראל קניבסקי שליט"א (מקו"ב ס"ה) הביא תשובת רבינו שליט"א מס' בינת שמחה מכתב ה' שכתב: לשואל השיב לנהוג כהגר"א, אבל אאמו"ר שליט"א נוהג לטבול וגם אני כן, ומרן זצ"ל ידע מזה ולא מחה. עכ"ל.

ושמעתי מא' מתלמידי מרן שליט"א בשמו דשיעור פושרין הוא כל שאין החום מפריעו, [מרן היה טובל כל השנים במקוה קרה, ובשנת תש"ס (בערך) רכש אחד מנאמניו הקרובים גופי חימום שהיו מחממים בהם את המקוה מע"ש ומכסים המים כדי שישתמר חומם קמעא, מרן היה מעיר בתחילה אם החום הפריעו עד שהצליחו לכווין השיעור]. עוד העיד ששמע מפיו דהנהוג כהגר"א שאין טובלים שבת מחשש סחיטה לא יתיר מנהגו כיון שיש בזה דעות, ואני טובל בשבת כי כך נהג אאמו"ר.

אמנם הגר"א החמיר וכ' דקשה ליזהר בסחיטה והנה הרמב"ם בת' סי' ק"מ כתב מימי לא ביטלתי טבילה זו וע"כ דטבל אף בשבת רק שידע ליזהר שלא לסחוט והגר"א כ' דקשה ליזהר אבל הר"מ שפיר ידע ליזהר.

ובקונטרס מק"ט מקו"ב ע"ז הביא דיש להיזהר שלא להכניס הפיאות בעודן רטובים לאחורי אזניו כמנהגו בחול רק יכניסם בעודו בתוך המים או לאחר שנתייבשו, עש"ב ראיית מרן שליט"א.

אגב מהראוי לציין בזה שמרן מאד מקפיד שלא להשתמש במגבת כלל אחר הטבילה בשבת וכמש"כ בספרו לעיל להמתין או לא לעשות הנחה, ובמק"ט אות פ' הביא ממרן בשם הקה"י דמותר להניח המגבת ע"ג השערות בנחת, וע"ש בכל הקונטרס שבירר הרבה כל פרט מהנהגת זקינו מרן שליט"א.

עוד אמר דהקה"י נהג לטבול אף בשחרית דיו"ט (וכמו שמבואר ע"פ כתבים לטבול בשבת לתוספת קדושה), וכן היה מנהג רבינו במהלך השנים.

הנה נתברר לנו תורה שלמה וטהורה ממנהגי מרן, ומגלגלים זכות ע"י זכאי, ויש"כ על התמדתכם להביא ולהפיק ניצוצי אור מתורת רבינו מרן שליט"א.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 189 • וארא תשע"ח

ולא שמעו אל משה מקצר רוח (ו, ט)

אורך רוח הוא, שרוחו הפנימי יכול לעצור ברגשותיו ולסבול יגון צער ומכאובים, והפכו הוא קוצר רוח (מלבי"ם)

מידת הסבלנות

רבנו יונה מבאר, ש"לב טוב" הוא מדת ה'רצון', דהיינו להיות סבלן ולקבל ברצון כל מה שמגיע אליו.

הסבלן אינו קצר רוח ואינו מתפעל משום דבר. הוא אף פעם לא כועס, תמיד מדבר לאנשים ברכות, ואף אם הם עושים לו דבר רע הוא סובל זאת בשקט. אדם כזה, אף פעם אין לו דבר רע.

*

נשאל רבינו מנין יש לו הכל והסבלנות לענות בסבר פנים יפות לכל אחד – גם לאלו השואלים וחוזרים ושואלים יותר מדי.

השיב רבינו ואמר: "צריך להתגבר לאט-לאט, פעם אחר פעם, עד שמתרגלים!".

*

שח הרה"צ רבי ישראל רנד שליט"א, מנאמני רבנו, כמה עובדות על סבלנותו העצומה של רבנו:

א. יום אחד כשנכנסתי לבית הדין, ראיתי אשה עומדת וצועקת לעבר רבנו זמן רב. רבנו שתק בסבלנות רבה וכמעט לא הגיב, ולא ראו עליו שום שמץ של חסר סבלנות.

לאחר שהלכה אמר רבנו: "אתה יודע מה היא אומרת? היא אומרת שהיא אשה טובה..."

ב. רבנו החזיק את השלום בין זוגות רבים במשך שנים רבות. הם היו באים אליו מדי שבוע, ובסבלנות אין קץ בחכמתו ובפקחותו סייע להם. גם במקרים קשים שאחרים התיאשו מהם רבנו הצליח.

ג. שנה אחת בערב פסח, לפני מכירת חמץ, הביא אחד לבית רבנו שקית מלאה ארז... כדי למכור לגוי. ביני וביני נקרעה השקית, ותכולתה נשפכה על השולחן, שכבר היה נקי לפסח... על אף המבוכה שנוצרה לא נראה על פניו של רבנו שמץ של חוסר סבלנות, ואף לא שאל את המביא למה בכלל צריך למכור ארז לגוי.

*

צריך סבלנות לכל יהודי

אחד ביקש מרבנו שיפעיל את השפעתו ויעזור לו בנושא מסוים. רבנו הסכים, ניסה וביקש – אך לא הצליח.

דעתו של הלה לא נחה, והוא חזר וביקש והפציר ברבנו, על אף שלא היתה לו אפשרות מעשית לסדר את הענין.

המבקש חזר והפריע את מנוחת נפשו של רבנו.

כאשר כלו כל הקיצין, הרגיש בכך אחד ממקורבי רבנו, וכשראה ששוב בא אותו אדם בשעה שרבנו היה כבר מותש, מנע ממנו לגשת לרבנו.

פנה רבנו למקורבו ואמר: "מה אתה חושב? שאני לא יכול לאבד את הסבלנות מהיהודי הזה?! אבל צריך סבלנות לכל יהודי!"

כעס – מחוסר סבלנות – דרך העבודה

אדם הכועס משום שהוא חסר סבלנות – דרך העבודה שלו אינה שיקבל על עצמו שמעתה לא יכעס על שום דבר, אלא הדרך היא שיחשוב אילו דברים מכעיסים אותו יותר ואילו פחות, ויתחיל לעבוד מן הקל אל הכבד.

ולא הקפדן מלמד – סבלנות

שח רבנו: "בהיותי נער לפני גיל בר מצוה, בישיבת 'תפארת ציון', בקש ממני הגאון הצדיק רבי בנימין מנדלזון זצוק"ל, רבה של קרית אתא ולימים רבה של קוממיות, ללמד עם נער שהיה זקוק לעזרה. וברוך ה' לאחר תקופה שלמדתי אותו, ניכר היה שהתקדם בלמוד. חושבני שהסיבה לכך היתה שלמדתי אותו בסבלנות. אמנם סבלנות כמו של רב פרידא אין לי, אבל עם מעט סבלנות נסיתי כל פעם דרכים שונות, עד שראיתי שהוא התחבר ללמוד". לאחר תקופה ארוכה פגש הנער דאז את רבנו מלוה בתלמידים משיבת ויזניץ, ואמר להם: "כבר מאז אני מכיר אותו כ'ראש ישיבה'..."

*

בשיחה שנשא רבנו בפני מחנכים, הביא את הגמרא על רב פרידא, שלמד עם תלמידו ארבע מאות פעמים (עירובין נד:). ויש להבין, היות שהתלמיד התקשה בלמודו, מה הועילה העובדה שלמד ארבע מאות פעמים? הסביר רבינו: צריך לומר שרב פרידא לא חזר על אותו הסבר שוב ושוב, אלא ניסה להסביר בכל פעם בצורה אחרת עד שהתלמיד הבין.

אלה ראשי בית אבותם בני ראובן... ובני שמעון... ואלה שמות בני לוי... (ו-יד, טו)

והקשה השל"ה הק': מה פשר תיבות "שמות" שהזכיר הכתוב אצל בני לוי ולא כתב כך אצל ראובן ושמעון? ותירץ: כי בנישבט לוי הרי לא היו בגלות, ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הציבור. מה עשה? קרא שמות לבניו על שם הגלות, דהיינו שם גרשון על שם כי גרים הם בארץ לא להם, ושם קהת על שם שיניהם קהות, ושם מררי על שם וימררו את חייהם. זהו שאומר "ואלה שמות בני לוי". ומכאן כותב השל"ה - ילמד האדם להשתתף בצער הציבור אעפ"י שאין הצרה מגעת לו. וכן הודיע השי"ת למשה רבינו ע"ה, אהיה אשר אהיה, אהיה עמהם בגלות זו, אהיה עמהם בגלות אחרת. עכ"ד.

להשתתף ולהרגיש בצער הזולת

הספד לאחר התקף לב

בתקופה אחרי שעבר רבנו התקף לב, סרב לשאת הספדים, והסביר: "הספד צריך להגיד עם הרגשת הלב, ואסור עלי כעת להתרגש". אחד ממקורביו נפטר באותה עת, ורבנו אמר עליו כמה מלות הספד, ואחרי זה אמר שחש בלבנו...

איך אפשר לראות את הילד בוכה ולא לגשת אליו?!

אחד טען בפני רבנו שיש דעות הסוברות שהבכי טוב לתינוק, ולכן אין צורך לגשת אליו בכל פעם שבוכה.

הגיב רבנו בתמיהה רבה: "איך אפשר לראות ילד בוכה ולא לגשת אליו?!"

וכי יכלתי ללכת לישון?!

בשנת תשנ"ב, לאחר שעבר רבנו ארוע מוחי ואשפז בבית חולים, בא לבקרו הגאון רבי יוסף רוט זצוק"ל. שח לו רבנו את מה שעבר עליו בימים שקדמו לארוע:

"מזה כמה ימים לא חשתי בטוב, ולא הצלחתי למצוא זמן למנוחה. ערב אחד תכננתי ללכת לישון מוקדם יותר, אלא שבאותו ערב באה אשה אחת וספרה על קשיים גדולים מאוד בשלום הבית. וכי במצב כזה יכלתי ללכת לישון?!"

הוכרחתי לדבר עם הבעל כדי להשכין שלום, והתעכבתי עד שעה מאוחרת מאוד. בבוקר כבר נזקקתי ללכת לבית החולים".

(לוקט מתוך הספר הליכות שני)

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

338

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

חובה, רק בשביל שהוא אוהב את התורה", אם אדם לומד רק מפני שהוא חייב ללמוד ולא מתוך התעניינות, יקשה עליו להתרכז להבין את מה שלומד, וקשה להמשיך ללמוד באופן כזה.

לכן לימוד התורה צריך להיות מתוך התעניינות וסקרנות, כמו שכתב רש"י על הפסוק (דברים ו, ו; יא, יג) "אשר אנכי מצוה היום", שדברי התורה צריכים להיות כחדשים כאילו ניתנו היום, "כדיוטגמא חדשה שהכל רצין לקראתה", היינו כמו חוק חדש מהמלך שכל אחד מתעניין בזה, ויש סקרנות לדעת מה הם פרטי החוק, כן צריכים ללמוד תורה, מתוך התעניינות לדעת ולהבין את התורה.

וכשלומדים באופן כזה, אזי הלימוד הוא עם הבנה, וגם אפשר לזכור, ולהבין הבנה יותר טובה, אבל אם לומדים מתוך שעמום ובלא התעניינות, קשה להבין, וקשה להמשיך.

גם יש מתיקות בדברי תורה, כמו שנאמר (תהלים יט, יא) "ומתוקים מדבש ונופת צופים", מתיקות התורה היא יותר מדבש, כי דבש כשאוכלים ממנו הרבה זה נמאס, כמו שכתוב (משלי כה טז) "דבש מצאת אכול דרך פן תשבעו והקאתו", "אכול דבש הרבות לא טוב" (שם כז), ואילו דברי תורה לעולם אינם נמאסים, ואדרבה, ככל שלומדים יותר ברציפות, המתיקות גדולה יותר.

לימוד תורה הוא הדבר החיוני ביותר לאדם, כמו שאמרו (פאה א, א) ותלמוד תורה כנגד כולם, ולכן זה גם יותר קל, מעניין ומתוק [ואמנם זה תלוי גם בצורת הלימוד, ללמוד בצורה שמעניינת, לפי מה שמתאים לו, כל אחד לפי טבעו, ובאופן כזה הלימוד מעניין ומושיג], וכאמור מאחר שלימוד התורה הוא הדבר החיוני ביותר, ובלימוד התורה יש יותר כבוד שמים שזה תכלית הבריאה, לכן זה יותר קל ויותר נעים, וזה גם מחייב, כיון שאפשר, חייבים בזה יותר.

ואמנם ככל שמתאמצים זוהי זכות יותר גדולה, אבל בתורה אם הלימוד קשה, חסר בשלמות התורה, וצריכים מצד אחד להתאמץ, אבל שיהא המאמץ בצורה כזו – יחד עם מתיקות ויחד עם התעניינות וסקרנות, וגם יש לשמור על הכוחות, שלא להתאמץ יותר מן הכוחות, כי אם מתאמצים יותר מהכוחות זה מזיק לבריאות, ובסופו של דבר מפסידים יותר, ויצא שכרו בהפסדו.

זהו מה שנוגע ללימוד התורה. וכן מידות טובות הם מהחיובים הנדרשים מן האדם, הנהגה של מידות טובות בין אדם לחברו, אהבת הבריות זה דבר גדול מאד, "ואהבת לרעך כמוך" זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים ט, ד), ומי שחסר לו אהבת הבריות צריך למצוא עצות, ויש עצות, כיצד לקבל אהבת הבריות. וכן אמונה, ובכלל זה גם תפילה, עבודה שבלב זו תפילה (תענית ב, א), תפילה ואמונה.

אלו הם שלושת הדברים שהעולם עומד עליהם: תורה, עבודה, וגמילות חסדים (אבות א, ב) – תורה ואמונה ומידות טובות, והם הדברים העיקריים הנדרשים מן האדם.

בפרט כשיש לאדם איזה שמחה, או משהו דבר טוב, זה מחייב אותו יותר, להחזיר להקב"ה על הטובות שקיבל, וכפי שאנו אומרים בנוסח ההלל "מה אשיב להשם כל תגמולוהי עליי".

מידה כנגד מידה

ואם יש איזה קושי בחיים, צריכים למצוא מה הסיבה של הקושי, ועל פי רוב זה מידה כנגד מידה, בדרך כלל מוכרח להיות איזה מידה כנגד מידה, כמו שאמרו (ברכות ה, א) אם רואה אדם שייסורים באים עליו יפשפש במעשיו, וכן ימשמש במעשיו [עיין עירובין י"ג ובמסילת ישרים פ"ג], פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה.

על נסיון שבכל יום עמנו

אנחנו אומרים בתפילת שמונה עשרה "מודים אנחנו לך", "על נסיון שבכל יום עמנו, ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת", כל אחד אומר זאת, וצריכים להבין ולהרגיש את מה שאומרים.

הנה באמת נוסח התפילה הוא בלשון רבים, וזה הולך גם על כלל ישראל, וכל אחד הרי הוא חלק מהכלל. ועל כלל ישראל זה מובן, שאנו רואים את נסיון הקב"ה בכל יום עמנו, כמו שאמרו חז"ל (ספרי בהעלותך) הלכה היא בידוע שעשיו שונא ליעקב, הגויים שונאים את כלל ישראל, וזה "הלכה" – מציאות קיימת, ואמרו (אסתר רבה י, יא) שישאל בין האומות משולים לשה אחת בין שבעים זאבים, וזהו הנס, שיש שבעים זאבים, וכלל ישראל עומדים כשה אחת ביניהם, ומדוע הזאבים לא טורפים את השה? זה נס שלא כדרך הטבע.

וכל יחיד ויחיד הוא גם כן בכלל הנס הזה, שהרי הוא חלק מהכלל, ועל זה אנחנו מודים "על נסיון שבכל יום עמנו!"

אבל בנוסף לזה כל יחיד גם מקבל הרבה טובות מהקב"ה, כמו שכתב החובות הלבבות (שער עבודת האלוקים פ"ה) שהשכל אומר לנפש: "האם התברר אצלך והתקיים בדעתך שאת חבולה בטובות בוראך" – 'חבולה' היינו ממושכנת, מלשון "לא תחבול", כלומר שאת מקבלת כל כך הרבה טובות מהקב"ה, ואת חייבת להחזיר עליהם משהו, והנך ממושכנת על זה, כמו משכון, שבעל המשכון יש לו זכות גבייה מהמשכון, ויכול לגבות את המשכון, כך הנפש חבולה וממושכנת להקב"ה, והוא יכול לגבות את המשכון, ואם אינו גובה את המשכון, זה חסד שאין לשער, וזה מאד מחייב!

ובכלל, אפילו אדם שאין לו שום חטא, עצם הדבר שהוא חי ונושם, ומדבר, ורואה, ושומע, זה חסד מן השמים, הכל בהשגחה ואין טבע, והחסד הזה מחייב אותו להחזיר, "מה השם דורש ממך", מי שנותן לך את הטובות דורש ממך להחזיר משהו.

ומה היא הדרישה שהקב"ה דורש מהאדם? להרבות כבוד שמים, כמו שאמרו בסוף פרקי אבות "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", והענין בזה כי הקב"ה רוצה להיטיב עם הברואים, שעל ידי שיעסקו בכבוד שמים, יזכו לנן עין ולעולם הבא, שהוא התענוג האמיתי, שעליו נאמר (ישעיה סד, ג) עין לא ראתה אלוקים זולתך.

ומי שאינו משתדל להרבות כבוד שמים, לא זו בלבד שאינו עושה מה שהוא חייב, אלא הוא גם מפסיד! – הוא מפסיד תענוגי העולם הבא שאין לשער, ואינו יודע מה שהוא מפסיד בזה.

ובפרט כשיש לאדם איזה שמחה, דבר שמסמח אותו, לא די שהוא חי ונושם, אלא גם יש לו עוד שמחה, עוד חסד ומתנה מהקב"ה, זה בודאי מחייב אותו יותר, לעשות מה שהקב"ה דורש ממנו.

לימוד התורה – מאהבה

והנה למשל אדם שקשה לו ללמוד, והוא לומד למרות הקשיים, זוהי זכות יותר גדולה, ולפוס צערא אגרא! ומי שלא קשה לו, כי הלימוד מעניין אותו והוא נהנה מהלימוד, זה בודאי טוב מאד, אבל מי שקשה לו ובכל זאת הוא לומד, זוהי זכות גדולה, שמתגבר על הקשיים ולומד, מתוך הכרה וידיעה שזהו החיוב המוטל עליו.

ואמנם בתורה אם לומדים מתוך "חיוב" זה לא טוב, וצריכים ללמוד מאהבה, כמו שאמרו (מנחות צט, ב) דברי תורה לא יהו עליך חובה, ופירש המהר"ל בחידושי אגדות שם: "שאל יעשה אותם כאלו היה חובה ואם כן לא ילמד מאהבה, אבל יש ללמוד מאהבה כאלו אין עליו

אמנם בדרך כלל יש מידה כנגד מידה ממש, חוץ מביטול תורה, וזה דבר נדיר שלא תהיה סיבה מתאימה מידה כנגד מידה לקושי המסוים הזה, כגון אם יש קושי משהו בידיים, זה סימן שיש דבר שצריך תיקון בידיים, וכן ברגליים, ובשמיעת האוזן, ובכל חלק מחלקי הגוף, זה סימן שיש איזה דבר שצריך תיקון באבר הזה.

ובכל קושי הבא על האדם צריך להתבונן על פי האמונה, מה הסיבה לקושי שבא עליו, ולתקן את מה שצריך תיקון.

בקשות התפילה – צורך לדורות

והנה בשמונה עשרה מבקשים הרבה בקשות, כגון "ראה נא בעינינו וריבה ריבנו וגאלנו מהרה למען שמך", ונוסח זה נקבע בתפילה לדורות, ולכאורה וכי לא יכולים להיות זמנים שהיהודים יחיו חיים טובים, בלי עוני ובלי קשיים, ומה היא הבקשה שמבקשים תמיד 'ראה בעינינו'? ובאמת אפשר לפרש שזה הולך גם על רוחניות, שמבקשים על גאולה רוחנית, גאולת הנפש, אבל בפשטות הבקשה היא על גשמיות, ומבואר שכן המציאות, שתמיד יש על מה לבקש 'ראה בעינינו', ולכן קבעו אנשי כנסת הגדולה בקשה זו בנוסח התפילה לדורות.

וכן "השיבנו אבינו לתורתך וקרבתנו מלכנו לעבודתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", לכאורה וכי לא יכול להיות זמן שכלל ישראל כולם יהיו צדיקים בלי שום חטא ועוון? אבל אנשי כנסת הגדולה קבעו לבקש כן תמיד בנוסח התפילה, מפני שידעו ברוח קדשם כי עד שיבוא המשיח לא יהיה זמן שכולם צדיקים, ואמנם אמרו (סנהדרין ז, א) "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים", היינו שכל אחד יש לו משהו צדקות, שעל זה יקבל 'חלק' לעולם הבא לפי דרגתו, אבל לא צדיקים עד כדי כך שאין על מה לחזור בתשובה, ובכל הדורות יש כאלה שצריכים לחזור בתשובה.

וכן "סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו", היינו שבכל דור יש כאלה שיש להם אפילו 'פשעים' במרידה, או 'חטאים' בשגגה, ואמנם לא כולם כך, אבל יש כאלה, ומבקשים על כלל ישראל.

ועוד מבקשים אחר כך "ולמלשינים אל תהי תקוה וכל הרשעה כרעג תאבד וכל אויבך מהרה יכרתו והזדים מהרה תעקר וכו'", היינו גם כן משום שידעו ברוח הקודש שכן יהיה, ובכל דור יש 'אויבך', וזה יכול להיות גם גויים, שהם אויבי השם, וכן 'זדים' זה גם יכול להיות גויים [כפי שמזכירים בעל הניסים על היוונים 'זזדים' ביד עוסקי תורתך], וידעו ברוח הקודש שכן מוכרח להיות, שבכל דור יש זדים ואויבי השם רח"ל, ולכן קבעו לבקש על זה בנוסח התפילה.

"ועל נסיד שבכל יום עמנו" – בכל יום יש ניסים, וחלקם ניסים נסתרים, כמו שאמרו חז"ל (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בנסו, יש ניסים ולא מרגישים את הניסים, וגם יש ניסים גלויים שלא מרגישים אותם, כמו המצב הביטחוני בארץ הקודש, שכל מדינות העולם מסביב יש להם הרבה נשק וכלי מלחמה, ויש שמבקשים להשמידנו רח"ל, ואנו יושבים ביניהם רגועים, וכי זה לא נס?!

שמעתי ממרן הרב מפוניבז' זצ"ל שאמר פעם, כי מה שאנו יושבים כאן בטוחים ולא מפחדים מכל הסכנות שמסביב, זהו בזכות הבטחת התורה (ויקרא כו, ה) "וישבתם לבטח בארצכם", עצם הדבר שאנחנו רגועים ובטוחים, זה נס שלא בדרך הטבע!

וידוע כי אלו שנמצאים בארץ ויש להם אזרחות במדינות אחרות, מקבלים לפעמים הודעות מאותן המדינות, שפונים אליהם ושואלים אותם, מדוע אתם נמצאים בתוך הסכנה, ומדוע לא תחזרו לארצכם. הגויים מבינים ורואים את המציאות שאנחנו בסכנה, ואילו אנו נמצאים בתוך הסכנה ולא מרגישים את הסכנה, וזה עצמו נס.

התבוננות לחיות עם אמונה

וכהנה יש עוד הרבה מחשבות שאפשר לחשוב ולהתבונן כל הזמן, לחיות עם האמונה שהכל בהשגחה, כל דבר טוב שיש לאדם הוא בהשגחה, וזה מחייב, ולהיפך גם כן, כל קושי זה גם מחייב, וזה סימן שצריך איזה תיקון, וצריך לפשפש במעשיו למצוא איזה מידה כנגד מידה שצריך תיקון, ועל כל אחד ואחד להתבונן בזה, לדעת את הקשיים שלו, ומה הדברים הטובים שיש לו, ועל כל דבר ודבר לבדוק מה הסיבה לזה בהשגחה, מדוע כך ומדוע כך...

ואמנם זה לא פשוט לחיות עם האמונה, והעצה היא כפי שאנו אומרים תמיד, קביעות לימוד המוסר, בלי קביעות בספרי מוסר אי אפשר, ומי שלומד מוסר כל יום הוא מאושר, וחי חיים רגועים! לא משנה כמה זמן שהוא לומד מוסר, העיקר שהוא לומד וחי עם אמונה, חי האמונה נותנים הרגשה נעימה מאד בבית ובמשפחה, ומשפיעים אווירה טובה ונעימה מאד. כך המציאות כידוע.

וצריכים על זה קביעות יום יומית, ללמוד בספרי מוסר שמעניינים, לימוד שמשמעם אינו משפיע, רק מה שמעניין ומושך את הלב, וזהו הדרך הטובה לחיות עם אמונה, שהיא זכות גדולה לכל אחד ואחד, וגם חיים מאושרים לכל אחד ואחד!

הדרך לגדלות בתורה – ניצול הזמן!

דברים שנאמרו במסיבת חנוכה לבני שיעור א', ליל זאת חנוכה תשע"ח

הנה כולם רוצים להיות גדולים בתורה, כל אחד רוצה לדעת ש"ס בבקיות ובהבנה, אין מי שלא רוצה זאת, אבל מה העצה, כיצד לזכות לזה? – העצה היא לנצל את הזמן, שלא יהיה בזבז זמן.

אם אדם יעשה חשבון כמה זמן מתבזבז על דברים של מה בכך, מתוך סקרנות לדברים בטלים, יש טבע של סקרנות, שאדם סקרן מטבעו, אך צריך שהסקרנות תהיה לדברי תורה, לדעת מה התורה אומרת, מה הש"ס אומר, ולא לבזבז זמן על דברים בטלים, אפילו כשעוברים ברחוב ומתעכבים לקרוא כל מיני מודעות, זה גם כן בזבז זמן, וכי הדברים הכתובים במודעה נוגעים אליו? וכהנה יש הרבה דברים שמבטלים זמן מתוך סקרנות.

וצריכים לשים לב על זה, שכל הזמן יהיה מנוצל, ולא יהיה זמן שאינו מנוצל, לנצל הזמן מתוך סקרנות לידיעת התורה והבנתה, וכי לזה אין סקרנות? הרי זה מעניין ומושך מאד, לדעת כל המסכת הנלמדת בישיבה, מסכת גיטין, ללמוד ולחזור כמה פעמים, ולקבל שליטה בגיטין, זה לא מעניין? גמרא רש"י ותוספות, וכן הר"ן, ושאר מפרשים הנדפסים בגמרא [לא צריכים לחפש בספרים אחרים], ללמוד ולחזור, זה מאד מעניין!

ובאופן כזה, אם מקפידים על הזמן שלא יתבזבז, ומנצלים את הזמן כראוי, אפשר בקלות להספיק הרבה מאד, ועל ידי זה כל אחד יהיה שמח שמחה גדולה, צריך להיות שמח בחלקו, וכבר עכשיו יש במה לשמוח, אבל אפשר לשמוח עוד יותר, ואין גבול לשמחה, שמחה של מצוה, שהיא דבר טוב מאד.

בעזרת השם כל אחד ואחד יצליח בידיעת התורה ובהבנת התורה ובשמחת התורה.

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **שושנה ריזל פריבלסקי** ע"ה
בת הרה"ג רבי **יהושע בקרמן** הי"ד
נלב"ע ליל ש"ק ט"ז טבת - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון
רבי **שלום מאיר יונגרמן** זצ"ל
ב"ר **יחיאל מיכאל** זצ"ל
נלב"ע כ' טבת תשע"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון
רבי **אברהם ישעיהו ברמן** זצ"ל
ב"ר **מרדכי שלמה** זצ"ל
נלב"ע כ"ג טבת תשס"ג - תנצב"ה

תורת ראשי הישיבות

יו"ל לע"נ מדרן ראש הישיבה הגר"א ל שטיינמן זצוק"ל | גיליון מס' 3

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת נתיב הדעת

פרשת וארא

**ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך
ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך (שמות ז כח)**

גרסי' בפסחים נ"ג ב' דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש נשאו ק"ו בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתי' בהו ובאו ועלו בביתך ובתנורך ובמשארותיך וכו' אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם עאכו"ב.

פירש"י מה ראו שלא דרשו וחי בהן ולא שימות בהן והק' תוס' דהא בפרהסיא הוי והיו מצווין על קדוש השם והמהרש"א הק' עוד דא"ב מה ראייה מצפרדעים הא הצפרדעים אינם מצווים בוחי בהם אבל חנניה מישאל ועזריה שמצווים בוחי בהם מי התיר להם וכתבו התוס' ומפר"ת דצלם שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אנדרטא שעשה לכבוד עצמו וכו'.

מבואר בכתובות דף ל"ג דאלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחו לצלמא וכ"ב תוס' ע"ז ג א וכתובות ל"ג ב' ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי היו יכולין

לברוח קודם המעשה והדברים צ"ב דלהתי' הראשון דל"ה ע"ז א"כ באיזה היתר מסרו נפשם והא מי שאינו חייב ליהרג ונהרג ה"ז שופך דמים ולהתי' השני שהיו יכולין לברוח א"כ אמאי באמת לא ברחו והנה באמת דעת תוס' והרא"ש בע"ז כ"ז ב' דגם במצות שדינם יעבור ואל יהרג רשאי להחמיר ע"ע ליהרג אבל הרמב"ם פ"ה מיסוה"ת ה"ס כתב רכל מי שדינו לעבור אם נהרג ה"ז מתחייב בנפשו ובשוי"ע יו"ד קנ"ז ס"א פסק כר"י דהיכא דמתכוין העכו"ם להנאת עצמו אסור ליהרג והיכא דמתכוין להעביר על דת גם אם ע"פ דין דינו לעבור רשאי ליהרג וכתב הגר"א בסק"ג דמר"ת דס"ל דהיה אנדרטא בעלמא לכבודו מוכח דגם בלהנאת עצמו רשאי ליהרג אבל הדברים צ"ב דהא סתם ליהרג אסור לו לאדם וכל ההיתר הוא רק כשא"ל לעבור עבירה דאז אע"פ דע"פ דין יעבור מ"מ רשאי ליהרג אבל הכא אם האנדרטא היה לכבודו אין בזה שום עבירה ועל מה יהרג ויעו"ש ברמב"ם שב' שכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור אם נהרג ה"ז קידש את ד' ואם היה בעשרה מישראל ה"ז קידש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחבריו ומוכח בדעת הרמב"ם דע"פ דין היו צריכים ליהרג רזה היה ע"ז ממש וא"כ הדק"ל מה

למדו מצפרדעים ואי כהתר דלא ברחו צ"ב למה לא היו חייבים לברוח דלהר"מ דאסור לו למסור עצמו כשא"צ נימא גם הכא הכי דחייב לברוח ובמד"ר פרשת נח פרשה לד אמרי' אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול כחנניה מישאל ועזריה ת"ל אך ומוכח דל"ה חייבים ע"פ דין ואעפ"ב אינם נחשבים כמאבדים עצמם לדעת וצ"ב כנ"ל והנה התו' והרא"ש הנ"ל בע"ז הוכיחו דרשאי ליהרג מההיא דרבי אבא בר זבינא שא"ל העכו"ם אכול נבילה ואי לא קטילנא לך ומסר נפשו ליהרג וצ"ב להר"מ ועוד הק' רבותינו מההיא דר"ע בעירובין דכ"א שמסר נפשו על נט"י ועוד הק' מגיטין דנ"ז ב' בהנהו ילדות שקפצו לים הגם שהם קרקע עולם ובזה יש ליישב דהר"מ לשיטתו דלית לי' היתרא דקרקע עולם כנודע וממילא היו חייבות ליהרג.

ואמנם הנראה בס"ד בזה הוא דהא כבר נודע דביעבור ואל יהרג בכל דוכתא איכא תרי טעמי חרא דהוי אונס שאינו רוצה למות ותו דאיכא פטורא דוחי בהם והשתא הא כו"ע מורו דקידוש ד' דוחה פיקו"נ וליכא טענה דוחי בהם כלפי קידוש ד' ואלא דיש בזה תרי אנפי דיש דברים שאם אינו עושה אותם הוא חילול ד' ויש דברים שגם אם אינו עושה אותם אינו חילול ד' אבל אם עושה אותם הוא קידוש ד' והשתא בדברים שהם חילול ד' כל אדם מחוייב ואין בזה לא פטורא דוחי בהם דכנגד קידוש ד' טענה כזו וגם אין טענת אונס כי התורה חייבתו אבל בהנהו מילי שאינו חילול ד' אלא שאם עושה אותם הוא קידוש ד' אזי לא כל אדם חייב לעשותו כיון דהוא בגדר אנוס דאינו רוצה להמית עצמו ואונס רחמנא פטרי' ואינו מצווה בקום ועשה להכניס עצמו למצב של קידוש ד' אב אם מרגיש בעצמו שרוצה ואינו אנוס רק דאיכא פטורא דוחי בהם בהא אמרי' דבקידוש ד' ליכא טענה דוחי בהם וממילא רשאי לעשותו והיינו מאי דילפי חנניה מישאל ועזריה מצפרדעים והיינו לשיטה קמייתא של תוס' דהיה צלם לכבודו ואמנם אמת נכון הדבר של"ה זה ע"ז אבל הא מיהא האם לא השתחו

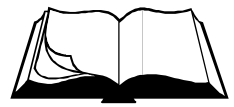
היה בזה קידוש ד' שאין אנו משתחוים לשום אדם המחזיק עצמו לאלוה שהרי נבוכדנצר החזיק עצמו לאליל ובאו לומר שבעיניהם הוא חרס מחרסי אדמה וזה לשון המדרש שם שבאו לעשות פגם בפסל ונמצא דהם גורמים קידוש ד' עיד"ז אלא שאינם חייבים ואם לא יעשו דבר זה להוכיח לעמים כן לא חיללו את ד' אבל אם עשו כן קידשו את ד' ולמדו זה מהצפרדעים כי הרי אינם מצווים בכלום וש"מ דאע"פ שאינם מצווים מ"מ מרצונם רצו למות עבור קידוש ד' וש"מ דראוי למות עבור קידוש ד' אפי' ללא ציווי וממילא גם הם עשו כן והוריד זה להם טענת אונס שאינו יכול למות כי אדרבה כדאי הדבר למות עבור קידוש ד' וכן הוא לפירושא בתרא דלא ברחו דטענה דוחי בהם אין כי נגד קידוש ד' אין הוחי בהם כלום ורק דאינם מחוייבים בזה והם רצו וזה ילפי' מוחי בהם רזה שרי ולפ"ז נראה בס"ד דגם הרמב"ם דנחלק בזה לא נחלק בכל גווני והיינו דס"ל להר"מ דבסתם עבירות מלבד הג' החמורות אין קידוש ד' כשנהרג כדי שלא לעבור דמה קידוש ד' יש בזה ורק במתכוין להעביר על הדת יש קידוש ד' או בפרהסיא אבל סתם לא לעבור עבירה מהיכ"ת דיש בזה קידוש ד' אבל לו יצויר שיהא בזה קידוש ד' אזי גם כשאינו מצווה רשאי ליהרג והיינו מש"כ באגרת תימן דשרי ליהרג גם כשאינו חייב ואינו סותר דבריו בהלכות והיינו בגוונא שיש בזה קידוש ד'.

וכ מאי דנחלק הרמב"ם על תו' והרא"ש הוא דס"ל דבסתם עבירה אין בזה שום קידוש ד' אם יהרג אם אינו מחוייב אבל באופן שיראו גוים יקחו מוסר וילמדו מזה ויהיה בזה קידוש ד' כההיא דחמו"ע וכיו"ב ודאי שרי גם לדידי' וכן בר"ע שרצה ללמד חומרת דברי חכמים והיינו נמי כוונת רש"י דלמה לא דרשו וחי בהם דממילא ידעי' שפטורים וממילא למה ימותו לחנם ואהא למדו מהצפרדעים דאע"פ שאינם צריכים הם רשאים וס"ל כשינויא קמא דהתוס'.

(כמטר לקחי)

מִי יֵרֵם הָיִי

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

טבת תשע"ח

שאלות המצויות

גליון 330

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

ספק "טל ומטר" לאחר ל' יום

שאלה: לאחר שלושים יום (מז' או ח' כסלו ואילך), מי שמסופק אם אמר "טל ומטר" אינו חוזר, מה דין באחד שבערך עשר פעמים אמר "טל ומטר" ב"שמע קולנו", האם אמרינו מכיון שאין כאן אלא רק כשמונים פעם עדיין נשארה לו חזקה שלא אמר וצריך לחזור, או לא?

תשובה: יש נידון באחרונים האם עיקר הרגילות הוא משום תשעים פעם שאמר נוסח זה, או משום רציפות של שלושים יום בזה אחר זה, אפילו אין כאן תשעים פעם (כגון "טל ומטר" שלא אומרים בשבתות), ולמעשה נקטינן לקולא בשניהם, ולכן עם עברו ל' יום, אפילו אין לו תשעים תפילות שאמר כן, אין צריך לחזור משום ספק ברכות להקל (משנ"ב סי' קי"ד ס"ק ל"ז ושע"צ ס"ק כ"ח).

האם שייך דעת בעה"ב על ברכת "שהחיינו"

שאלה: אורח שאכל פרי ובירך "פרי העץ" וגם ברכת "שהחיינו", ואח"כ הביא בעה"ב פרי נוסף, אינו צריך לברך פעם נוספת "פרי העץ", דאמרינן שדעתו על דעת בעה"ב (שו"ע סי' קע"ט סעיף ה'). אם הביא בעה"ב פרי נוסף שצריך לברך עליו "שהחיינו", האם גם בזה אמרינן שלא יברך כיון שסמך על דעת בעה"ב?

תשובה: מסתבר שבזה צריך לברך "שהחיינו" כיון שבברכת "שהחיינו" תלויה בשמחת הלב, ודעתו רק על מה שרואה בעצמו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שתה מים לפני הבדלה

שאלה: מי ששתה רביעית מים לפני הבדלה, ולאחר ההבדלה נזכר שלא בירך "בורא נפשות", האם צריך לברך "על הגפן" ו"בורא נפשות"?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קע"ד ב') שייך פוטר כל מיני משקין בין בברכה ראשונה, ובין בברכה אחרונה, ע"י שם. הטעם משום דכל המשקים נטפלין לו (משנ"ב שם סי' ב'), וכל זה מה ששתה לאחר שבירך על היין, אבל מה ששתה לפני כן לא שייך לומר שנטפל עליו, ולכן אפילו אם כבר בירך ברכה מעין שלוש על היין, עדיין יש לו לברך ברכת "בורא נפשות".

עניית קדושה לאחר מעריב

שאלה: מי שהתפלל מעריב, ושומע חזרת הש"ץ ממנין שמתפללים בו מנחה, האם אפשר לענות עמהם קדושה או יש כאן תרתי דסתרי?

תשובה: אין שום חשש לענות קדושה, כמו שאפשר לענות קדיש ו"ברכו", ואפילו בערב שבת כשקבילו כבר שבת יכול לענות קדושה של מנחה (שו"ת מהר"ם סי' שיק או"ח סי' צ"א, "קצות השולחן" סי' ע"ז ס"ק ז'), "שבט הלוי" ח"ט סי' מ"ח). ויש סוברים שאין לענות מכיון שאצלו זה כמו לילה (הגה"ת "חכמת שלמה" סי' רל"ג, "דעת תורה" סי' רל"ו בשם שו"ת "גור אריה יהודה").

שכח מנחה בערב שבת

שאלה: בליל שבת באמצע תפילת לחש, נזכר הש"ץ שלא התפלל מנחה, האם יכול לכוון לצאת תפילת תשלומין ע"י ברכה מעין שבע?

תשובה: מעיקר הדין מי ששמע מש"ץ ברכה מעין שבע יצא ידי חובת התפילה (שו"ע סי' רס"ט סעיף י"ג), אבל כשתחילה אין לסמוך על זה רק להתפלל בעצמו כל התפילה בשלמות (משנ"ב סי' כ"ח), ולכן בגד"ד הש"ץ שאומר ברכה מעין שבע שיכוון לא לצאת בזה ידי תפילת תשלומין, ואח"כ יתפלל בעצמו תפילת תשלומין, ואם כבר כיוון לצאת בזה חיובו, אי"א להתפלל עוד.

קידוש בסוף הסעודה

שאלה: בליל שבת הבן הגיע מאוחר במקצת ולא שמע קידוש, נטל ידיו עם כולם, אכל את הסעודה ונזכר שעדיין לא אמר קידוש, האם מספיק לומר קידוש ונחשב למקום סעודה מה שאכל עד עכשיו או צריך דוקא לאכול סעודה (כזית) לאחר הקידוש?

תשובה: מי שאכל סעודת חול בערב שבת וקידש היום פליגי הפוסקים האם נחשב למקום סעודה או לא, והטעם שלא מהני כיון שזו היתה סעודת חול (ע"י שו"ע סי' רע"א סעיף ו', ומשנ"ב סי' ל"ב).

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג רבינו

אהרון יהודה לייב שטינמן זצוקל"ה

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

נטילת ידים באוהל המת

שאלה: כשנמצאים באוהל שיש בו מת (כגון בבית חולים, ויש סימון אזהרה לכהנים או שאר בתי החולים שיש שם חזקת טומאה), האם יש ענין ליטול ידים כשנמצאים משם?

תשובה: כתב המשנ"ב (סי' ד' ס"ק מ"ג) אפילו מי שנכנס אצל מת אחד או שהלך ללוותו נוהגין בנטילה, אמנם כל זה כשנכנס לחדר של המת אבל מי שרק היה באוהל המת לא נהגו ליטול (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

החליף תפילין באמצע התפילה

שאלה: באמצע התפילה ראה שתפילין של הראש אינם שחורים, ולקח תפילין של ראש אחר, האם צריך לברך עליו?

תשובה: מכיון שעכשיו לובש תפילין אחרים חייב לברך עליהם (היות שמתחילה לא היתה דעתו עליו, ולשיטת הרמ"א (או"ח סי' כ"ו) צריך לברך עליהם שתי ברכות (ויש לשים לב כשלוקח תפילין של ראש אחרות, שיקח תפילין של ראש שנכתבו לאחר התפילין של יד שלו, כדי שיתקיים כתיבה כסדרן כמשנ"ב סי' ל"ב ס"ק ה').

לקדש השם כשיש אות לפניו

שאלה: סופר שכותב סת"ם ומגיע לתיבת ל' או לאלוקיך, מתי צריך לקדש את שם ד', לפני כתיבת האות ל' או אח"כ?

יסוד השאלה הוא, סופר צריך לקדש השם סמוך לכתיבתו, אם כותב מילה של חול בינתיים, ולא מספיק כשמקדשו לפני כן אלא יקדשו שוב, (ע"י שו"ע סי' ל"ב סעיף י"ט, משנ"ב סי' צ"ט), וכשכותב אותיות הנטפלין לפני כן, כגון להשם או לאלוקיך, האותיות הנטפלין לפני השם אין בהן קדושה ואפילו אם כתב השם תחילה, ואח"כ הטפל לפני האות (ע"י "משנת הסופר" סי' י"א אות כ"ה). אי"כ מתי יש לקדשו, לפני שכותב האות לפניו, או שמא כיון שאין בה קדושה יש לקדשו סמוך ממש לכתיבת השם, ולאחר שכתב האות שלפניו.

תשובה: יש לקדש לפני שמתחיל את האות שלפניו, וזה נחשב סמוך כיון שהוא נטפל וחלק ממנה וזה עדיף, דאלי"כ עלול לשכוח לאחר שכתב את האות (שחשב שכבר קידש, כיון שהוא באמצע) ויבוא לידי כתיבה בלי לקדשו כלל (בעל "שבט הלוי" זצ"ל, וכ"כ "משנת הסופר" סי' י' אות כ"א).

ציבור או צדיק

שאלה: היכן עדיף להתפלל במנין גדול או עם צדיק במנין מצומצם? **תשובה:** עדיף מנין מצומצם עם הצדיק שיש לו השפעה מיוחדת, ודרכו התפילות עולות למעלה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

אמר "ה' שפתי תפתח" לפני שמו"ע

שאלה: אמר "ה' שפתי תפתח", האם מותר לענות לקדיש או לקדושה?

תשובה: פסוק זה דוד המלך אמרו (תהילים נ"א) לאחר המעשה בבת שבע, ותיקנוהו חז"ל לאמרו כדי לרמוז ולציין כי מועלת התפילה אפילו לחוטאים בעבירות במזיד, אשר קרבן לא יועיל להם, מכל מקום מתכפרים בתפילה ("בית יוסף" סי' קי"א בשם רבינו יונה).

פסוק זה מכלל התפילה הוא, וכיון שאמרו אין לענות על שום דבר שבקדושה (משנ"ב סי' ס"ו ס"ק ל"ה), ואפילו בתפילת מנחה ומוסף, אבל אמירת "כי שם ה' אקרא" לא הוי כמתחיל שמו"ע ורשאי לענות ("פסקי תשובות" סי' קי"א אות ז'). אם שכח ולא אמר הפסוק: "ה' שפתי תפתח" אין צורך לחזור על השמו"ע (כן מצדד ה"ביאור הלכה" שם ד"ה חזר ואמר, אולם בשו"ת "אגרות משה" ח"ה תשי"ב מפקפק על דברי ה"ביאור הלכה").

ויש סוברים שגם סעודת חול נחשבת למקום סעודה, עיי' שם. אבל בנ"ד שאכל סעודת שבת לכוי"ע נחשב במקום סעודה ויכול עכשיו לעשות קידוש, ומיד לאחר מכן יברך ברכת המזון.

קידוש של יום בסעודה שנייה

◀ **שאלה:** איתא ברמ"א (סי' רצ"א א') מי שלא אכל לביל שבת יאכל שלוש סעודות ביום, עיי' שם. בסעודה הראשונה ביום אומר קידוש של הלילה בלי "ויכולו" (שו"ע סי' רע"א ז' וברמ"א שם).
ויש לדון מה עושה אח"כ כשאוכל סעודה שנייה, האם יש לקדש קידוש של יום (באמירת "ושמרו... על כן בירך... בורא פרי הגפן"), או שמא כיון שכבר קידש פעם אחת ביום בסעודה הראשונה, כבר יצא ידי חובת קידוש של יום?

תשובה: יש סוברים מכיון שכבר קידש פעם אחת, זה עולה לו גם לקידוש של יום ("כף החיים" שם סי' ק"נ, "ערוך השולחן" שם סעיף כ"א), ויש סוברים כיון שחז"ל תיקנו בסעודה שנייה לומר קידוש, גם בכה"ג בסעודה שנייה על היום יאמר קידוש של יום (הגר"ח קניבסקי שליט"א, ועיי' "דעת תורה" למחש"ס שם שנסתפק בזה).

"צדקתך צדק" בבית האבל

◀ **שאלה:** כשמתפללים מנחה בשבת בבית האבל, האם אומרים "צדקתך צדק"?

תשובה: כל השבוע לא אומרים תחנון בבית האבל, כיון שמידת הדין מתוחה, והכלל הוא בימים שאין אומרים תחנון אין אומרים "צדקתך צדק", ובכל זאת כתב הפמ"ג (סי' רצ"ב סי' ק"ב) משב"ז, וסי' קל"א א"א סי' ק"י, שבשבת אין מידת הדין מתוחה ולכן יש לומר "צדקתך צדק", עיי' שם. ואפילו אם האבל מתפלל ביחידות ("מנחת שבת" סי' ע"ז סעיף ט"ז סי' ק"ט), ועוד שאם לא יאמרנה הוי כאבילות בפרהסיא (קישו"ע סי' ע"ז סעיף ט"ו).

טלטול כתר תורה שנשבר

◀ **שאלה:** בשבת נפל הכתר של ספר התורה ונשבר, ואינו ראוי לכלום, והר"ז מוקצה, האם מותר לטלטלו?

תשובה: לשיטת המשנ"ב שסבר שמותר לטלטל כל מוקצה עיי' הרגל, שזה נחשב לטלטול בגופו ומותר (עיי' שו"ע סי' ש"א סעיף ח' ומשנ"ב סי' ק"ל), לכן יכול להזיזו ברגלו. אולם לפי ה"חזון איש" (סי' מ"ז סי' ק"י) אסור לטלטל ברגלו, עיי' שם. ועיי' יאמר לגוי לסלקו כדי שלא להשאירו על הרצפה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

החזקת תוכי בבית

◀ **שאלה:** איזה דינים הלכה למעשה נוגעים למי שמחזיק תוכי בבית?

א. אסור לאדם לאכול לפני שנותן לבעלי החיים, ויש בזה איסור תורה (עיי' "מגן אברהם" סי' רע"א סי' ק"ב). לכן כל פעם שאוכל צריך לדאוג שגם לתוכי יש אוכל, וכן בשבת צריך לתת לו ג' סעודות ("ביאור הלכה" ריש סי' של"ד ד"ה והראוי). אולם אם מונח לפניו הרבה אוכל לא צריך לתת לו יותר בשעה שאוכל.

ב. ביום חול לפעמים פותחים את הכלוב ונותנים לתוכי לעוף בחדר, אח"כ מחזירים אותו לכלוב ונועלים, ואסור לעשות זאת בשבת משום מלאכת צידה (עיי' שו"ע סי' שט"ז סעיף ה').

ג. כל בעלי החיים הם מוקצה ואסור לטלטלם (שו"ע סי' ש"ח סעיף מ'), ואפילו בעלי חיים המיוחדים לשעשוע הם מוקצה, ולא מהני מה שמייחדם, שאסור חכמים כל השתמשות ונגיעה בכל בעלי החיים (הגה"ת רע"א שם, "דעת תורה" שם, "כף החיים" סי' ק"ל ר"ה, "חוט שני" ח"ג פרק כ"ו).

ד. אם הכלוב נמצא במקום שיש שמש, ויש להם צער, אסור להעבירו למקום אחר מכיון שהוא מוקצה (הגר"ז אויערבך זצ"ל מובא בשו"ע סי' ק"י, "אגרות משה" או"ח ח"ד סי' ט"ז), ולכן יכול לפרוס עליהם ניילון כדי להגן עליו מפני השמש.

קילוף פירות וקטניות לאחר זמן

◀ **שאלה:** האם מותר לקלף פירות או קטניות לסעודה אחרת או דוקא לצורך אותה הסעודה?

תשובה: קילוף פירות וקטניות נחשב כבורר ולכן מותר דוקא לאלתר, סמוך לסעודה (רמ"א סי' ש"א), וכל זה בפירות שאין דרך תמיד לאכול את הקליפה, כגון שומים, בצלים, תפוחים, אגוזים ושקדים (משנ"ב סי' פ"ב), אבל לקלף ענבים או עגבניות שהקליפה נאכלת תמיד, נחשב כמין אחד עם הפרי ומותר לקוללם, ואפילו להניחה, אע"פ שלאחר הקילוף הקליפה לא נאכלת בפני עצמה ("חוט שני" ח"ב פרק כ"ב סי' ק"ז).

ומטעם זה מותר לקלף את הקליפה הדקה שע"ג הבוטנים, ואפילו כדי להניחם (שם בשם ה"חזון איש").

חיוב חלה מקמח מלא

◀ **שאלה:** כשעושים חלות ועוגות מקמח מלא, האם יש אותו שיעור להפרשת חלה כמו קמח לבן?

תשובה: אם כתוב על השקית שהוא מאה אחוז, אזי נחשב שטחנו את החיטים כמות שהם, והכל מצטרף לשיעור חלה, אבל אם כתוב שם רק

שבעים או שמונים אחוז, הכוונה שהוסיפו בו עוד דברים, ולכן אם הוסיפו קמח, שפיר מצטרף, אבל אם הוסיפו סובין, בזה אינו מצטרף לשיעור חלה, וכמבואר בשו"ע (יו"ד סי' שכ"ד סעיף ג'), וצריך להוסיף עוד קמח כדי לחייבו עם ברכה.

קבורת ילד בעל תסמונת דאון

◀ **שאלה:** ילד בעל תסמונת דאון, האם יש ענין לדאוג לו לקבר במקום מכובד כמו שדואגים ליד אדם רגיל, או שאין שום ענין בזה?

תשובה: יש לקבור ליד ההורים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לקרוא ע"ש ילד בעל תסמונת דאון

◀ **שאלה:** האם אפשר לקרוא שם על ילד בעל תסמונת דאון שנלב"ע, היות שהנשמות של אלו היו של צדיקים גמורים, והיה חסר רק בגוף?

תשובה: אפשר לקרוא שם עליהם, ולכוון גם על צדיק שהיה בעל אותו שם (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

לימוד נשים עבור עילוי נשמה

◀ **שאלה:** באיזה אופן יכולה אשה לעשות דברים לעילוי נשמת הנפטר?

תשובה: כשאשתו של ה"סטייפלער" נלב"ע, אמר לבנותיו שגם הן יכולות לעשות עילוי נשמה ע"י לימוד תורה, הן יכולות ללמוד פרקי בטעות יש חיוב גמור להודיעו, ולכן בנ"ד אם לא ברור שהמעביד הבין את כוונת העובד, חייב לומר לו פעם נוספת, ואם ברור לו שהבין ובכל זאת לא ביקש להחזיר את הכסף, אזי יש לומר שמחל לו (עיי' שו"ע חו"מ סי' רל"ב סעיף ב').

קיבל משכורת גבוהה יותר ממה שמגיע לו

◀ **שאלה:** קיבל משכורת גבוהה יותר ממה שמגיע לו, ואמר למעביד, ולא ברור לו אם המעביד הבין אותו. האם חייב להודיע לו פעם שנייה?

תשובה: אם גוי נתן את הכסף, הר"ז טעות עכו"ם, ולא חייב להודיעו, אבל ישראל שטועה, הרי חייבים להודיעו, שאם באמת נתן את הכסף בטעות יש חיוב גמור להודיעו, ולכן בנ"ד אם לא ברור שהמעביד הבין את כוונת העובד, חייב לומר לו פעם נוספת, ואם ברור לו שהבין ובכל זאת לא ביקש להחזיר את הכסף, אזי יש לומר שמחל לו (עיי' שו"ע חו"מ סי' רל"ב סעיף ב').

שבירת טלפון סלולרי פסול

◀ **שאלה:** הרואה חבר עם טלפון סלולרי פסול (אייפון, או עיתון פסול) האם מותר ליטול זאת ממנו ולזרוקו או לאבדו?

תשובה: עושה בזה מצוה שמציל את חברו מדינה של גיהנום (הגר"נ קרליץ שליט"א, הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכן מבואר בשו"ת "אבני נזר" יו"ד סי' קכ"א סי' ק"ד, ו"שלמת חיים" סי' תקל"א), וכעין זה מבואר בגמרא (ברכות כ'). שמותר לקרוע בגד של אשה שהולכת לא לפי הדין, עיי' שם. והא דכתב ה"משך חכמה" (בראשית ל"א, ל"ב) שרחל מתה משום שגנבה התרפים, אע"פ שעשתה זאת כדי להפרישו מעבודה זרה, י"ל שהתם הוא לפני מתן תורה, אבל לאחר מתן תורה יכל ישראל ערבים זה לזה.

דמי פיצויים למנקה מדרגות

◀ **שאלה:** מנקה מדרגות שלא מרוצים מעבודתו, האם אפשר לפטרו בגלל זה או צריך לשלם לו דמי פיצויים?

תשובה: כל זמן שלא מוכיחים שאינו עושה עבודתו כראוי, הבי"ד יחייבו לשלם פיצויים. ואם עשו תנאי בשעה שהתחיל את עבודתו שלא יקבל פיצויים, אינם חייבים לשלם לו את הפיצויים, כמו במתנה ע"מ שכתוב בתורה שנתנו קיים. אולם אם העובד מכחיש ואומר שלא התנו מראש, על המעביד להוכיח שעשו בזה תנאי.

הלכתא למשיחא

כהנים עם משקפיים

◀ **שאלה:** כהן שיש לו משקפיים, האם מותר לו לעבוד בבית המקדש?

תשובה: יש איסור לכהן להוסיף בגד חוץ מבגדי כהונה, וא"כ לכאורה אסור לו לעבוד כשהוא לבוש במשקפיים ("אילת השחר" זבחים י"ט, והגר"ח קניבסקי שליט"א).

אכילה לפני הקרבת קרבן מוסף

◀ **שאלה:** מבואר בגמרא (פסחים) שהקריבו קרבן מוסף בשעה שישית, האם הכהנים שהקריבו את קרבן המוסף היו אסורים לאכול סעודת שבת לפני כן (כמו שמבואר בשו"ע סי' רפ"י שאסור לאכול סעודה לפני תפילת מוסף), וא"כ נמצא שהכהנים היו מתעכבים מלאכול סעודת שבת עד לאחר חצות?

תשובה: בבית המקדש הקריבו עיי' פייס, ועד הפייס לא ידעו איזה כהן יקריב, ובינתיים היו מותרים לאכול (הגר"ח קניבסקי שליט"א). והעירו שברמב"ם (תמידין ומוספין פרק ד' הל' ט') כתב דכהנים שהקריבו קרבן תמיד הם גם הקריבו קרבן מוסף, עיי' שם, וא"כ הרי ידעו כבר איזה כהנים יקריבו קרבן מוסף, ואיך מותר להם לאכול. ומתריצים, כיון שזמן הקרבת קרבן מוסף הוא רק בשעה שישית, וכמבואר בגמרא (פסחים נ"ח), נמצא שעדיין לא הגיע הזמן לפני כן, ולכן מותרים לאכול.

דברי אמרת

מאמרי חיזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן הגר"ד יפה זצוק"ל

גיליון מס' 73 ■ וארא

הסיבה שפרעה נענש למרות שה' הכביד את לבו

[ישנם שמוסיפים, ואפשר שזהו גם עומק כונת הרמב"ן, שגם במכות האחרונות לא שלל הקב"ה מפרעה את הבחירה לשוב בתשובה, אלא הוא הכביד את לבו **שהסבל המתמשך מהמכות** לא ישיפע עליו לשלח את ישראל, אבל אילו היה פרעה מתעורר לשוב בתשובה אמיתית ולשלח את ישראל **מתמת רצון ה'**, לא היה הקב"ה מונע בעדו].

היסוד שחידש הרמב"ם

הרמב"ם (שמונה פרקים בפרק השמיני, הלכות תשובה פרק ו, ג) עונה על התמיהה האמורה, עפ"י מה שמייסד "שאפשר שיעשה האדם חטא גדול או חטאים הרבה, ויהיה **העונש** על החטאים שעשה ברצונו ומדעתו, **שמונעים ממנו התשובה** ואין מניחים לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאים שעשה". לפי"ז אומר הרמב"ם, שהעונש שקיבל פרעה באמת לא היה על שלא שילח את ישראל ממצרים, לפי שעל שילוחם של ישראל ממצרים ניטלה ממנו הבחירה, אלא העונש היה על **שחטא כנגד ישראל במה שמירר את חייהם וגזר עליהם גזירות קשות, ועל עבירה זו נענש פרעה שנמנע ממנו לשוב בתשובה עד שיאבד בחטאיו**.

עפ"י דבריו מיישב הרמב"ם תמיהה נוספת: מפני מה היה שולח הקב"ה לפרעה ביד משה שישלח את ישראל ממצרים, אעפ"י שכבר אמר הקב"ה (פרק ד', כא): **"ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם"**? אלא שהקב"ה עשה כן, **"להודיע לכל באי עולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו** שעשה בתחילה ברצונו".

למדנו א"כ שדעת הרמב"ן היא, שהחטא שבעבורו באו חמשת המכות הראשונות על פרעה היה, שהוא הכביד **בעצמו** את לבו לבלתי שלח את ישראל [ורק במכות האחרונות הקשה ה' את רוחו ואימץ את לבבו, למען ספר שמו בכל הארץ]. ודעת הרמב"ם היא, שהחטא שבעבורו באו המכות על פרעה היה, הגזירות הרעות שגזר על ישראל למרר את חייהם ולהשליך בניהם ליאור, וגוף העונש היה שמנעו ממנו לעשות תשובה כדי שימות ויאבד בחטאיו. (לעבדך באמת)

דברי מרן רה"י הגראי"ל זצ"ל למרן המשגיח זצ"ל אודות מרן החזו"א זיע"א

לרגל השלושים לרבן של ישראל מרן רה"י זצוק"ל, נביא את המעשה שהתפרסם כבר, שהתארח מרן המשגיח זצוק"ל בבית מרן רה"י זצוק"ל בשבת, בתוספת פרטים וביתר דיוק, כפי שהעיד הגר"ז ברלין שליט"א (מירושלים) שהיה נוכח שם: היה זה באב תשכ"א כאשר מרן המשגיח תכנן לשהות אצל ידידו ר' צבי אבר שליט"א שגר בחזו"א, (והרגילות הייתה שהיו באים בלא להודיע-כנראה שלא הייתה כ"כ אפשרות להודיע), והמשגיח דפק בבית ר' צבי בערב שבת, וכשלא פתח חשב שישן, והניח את תיקו והלך ללמוד ב'דברי שיר' (וכידוע לכל, שלוות הנפש של המשגיח, שיכל ללמוד כמה שעות בלא להיות לחוץ וטרוד היכן יהיה בשבת...), בליל שב"ק פגש רה"י את המשגיח בדברי שיר ורה"י ידע שדרכו של המשגיח להתארח אצל ר' צבי, וגם ידע שר' צבי אינו נמצא בשבת, וניגש להזמין את המשגיח לאכול אצלו ג' סעודות, וכמובן שהמשגיח נעתר להזמנה, (ורה"י סידר למשגיח לישון אצל הגר"י ישראלזון זצ"ל). סעודת ליל שב"ק ארכה כמה שעות, המשגיח סיפר כמה עובדות שהחזו"א זצוק"ל אמר דברים ונתקיימו במלואם בדיוק רב, וכגון אם אמר שארבעה או עשרה ימים זה לא יחזיק - כך באמת היה, ושאל המשגיח כיצד זה שהחזו"א אמר דברים בלא להתכוון בדווקא, ואח"כ הדברים מתקיימים - מאיזה כח זה בא? ומרן רה"י אמר שצריך לחשוב... בסעודה בבוקר אמר רה"י ג' טעמים, (א) מפני שהיה לומד תורה לשמה עד כלות הנפש, כל עוד שהיה לו כח עד שאפסו כוחותיו. (ב) שמתחיל לכל אחד ואחד ביותר, ומשתתף בצערו של כל אחד ואחד. (ג) רבים צריכים לו, וזה סיבה שיש לו ס"ד מיוחדת לענות בדיוק, ונעשה רצונו.

מעשה רב - מרבנו הגדול זצוק"ל (נערך ע"י נכדו הרב י.מ. ארנפרוינד)

תפלה בציבור

כשהתאשפו המשיגי זצוק"ל ב'מעני' הישועה' תמיד כשאפשרו לו הרופאים לא יותר על תפלה במניין, הגם שזה היה כרוך במאמץ גדול ובטרחה גדולה. כשהתאשפו בליל ש"ק בבית"ח רוטשילד בחיפה, למחרת התעקש לרדת כמה קומות לשחרית בבית הכנסת להתפלל בציבור, ואחרי שחרית עלה במדרגות כמה קומות ולא הסכים לעלות במעלית שבת, אפילו שהיה במצב לא טוב (בכל זאת התאשפו בליל שבת...), ואמר לי אחד מבכירי ביה"ח - שמעולם לא ראה חולה במצב שלו שהתאמץ כל כך!

בזמנים שלא אפשרו לו הרופאים להתפלל במנין, כאב המשיגי על שאינו יכול להתפלל במניין, ואמר לי בכאב 'כמה חבל שהבחורים היקרים לא יודעים להאריך את הזכות להתפלל במניין...' (שאלתי הרי כך רצון ה' שסבא לא התפלל במנין, מה יש להצטער? אמר: לכן אני לא מצטער מאד, אבל צריך שקצת יכאב, שזה לא יעבור בלא להרגיש צביטה שהפסדתי תפלה במנין...).

בשבת זכינו לארגן מניין בחדרו, וביקש ממני שלא הזדרזו בתפלה עקב חולשתו, ואדרבא כשחלשים קשה לכוון מהר... וסיפר שכשהיה בהבראה בנתניה (ע"י 'ועד הישיבות') לטעמו, התפילה בבית ההבראה היתה מהירה. המשיגי אמר להם כך, אם מצאתם מקור לכך שכשנמצאים בהבראה פטורים מלכוין בתפילה, מובן שאפשר למהר. אולם אם אין מקור לכך שפטורים מכוונה בתפילה, אזי להתפלל מהר ולהצליח גם לכוין מהר דורש הרבה מאמץ, ואנו באנו כאן לנופש ולא להוסיף מאמץ... בשחרית ניגשתי ש"ק וקימתי את בקשתו, אולם במוסף שלחתי ש"ק שקצת מיהר, המשיגי אמר לי אח"כ בכאב שחבל שמיהרו, ובפרט שמוסף יותר חשוב משחרית. אמרתי לו שיש כאלו שאחזו שצ' למהר. אמר לי, אני אלמד אותך כלל: מה שתעשה יש כאלו שלא יהיו מרוצים, לפחות תעשה מה שאתה חושב שראוי לעשות...

כשהתאשפו אחרי שלקה בלבו, הבין המשיגי שיצטרך להתפלל ביחידות, וביקש שאביא לו מ"ב ח"א מכיון שיש דין שהיחיד צריך לכוון לשעה שהציבור מתפללים, והיה למשיגי ספק אם יכול להתפלל נ"ץ ולכוון לציבור שמתפללים ב'דמות אהרן' או שצריך דווקא לכוון לציבור שיותר קרוב - 'מעני' הישועה' שמתפללים בשבע וחצי, וזה מה שהעסיק את המשיגי כשהגיע להתאשפו אחרי אירוע לבבי... ולמעשה המשיגי קם מעצמו כל בוקר לפני הנ"ץ, והתפלל עם הנ"ץ. היה מפליא לראות איך שהתפלל את כל התפלה, ברכות השחר קורבנות וכו' עד אני מאמין, בלי להחסיר שום דבר שהיה מתפלל בישיבה, כמונה מעות (יהלומים...) באותו ריכוז ודבקות - כאלו נמצא בהיכל ישיבת 'כנסת חזקיהו'.

מצווה להתפלל

היה רגיל לומר שמלבד שתפלה מועילה ואפילו נגד הטבע חשוב לדעת שיש מצווה להתפלל, ולכן גם אם אין הרגשה שזה יועיל יש מצווה להתפלל. אישה מאירופה נגשה למשיגי ובכתה שבניה נשואים לגוייה ואינה רואה כל סיכוי שיעזבו אותם, המשיגי אמר לה שתתפלל, ותזכור שיש מצווה שמתפללת. גם אם הקב"ה לא יענה לתפילתנו כל תפילה היא מצווה! הקב"ה חפץ שנפנה אליו בתפילה, וכל בקשה שלנו זה מצווה, וע"כ בכל מצב יש להתפלל בשביל לקיים מצווה. היה אומר שלא רק כשמתעוררים בעיות להתחיל להתפלל, צריך להתפלל שלא יהיו בעיות...

רעב להתפלל...

היה רעב - כלשוננו - להתפלל, (ע"י כבזרי שתפלה זה מזון לנפש...) והזדרז תמיד להתפלל מוקדם, וכשבישיבה התפללו מנחה אחר הצהריים, התפלל בכולל מוקדם. וכן במעריב לא היה אצלו מושג להתפלל מאוחר, והיה תמה: איך אנשים מאחרים להתפלל מעריב? הגיע הזמן להתפלל - מתפללים! היה תקופה שכשהיה בירושלים בימי שלישי, הגיעו ילדים מכתה ח' לשמוע מהמשיגי דברי חיזוק, וזכרני שהמשיגי שאל את הילדים, כבר התפללתם מעריב? (היה זה בערך בשמונה), וכשחלק מן הילדים אמרו שעוד לא התפללו, אמר להם המשיגי עצה טובה לחיים: תמיד תקפידו להתפלל מוקדם. כשהיינו אצלו בבין הזמנים הוא ראה את נכדו הולך להתפלל 12 בלילה (לפני חצות) המשיגי היה מזועזע 'איך המתנת כל כך הרבה זמן למעריב?!' ובשמחות כשהגיע זמן מעריב היה 'דרוך' שמיד יתפללו מעריב - דבר ראשון להתפלל מעריב! וזה היה בנפשו ממש.

גם באירועים גדולים מחשבתו הייתה ב'מתי' יתפללו מעריב' ואם התעכבו מלהתפלל היה הולך להתפלל. היה פעם כינוס גדול והמשיגי הטריח את עצמו במיוחד מרכסים לירושלים, והמארגנים לא סדרו שיתפללו מעריב בזמן סביר, המשיגי מאד הקפיד ע"כ, וקם ויצא, ניסנו לבקש שימתין קצת כיון שהיה בשיא המעמד, ובכ"ז טרח מרכסים לבוא... אך המשיגי היה החלטי ביותר ויצא מיד 'כיון

בכינוס 'התקבצו' ברחובה של עיר ב"ב, הכינוס נגמר סמוך לזמן מעריב, והמשיגי ביקש להיכנס ל'לדרמן' להתפלל, הסברנו לו שכל בני ברק נצורה עקב הציבור הגדול שבא לכינוס, ולנו יש אפשרות (ליווי משטרתית) לצאת מיד לכיוון רכסים ובעז"ה תוך כשעה נגיע ישר למעריב ברכסים, בעוד שאם נכנס ללב ליבה של ב"ב הפקקים יהיו כשעה, אך המשיגי לא ויתר והעדיף להיכנס לפקקים ולא לצאת לרכסים לפני מעריב, ובאמת נכנסנו לב"ב והיה עיכוב גדול, אך המשיגי שמח בזה ואמר שכך רצון ה'.

מאה ברכות - דבקות בה'!

המשיגי היה מעורר הרבה על חשיבות מאה ברכות בכונה, שהם יסוד לדבקות בה', וליראת שמים שזה המפתח לכל שלמות האדם! שאדם זוכה לברך את ה', ולפנות לבורא עולם - ברוך א-ת-ה... והיה חוזר הרבה ע"כ, שכשנגשים לאכול, הגוי נפגש עם האוכל, ויהודי נפגש עם הקב"ה! והיה מביא 'סועדים' בו לברך שלש פעמים' שסועדים - בכדי שנוכל לברך שלש פעמים! ובאמת תקופות שהמשיגי היה אוכל ג' פעמים ביום לחם, ושמוח לזכות בברכת המזון...

בשמחות משפחתיות המשיגי היה מבקש מאד מבעל השמחה לברך מיד כשגומרים לאכול, ולא להמתין עד אחרי הריקודים. אחרי שאוכלים - מיד צריך לברך לה'! מלבד שיש בזה הרבה מכשולות! ופעם בעל השמחה התעקש לברך אחרי הריקודים (מחמת הזמן הקצר של הריקודים), אז המשיגי זימן לעצמו ובירך מיד. גם כשזכיתי והתארח בביתו, והינו מאריכים בד"ת, המשיגי ביקש אחרי האוכל שנברך מיד ואח"כ נוכל להעריך בד"ת, אחרי שאוכלים - מברכים!

לפני כל ברכה היה מתכוון, ולפעמים היה אומר לנו פירוש על הברכה, היה פעם ששאל אם כבר בירך (ברכה ראשונה)? ואמרתי שעוד לא בירך, ואמר אז שלפעמים שמתכוון ומכין את הברכה, אינו זוכר אם כבר בפועל בירך.

מחזה מרומם ומחזק היה לראות את המשיגי זצוק"ל מברך מילה במילה במתינות ובמתיקות מיוחדת, גם בזמנים שהמתינו לו, או שהיה צריך להזדרז ללכת לשיחה (והיה מאד מאוחר), או כשהיה צריך לנסוע (והיה נוסע באוטובוסים), מעולם אינני זוכר שהיה דבר שהלחץ או רזז את המשיגי מלבד במתינות שהיה רגיל בה.

כוחות רוחניים

המשיגי זצוק"ל זכה להגיע לדרגה רוחנית כה גבוה, שכ"כ נמשך לתפלה, עד שהיה נראה שהתפלה גם בימים שהייתה ארוכה, למרות זקנותו וחולשתו לא יעיף אותו. ביום כיפור, שהתפלה נמשכת על פני כל היום, בזמן ההפסקה שאלתי את המשיגי בשנותיו האחרונות, אם רוצה לנוח, ולא ראה צורך בכך (היה בצום, וקרוב לתשעים...), ונשאר ללמוד במקומו...

בר"ה הרבה שנים התפלל מנחה מיד אחרי מוסף, ושאלתי אם אינו קצת חלש משחרית ומוסף, ואולי כדאי להתפלל אחרי צהריים, אמר שאין לו שום חולשה. (שנה אחת אמר שלא מעונין להמתין עד אחר הסעודה ממש שירדם (למרות שלא הלך לישון...)) אחד הנוכחים ששמע זאת קצת גיחך ע"כ - אח"כ הוא בא לספר, שהלך לישון אחרי הסעודה וביקש מבני הבית שיעירו אותו, ופלא ממש שכל בני הבית היו ערים, ואעפ"כ שכחו להעיר אותו - והפסיד מנחה של ר"ה בציבור... אולם זכורני שנה אחת שהתפלל מנחה לפני השקיעה באהבת רעים (הונגרים) ואמר שרוצה להרוויח את אבינו מלכנו (שלא אומרים כשמנחה סמוך למוסף), וגם לוקח בחשבון שמצווה לשמח את מתפללי 'אהבת רעים' ששמחים שהמשיגי בא להתפלל עמם...

כדאי לי כל יום לבקש כמה בקשות מלפני ה', וכמה תועלות בכך: (א) אני מאמין שאם אבקש ה' יעזור לי. (ב) הבקשה הספונטנית תגביר בי את הרגש החי של האמונה (כלומר שלא ארגיש שום מחיצה לבקש מאת ה', ובכלל שיהיה יותר חי בלבי). (ג) יחזק בי את הצימאון לדברים הנשגבים שאבקש, כי הבקשה התכופה משאירה רושם בלב. (ד) זכורני שעוררני לכך הטעם הראשון בייחוד, ומועט גם הטעם השני).

ומדוע נתעוררתי דווקא עכשיו? זה כוחה של תפילה טובה! האמונה שהרגשתי הבוקר בעת שהזכרתי בתפילה ש"קרבן ה' לכל קוראיו" היא שעוררתי לבקש כל יום את הדברים הקרובים בלבי. ומה הם? הצלחה בתורה, טוהר לב ושלמות המידות, ויראת שמים. (מכתבי רבנו זצוק"ל בימי בחרותו)

נפשו גחלים תלהט

גלין 168 וארא תשע"ח

זכר המערכת

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת כותבים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: 1nafsho@gmail.com

עומדים אנו בתחילת התקופה הנקראת שובבי"ם אשר יחדוה קדמונים לתיקון חטאת נעורים. נביא גישת רבינו הגר"א לתיקון חטא וכפי שנתבאר במשנת רבינו זצ"ל. וכן מוגש כאן מאמר נוסף בענין עבודת התפילה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

עבודת ימי השובבי"ם

[אגרות דעת קע"ד- קע"ו רזא דשבת עמ' ש"כ]

[

קבלה בידינו מחז"ל במשנתם כי יש הקבלות בין האדם והזמן ע"כ. בהיות שבת שיא העליה בסדר זמנים, וחמדת ימים אותו קראת, כן אז מתנוצץ בקומת האדם עומק רוממותו (וכמ"ש במד"ר דאמר הקב"ה לשבת כנס"י יהיה בן זוגך) דהוא חמדת תקות כל תקוותיו. ואז לאור הופעה זו משתנה כל מושג הערכותיו לכל. הסתכלות מקפת איך שאין בכל חלל הבריאה דבר שנברא לבטלה (כמ"ש רז"ל במדרש) וכמדובר בארוכה במזמור שיר ליום השבת. כאן מסתכלים בצורתה הפנימית ואז היא מקבלת ערך שונה לגמרי בהערכת האדם. מבט מרומם זה הוא ניגוד גמור אל כל המבט של זלזול הנ"ל. (ועיין פדר"א פמ"ד דעמלק ושבת הם הפכיים, ונתבאר במאמר שבת לעומת עמלק) וע"ז דבר בספר ראשית חכמה דשמירת שבת (התורוממות השבת) היא תיקון לחטא השובבי"ם

בנוגע לימי שובבי"ם הנה העיקר הוא לבסס ולטהר נקודת החכמה שבנפש שהוא ההיולי והתחלה שלה. וזיכוכה הוא ביגיעת המח בדברי תורה [יש תיקון שנקרא תיקון שובבי"ם. יש סדר של תענית ופדיון פ"ד תעניות, תפילות, ומה שקוראים שומע תפילה הארוך, וכ"ז מועיל לדורנו החלש לצאת יד"ח התעניות בדיעבד, אם יש סדר כזה בחו"ל תברר לעצמך. אבל העיקר שבעיקרים הוא לעשות מש"כ בסידור אישי ישראל חלק הנקרא כתר ראש (אות קלג') שמדבר על ענין זה [וז"ל תשובה לנכשל בעוון הקרי כמעט בפשע ר"ל הוא כשעוסק בתורה א"צ לדאוג כלל וכזה שאל מרבו הגר"א ז"ל והראה לו מאמר בתיקוני זוהר ובספרי מוסר המחמירים מאוד בענין שצריך לסבול יסורים קשים ומרורים כמות ואין תקנה כי אם במיתה ממש ע"ש שנאמר ועפר אחר יקח אבל בסוף מאמר בתיקו"ז נמצא דבר טוב למבין שכתב בתיקון כ"א וכ"ב אבל אורייתא אורך ימים בימינה כו' פי' שמצלת מן המיתה ובשמאלה עושר וכבוד שמצלת מן היסורים קשים כמיתה והספרי מוסר לא הביאו זאת. ובהגהות אוהלי חיים על כתר ראש מצוין לדבר השלה"ק וז"ל אלו החסידים המחמירים לומר אין תיקון לחטא הזה רח"ל כאשר שמעתי מפיהם הם המרבים פושעים בישראל ומרחקים מלבא תחת כנפי השכינה אשר בעל העון ר"ל בשמעו אלה אומר אין תשובה לחצי דבר וכאשר אבדתי אבדתי ואלו גורמים גלות השכינה ואין נקראים חסידים כ"א חסרים ועונשם גדול מאוד עכ"ל (לא מצאתי נוסח זה בשל"ה וכנראה ליקט מכמה מקומות בשל"ה)] והוא שבימים הללו ליגע את עצמו מאוד בלימוד גופי תורה יעו"ש ואין לי עוד מה להוסיף ע"ז. (א.ה. הראה מ"ב תקט"ו סק"ג והובא בכה"ח שם)]

נוסיף בזה ביאור הנה חטא זה יסודו בכח הזלזול. כל דבר מזולזל בעיני האדם יורד ערכו עד שיוכל להתבטל לגמרי מחשיבותו עד לאפסיות ממש. כתיב מלחמה לה' בעמלק מדור דור. וכבר השריש לנו הרמב"ן בסוף פרשת בשלח שהמלחמה האחרונה בתקופת העתיד תהיה עמו

יעו"ש. יסוד הרשע של עמלק הוא זלזול בערכים, וכמ"ש בילקוט ריש יתרו דלץ תכה זה עמלק יעו"ש. ובתקופת אחרית הימים נמצא הוא במרכז ההתנגדות לכלל ישראל. כאן הוא אבוהון דכלא, היסוד לכל הדחיפה להשחתת האדם. הזלזול בקדושת האדם היא תחילת התפתחות החטא כי דבר שהוא יקר משמרים אותו שמירה מעולה לבל יפסד. מלחמת הקדושה עם הרע הזה הכללי ועם כל ענפיו הפרטיים, היא רק בהחזרת ערכי האדם לאמיתם, היינו להכיר רוממות קומתו וליתן לה את חשיבותה האמיתית. וכנגד שיטת הכפירה במציאות בחירתו ויכולתו [א.ה. כידוע שרבו הגר"י הוטנר זצ"ל הגדיר שעיקר הכפירה של דורנו בהשפעת הפסיכולוגיה המודרנית היא הכפירה בעצם המושג שנקרא אדם היינו בעל בחירה. והם החדירו השקפה שקרית שהאדם אינו בעל בחירה אלא הסיבות מכריחות אותו לפעול בדרכים מסוימות ובזה הכשירו כל תועבותיהם ודי בזה], צריך להתבונן ולהכיר רוממות אפשרות עליתו. שבהיותו משעבד ראשו לד"ת אז עליתו היא מעבר לכל גבול ממש. כי ישראל וא' חד הוא, והתורה קדמה לעולם כמ"ש חז"ל. ביגיעתו בתורה הק' פורץ את כל המחיצות של הבריאה לידבק במרחבי האין סופיות הנמצאים במהותה של תורה. זוהי התרופה למחלה זו. ושעבוד הלב וגם יגיעת המח בתורה הוא התיקון הגמור לחטא זה אחרי החרטה וקבלה לעתיד לבל יכשל עוד לעמל זה של תורה נברא האדם. אמנם בו זמנית גם לשמור צינורותיו וכליו שבגוף אשר העינים לשון ומעוררם מעיקריו. אמנם כפי היגיעה וה"קאך" [רתיחה] שמשקיעים בד"ת ככה גם צינורות אלו מתרחצים מטינופיהם. בביהמ"ד דקאצק היתה אימרה ידועה "הייתי ביום אכלני חורב" "וממילא הייתי קרח בלילה" וד"ל. אמרו ז"ל (קידושין ל, ב) אם פגע בך מנוול זה משכחו לביהמ"ד, וניוול הוא בתאווה. כי ידיעת ההפכיים א' הוא. ומתוך עומק ההשקעה בעשה טוב יוצא מזה הרגשת שגאה ומיאוס הרע.

כדאי להניח ההדגשה כאן, וכפי העבודה המושקעת בימים אלו אז זוכים להרגשת פורים המבוססת על חיים אלו וכאמרם ז"ל (מגילה יד, א) משיעבוד לגאולה אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כ"ש, והרי חכמה, חיים היא [א.ה. ויגיעת התורה בימי השובבי"ם בה זוכה לחיים מכינה את הרגשת הזכיה בחיים דפורים]. ומסמיכת גאולה לגאולה מגיעים לליל פסח להרגיש עצמות החכמה עליה נאמר החכמה מאין תמצא. באכילת המצה שהיא נהמא דמהימנותא שהיא האסותא לכל מרעין בישין דס"מ וחילין דלילה [א.ה. בליל הסדר בו נולדה כנס"י יש מגע עם ה"אין" מקור הנשמת חיים והיא מקור החכמה שהיא שורש מציאות

החיים כדברי הגר"א על ברכת אשר יצר בחכמה, הובא כ"מ].

מה שהעבודה בזה הולכת אצלך בקושי מיוחד – כאשר התלוננת – כנראה זהו סרח עודף מנטית טבעך שהוא נוטה להתפעלות בכלל באופן מופלג. כי כל התפעלות בהפלגה מעורב שם כח המדמה, שהרי הרגש אינו שכלי בטבעו וחי מדימונותיו בדבר שנפגש בו, ממילא כשבא המגע גם בדבר שאינו רצוי הרי פורצות תגובותיו כמעט בלי רסן, וקשה אז מאוד לרסן הסוס בעת ריצתו במורד וד"ל. אמנם השכל לא ידך גיסא קר הוא בטבעו וכח הקרירות שבו הוא ליסר ולרסן פריצות ההרגש. וכלשון הגרי"ס ז"ל בריש אגרת המוסר "ואסור במושכלו" יעו"ש. אילו היית משתדל להגיע בלימודך לנקודת המוכרח שבסוגיא ולא לנקודת היופי היה זה עוזר הרבה. אם זוכים להמחיש המוכרח אז מרגישים רסן השכל, אבל היופי הוא נושא חן אל הדמיון. ואמרו ז"ל (תענית כו, ב) בחור אל

עומק עבודת התפילה

א. האדם - ממלל קדם מלכא

"ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה", ובתרגום "לרוח ממללא", דעניינו **דיכיל למללא קדם מלכא**, כלומר שמעלת הדיבור של האדם, אינה במה שיכול לדבר דיבורי סרק בעלמא, [הגם שאף כח זה אין לבע"ח], אלא במה שיכול לדבר "קדם מלכא", והוא תפילת שמו"ע, שעומד בה האדם במציאות לפני המלך כמבואר בגמ' ופוסקים.

והנה בפסוק הנזכר מבואר שכח הדיבור של האדם הוא ביטוי לנשמת חיים שבו. עפ"י הקדמה זו נבאר ענין יחודו של האדם להיות מדבר קדם מלכא.

ב. יחוד האדם בהיות נשמתו מהעליונים

הנה יצירת האדם שונה מכל הנבראים שכן כולם נבראו- הן גופם והן חיותם באותו המאמר. כגון מאמר "תוצא הארץ דשא" או "וירצו המים" וגו' הוציא הן את "המציאות" של הדשא או הדגים והן את "כח החיות" שבהם. שונה מהם האדם, שגופו נברא תחילה עפר מן האדמה, ולאחר מכן נפח הקב"ה באפיו נשמת חיים. סיבת הדבר שהנשמה אינה שייכת למסגרת ה"טבעיות" של העולם, אלא היא מעליוני העליונים. הנשמה היא נפחת פיו ית', דמאן דנפח מדילה נפח, וע"כ היא יצירה נפרדת השייכת לרום גבהי מרומים. לעומתה הגוף נברא "במאמר", כדרך כל הנבראים, שנבראו ב' המאמרות. זהו החידוש הנפלא של האדם שגם בהיותו עומד למטה [מצד גופו הגשמי], יש לו דעה לפעול בכל היקום כולו, כפי שהארץ בנפה"ח ש"א כי הנשמה היא כמו "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", גופו עומד כאן, ופועל נפלאות ע"י נשמתו למעלה בכל העולמות העליונים.

חידוש זה של הנשמת חיים ששייכת למקום עליון, מתבטא במה ד"כיל למללא קדם מלכא" וכו', כי דיבורי התפילה אינם דיבורים של עולם התחתון כלל, וכמו שהגדירו חז"ל הק' (ברכות ו' ב') שהם דברים העומדים ברומו של עולם, כלומר שהם דיבורים **השייכים בעצם לרום גבהי מרומים**, ואנשי כנה"ג שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים השיגו ברוח קדשם את הדיבורים הקדושים שבמחיצתו ית', ועומד האדם כאן ומדבר דיבורים עליונים אלו, ופועל פעולות נוראות לעילא לעילא עד מקור נשמתו. דיבורים אלו הם המבטאים את מעלת הנשמת חיים שבו.

ואם נשים לבנו לדברים, יוצא שקומת האדם [שעיקרה הרוח ממללא] נמדדת לפי איכות התפילה שלו. עד כמה שהאדם שייך לדיבורי התפילה, העומדים ברומו של עולם, בהרגשה אמיתית של עומד לפני המלך, כך הוא שיעור דבקוּתו עם הנשמת חיים שלו, וזהו שיעור קומתו. ותפילה כהוגן היא בליטת היופי של כל קומתו.

תתן עיניך ביופי תן עיניך ליחוס וד"ל.

עוד בענין הנהגת ימי השובבי"ם. אודות המבוקש האחרון לגבי ההנהגה בימים אלו [ימי השובבי"ם], קטן הנני מדי להדריך זה כי צריך לדעת מעמקי הנשמות. אמנם כללא דמילתא הנוגע לדורותינו הוא להעמיק דעת על איכות הקלקול כדי לבא למרירות גמורה עליו. וליקח את החיות של החזרה המונח במרירות [א.ה. המרירות נובעת מרצון להתנער מהחטא ולשוב לנקיות וממילא יש כאן תנועה בנפש של חזרה] ולדבקה בחשק גמור באלקים חיים בדברי תורה. ותלמוד תורה שהיא כנגד כולם, חובק כל האברים דמלכא שהם המצות בתוכה. וכאן היא תשובה שראוי לחפות על כל עובדיו. והקלקול דבנים ר"ל תתקן בהשיבנו "אבינו" לתורתך שהיא יצירת בנים. וחופץ מזה להחליף התענית המחליש הגוף בסיגוף רסן פיו הרצוי מכל. ויעויין באגרת הגר"א ז"ל בעלים לתרופה...

ג. תפילה גמר גלוי כבוד שמים

עפ"י מה שנתבאר במאמר הראשון נוסף בזה תוספת נכבדה עד כמה מרכזית התפילה בתפקיד האדם. בסוף פרק הרואה (ברכות ס"א ע"א) הגדירו חז"ל כמה מאברי גופו של האדם, וקבעו שגדר הפה, "פה גומר" ע"כ. וצריך להבין כוונתם. פירוש הדברים היא שפה הוא הגומר של כל קומת האדם. הענין יובן על פי מ"ש במד"ר (תנחומא תזריע ז) ששאל רשע א' את ר"ע אם אלקיכם אינו חפץ בערלה למה נברא האדם עם ערלה, ר"ע השיב לו שיביא חטים, ואחרי שהביא א"ל ר"ע אכול אותם. ענה לו הרשע שאינו יכול לאכלם, ציוה ר"ע להביא אופה מסר לו את החטים טחנם ואפה אותם לגלוסקא יפה, ונתן לו לאכול ואכל, א"ל ר"ע ראה שמעשה אדם יפים ממעשה הקב"ה כביכול יעו"ש. ר"ע רצה להמחיש לרשע שכל יעוד האדם בבריאה, הוא להיות כביכול ה"גומר" ומשלים לכל מעשה ידיו ית"ש. על כן, גם בכללות הרכבת מבנה האדם (נשמה מלמעלה וגוף מן העפר) שזהו מעשה ידיו ית"ש נמסר לאדם כח של "גמר" והשלמת מעשי ידיו ית"ש, זהו "פה גומר", כי חיבור זה באדם מתגלה כנפש חיה ות"א שם (בראשית ב' ז') והות באדם לרוח ממללא, הדיבור הוא גמר ההוצאה לפועל של האדם. הפה גומר הוא גמר הגילוי של הנשמת חיים שבתוך האדם.

נעמיק בזה עפ"י דברי הזוה"ק (תזריע מ"ו ע"ב ועיין בתרגום יונתן שמואל ב' י"ד ט"ו) שהבאנו לעיל עה"פ ויפח באפיו נשמת חיים "דיכיל למללא קדם מלכא", והיינו תפלת שמו"ע, שמציאותה היא עמידה לפני המלך. והנה מבואר בגמרא (ברכות ו' ע"ב) שדיבורי התפלה הם דברים שעומדים ברומו של עולם, ומן הארץ עד רומו של עולם יש מיליארדי עולמות, כל א' לפנים מחבירו, אלו הן מחיצות עד אין שיעור בין מקום המלך לאדם, ואף על פי כן בשעת תפלה הכל מתבטל והאדם עומד לפניו ית"ש בלי שום חציצה ביניהם, ומדבר דיבורי התפילה העומדים ברומו של עולם. נמצא שב"הרוח ממללא" הוא המעיד על ה"רומו של עולם" הזה, זוהי בחינת "גומר" במהלך עומק היחוד. [א.ה. נמצא שבתפילה נשברות כל המחיצות היוצרות את ה"חלל" הריקני מהרגשת מציאותו. ובזה הפה הוא כח הגומר להשלים תיקון כל הבריאה כולה בהוצאה מילים אלו שבאות מרום גבהי מרומים. [עיני ישראל ח"ב שע"ג, בסוד ישרים ח"י שרה תשנ"ט].

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת וארא תשע"ה -

כן אין כאן חילול השם.

למסור נפשו בעבירה בפרהסיא

וְשָׂרָץ הַיָּאָר צִפְרָדְעִים וְעָלוּ וְגו' וּבִתְנוּרִידָא וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ (ז' כ"ח)
הנה איתא בגמרא פסחים (נ"ג ב') מה ראו חנניה מישאל ועזריה
שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן
מהצפרדעים, ומה הצפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב
בהו 'ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנוריד ובמשארותיך, אנו שמצווין על
קדושת השם על אחת כמה וכמה.

והקשו בתוספות (שם ד"ה מה) למה חנניה מישאל ועזריה היו
צריכים ללמוד קל וחומר מהצפרדעים, הרי היו חייבים מדינא
למסור נפשם, דהא בפרהסיא הוה, ומסקינן בגמרא סנהדרין (ע"ה
א') דפרהסיא לכולי עלמא חייב למסור עצמו אפילו על מצוה קלה.

א. תירוצי התוספות

תירצו בתוספות שני תירוצים, חדא, בשם רבינו תם, שנבוכדנצר
לא צווה שישתחוו לעבודה זרה ממש אלא לאינדרטא שעשה לכבוד
עצמו. תו, בשם ר"י, שהרי מוכח שקודם המעשה היו יכולים לברוח,
ואם כן הקל וחומר היה על זה שקודם המעשה לא ברחו.

ב. מהרש"א

ובמהרש"א (שם) מתרץ עוד, דבמעשה דחנניה מישאל ועזריה לא
היה בפרהסיא, דהרי לא היה בפני עשר ישראלים, אלא למדו
מהצפרדעים דגם בכהאי גוונא הוה רשות ליהרג, דהרי אע"פ
הצפרדעים נכנסו לתנורים בצנעא מכל מקום מסרו עצמן.

[ואע"פ דאירי בעבודה זרה, יש לומר דסברי הגמרא בפסחים כ"י ישמעאל
(סנהדרין ע"ד א') שסובר דגם בעבודת כוכבים יעבור ואל יהרג. ועי' בכתנות אור
להפנים מאירות].

ג. להלכה

הנה קיימא לן בשולחן ערוך (יו"ד סי' קנ"ז סעי' א') דבג' עבירות
חמורות לעולם יהרג ואל יעבור.

ובשאר עבירות, בגוונא דהוה בפרהסיא, והיינו בפני עשרה
ישראלים, אם כן אע"פ דלא הוה ג' עבירות חמורות, מכל מקום אם
הנכרי מכוון להעבירו על דת, יהרג ואל יעבור.

אמנם אם הנכרי מכוון רק להנאת עצמו, יעבור ואל יהרג, ולענין
להחמיר על עצמו בלהנאת עצמו, הש"ך מביא מרבינו ירוחם דשרי, ונחלקו בזה
לדינא הב"ח והפרישה].

משא"כ אם הוה בצנעא, יעבור ואל יהרג, ואפילו במכוון להעבירו
על דת, אך רשאי להחמיר על עצמו.

ובשעת הגזירה יהרג ואל יעבור. ובגזירה שהוא רק על ישראל אבל
מתכוונים להנאת עצמן, לכאורה לא מיקרי שעת גזירה.

פרהסיא שלא יודעים

הנה יש לעיין בדינא דפרהסיא, מהו כשיש עשרה אנשים
שרואים, אבל הם אינם יודעים שיש כאן עבירה, כגון מחמת
המצאות שלא ידועה להם, או מחמת דאינם יודעים ההלכה
שהמעשה הזה אסור. האם בכהאי גוונא חשיב שעובר עבירה
בפרהסיא ויהרג ואל יעבור.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דיהרג ולא יעבור, דהרי גם בכהאי גוונא
חשיב בפרהסיא מכיון דעשרה אנשים רואים את המעשה, או דילמא
נימא דיעבור ואל יהרג, דלא חשיב בפרהסיא מכיון דאין כאן עשרה
שרואים שעובר את העבירה, אלא הרי חושבים שאינו עבירה, ואם

ב. לשקר

מעתה אם נימא כהצד השני, יהא רשאי לומר להעשרה אנשים
שרואים שאין כאן עבירה, אף שבאמת יש כאן עבירה, כגון שהנכרי
רוצה שיבשל בשבת, והוא אומר להאנשים הרואים שהמאכל כבר
מבושל מקודם, ובאמת אינו מבושל מקודם.

ג. פסקי תוספות

הנה מצאנו דין פרהסיא בעוד מקום. דהנה ישראל יכול לבטל
רשותו לשאר בני החצר, אבל נכרי אינו יכול לבטל אלא צריכין
לשכור מקומו. וישראל שמחלל שבת בפרהסיא דינו כנכרי.

והנה עולה מדברי הפסקי תוספות במסכת מועד קטן (י"ב ב') שאם
אדם סובר שהדבר אסור, ובאמת הוא מותר, כגון שיוצא בחומרתא
דמדושא ברשות הרבים, [פירש רש"י, דהיינו טבעת דהיא של מתכת וחומתא
של אלמוג], שבאמת אינו חילול שבת, אבל הוא חושב שזה חילול שבת
ובכל זאת יצא עמו לרשות הרבים, חשיבא מחלל שבת בפרהסיא.
[ובזה תירצו תוספות סתירת הסוגיות בחומרתא דמדושא. ועיין מה שכתבנו
בזה בפרשת שופטים תשע"ז בעניני שבת].

והשתא תיקשי אמאי חשיב בפרהסיא, הא העשרה הרואים
סוברים שהדבר מותר כמו שהוא לפי האמת. ואפילו הכי חזינן
דחשיב בפרהסיא. וצריך עיון.

נכרי שטועה וסובר שאסור

הנה יש לעיין מהו אם הנכרי מכריחו להעבירו על דת בפרהסיא,
כגון שמכריחו לאכול מאכל האסור באכילה, והנכרי סובר שהמאכל
אסור אבל הישראל יודע שהמאכל מותר, כגון שהאיסור בטל
בששים והנכרי לא יודע דין ביטול ברוב, ואם הישראל יאמר להנכרי
שהמאכל מותר, אם כן הנכרי יביא מאכל אחר שבאמת אסור. האם
בכהאי גוונא חייב למסור נפשו:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דיהרג ואל יעבור, כיון דהנכרי מתכוין
להעביר על דת, או דילמא אמרינן דיעבור ואל יהרג, דהרי דינו
כמכריחו לעשות מעשה היתר, דהא אין כאן עבירה בכלל. ונראה
מסברא לקולא.

ב. באמת היה להנאת עצמו

הנה אמרינן בגמרא בסנהדרין (ע"ד ב') איבעיא להו האם בני נח
מצווין למות על קדושת השם. והגמרא מוכיחה שאינם מצווים, מהא
דאלישע הסכים שנעמן ישתחוה לעבודת כוכבים משום פיקוח נפש.
והגמרא דוחה דשאני התם דלא היה בפרהסיא אלא בצנעא.

והקשה בחידושים המיוחסים להר"ן (שם ע"ה א') הרי התם המלך
התכוין להנאת עצמו, דהרי המלך לא היה מכריחו להשתחוות אלא
להנאת עצמו שהיה נשען על נעמן. והרי במתכוין להנאת עצמו מותר
אפילו אם הוה בפרהסיא.

ותירץ שהרי לא היה ידוע לכל שנעמן היה כופר בעבודה זרה,
והרואה אותו שהיה משתחוה עם המלך היה סבור שהשתחוה ממש
לעבודה זרה, ואם כן היה חלול השם בדבר.

לפי זה נמצא דכל שהנכרי מכריחו לעבור עבירה ומכוין הנכרי
להנאת עצמו, אבל הרואים אינם יודעים שמכריחים אותו אלא
סוברים שעושה מדעתו, יהא כאן דין פרהסיא. וזה חידושא רבתא
ולא הוזכר בפוסקים.

ומכל מקום אין ללמוד מדברי המיוחסים להר"ן להא דכתבתנו לעיל שאם אין עבירה לא חייב למסור עצמו מדינא, דבשלמא התם באמת אין עבירה, משא"כ בגוונא דהר"ן באמת יש עבירה אלא דהוה להנאת עצמו.

ג. באמת היה אנדרטא

הנה הקשו תוספות בפסחים הנ"ל, למה חנניה מישאל ועזריה למדו קל וחומר מהצפרדעים, הרי הוה עבודה זרה, וגם לר' ישמעאל אכתי הוה בפרהסיא. ותיצרו תוספות בשם רבינו תם, דהתם לא היה עבודה זרה, דהרי נבוכדנצר לא צווה שישתחוו לעבודה זרה ממש אלא רק לאינדרטא שעשה לכבוד עצמו.

שמעינן דאם דבאמת אין עבירה, אין כאן דין בפרהסיא, דהרי הכא הוואים סברי דיש כאן עבודה זרה, דאם לא כן לא היה כלל להעביר על דת אלא רק להנאת עצמו, ומכל מקום חזינן דמעיקר הדין היה שרי.

איסור אחר שאינו מכריחו

הנה יש לעיין בהא דאמרינן דהיכא דהוה להעביר על דת אבל בצנעא, דיעבור ואל יהרג, [וכן בלהנאת עצמו], מהו בכגון היכא שנכרי מכריחו לכהן לחלל שבת, והכהן יכול לעבור על איסור קל ולברוח דרך בית קברות כדי להנצל מהנכרי. האם שרינן ליה לעבור על האיסור קל.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן דאסור, דהרי על האיסור דטומאת כהנים ליכא אונס, או דילמא נימא דחייב לעשות כן, כיון דטומאת כהן בבית קברות היא רק לאו, וחילול שבת הוה סקילה, ואם כן ילך לבית קברות מדין הקל הקל תחילה.

ב. כמה שהיות

הנה יש לדון מטעם אחר שלא יכנס לבית הקברות, דאפילו אי נימא דאמרינן בכחאי גוונא הקל הקל תחילה, מכל מקום יש לדון דהאיסור דכהן בבית הקברות אינו קל מהאיסור דחילול שבת.

דהרי הר"ן (יומא ד' ב' מדפי הר"ף ד"ה וגרסינן) סבירא ליה דכמה כזיתי נבילה חמירא מחד סקילה. ואם כן נימא דבבית הקברות כל שהיה ושהיה הוה עוד איסורא, וחמירא מחד סקילה דחילול שבת.

אך יש לומר דהכא לא חשיבא ריבוי עבירות, דהרי הוה שב ואל תעשה אחד. [ומה שהולך בבית הקברות אינו מוסיף חומר].

וכדאשכחן דכתב הגאון ר' אלחנן (קובץ שיעורים פסחים אות ר') דאיסור דבל יראה לא חשיבא כריבוי כזיתים, מכיון דעובר בשב ואל תעשה. אך הכא גרע, דהרי אם מתרים בו חייב על כל שהיה ושהיה. אמנם אכתי יש לומר דלא דמי לכמה כזיתים.

ואם כן הדרינן לנידון אם נימא כאן הקל הקל תחילה.

ג. גוונא דהמנחת חינוך

הנה אשכחן דדן במנחת חינוך (מצוה רצ"ו) בכעין זה, באופן שנכרי מכריחו לאכול נבילה בצנעה, והוא יכול להתפייס מהנכרי אם יאכל שביעית, האם יש לו היתר לאכול שביעית.

דלחד גיסא הרי שביעית הוה איסור קל, אמנם לאידך גיסא, הרי אין הפיקוח נפש על השביעית אלא רק על הנבילה, אלא על ידי אכילת השביעית ינצל מלאכול הנבילה, ואם כן נימא דהאיסור שהנכרי אנסו לעשותו נדחה, אבל לא איסור שלא אנסו עליו.

ד. הוכחה מהראב"ד

כתב במנחת חינוך להביא ראיה דאסירא, דהנה חולה מסוכן בשבת, שמוכרח לאכול בשר משום פיקוח נפש, ויש לפנינו ב' אפשרויות, או לשחוט בהמה על ידי ישראל ויעבור על חיוב שבת דסקילה, או שנכרי יהרוג בהמה, ואז החולה לא יעבור אלא על איסור הקל דנבילה.

וכתב הראב"ד (מובא בר"ן יומא ד' ב' מדפי הר"ף ד"ה וגרסינן) דישחטנה על ידי ישראל, אבל לא יהרגנה נכרי ויאכל נבילה, דהרי לפניו השתא רק איסור שבת, וזה נעשה לו כהיתר, אבל לא איסור אחר אף שקל ממנו.

ולפי זה כתב המנחת חינוך דיש לפשוט מהראב"ד לנידון דידן, דדוקא האיסור שהנכרי מכריחו, נעשה לו כהיתר, אבל לא איסור קל שאינו מכריחו לעשותו.

אך כתב דשאר קמאי (עיין ר"ן שם) דיהבו טעמי אחריני אמאי ישחוט ולא יאכל נבילה, או מפאת דהרבה זיתים או דנפשו קצה, משמע דפליגי על הראב"ד. [אך הרי טעמא דקמאי מהני כשיש לפנינו נבילה כבר מוכנה ובזה לא שייך טעמא דהראב"ד].

ה. טבל ותרומה

הנה לכאורה נידון המנחת חינוך איכא למילף בהא דדיינינן בסוגיא ביומא (פי"ג א') בטבל ותרומה, איזה מהם חמירא.

והקשה בפרשת דרכים (דרך החיים דרוש ט"ט), דיקח התרומה ויבטל ברוב השיריים, ולא יהא לא איסור טבל ולא תרומה.

וסבר הפרשת דרכים ליישב, דלא שרינן איסור דאין מבטלין איסור לכתחילה, דעל זה ליכא פיקוח נפש.

אך חזר ודחה, דהרי אמרינן בגמרא (שם) דהיכא דאפשר בחולין, והיינו שיש די בחולין של טבל זה להאכילו לאחר שתינטל תרומתו, אם כן ודאי אמרינן שיעשר הטבל ולא יאכל טבל. חזינן דמכיון דהאיסור להפריש תרומה בשבת קילא מהאיסור דאכילת טבל, אם כן שרי לעבור על האיסור דרבנן לעשר בשבת, ולא אמרינן דאין זה שייך לפיקוח נפש.

[ולפי זה הדרא הקושיא דיבטל התרומה ברוב השיריים, ותיירך בחזון איש (דמאי סי' ט"ו ס"ק י') דאיירי שלא שייך לבטל ברוב מחמת שימשך להיות ניכר. וכן יש לומר דלוקח מדי הרבה זמן וכיוצא בו].

והשתא לפי זה בנידון המנחת חינוך יש למיעבד הקל הקל. אך באמת תיקשי כהנ"ל על הראב"ד. והדבר צריך תלמוד.

ו. לעשות מחיצה בשבת

לפי זה נפקא מינה נמי בצריך לטלטל מרשות לרשות לצורך פיקוח נפש, כגון שצריך להביא הרבה תרופות וכיוצא בו, ויכול לקחת פחות דברים אם יעשה מחיצה עשרה ברשות הרבים ועל ידי זה לא יהא רשות הרבים, דשרינן למיעבד מפאת הקל הקל.

[ולולי דמסתפינא כשצריך להעביר ברשות הרבים יקח בני אדם ויעשה מחיצה, אע"פ שמדרבנן לא הוה מחיצה כעשאוה לדעת, אך מן התורה הוי מחיצה, ואם כן אפשר בהיתר.

והעירו דבבאר יצחק (או"ח סי' י"ד סוף ענף ג') אייתי דאין להביא אנשים לעשות מחיצה דיש כאן יותר איסורים דרבנן בכל אחד ואחד שעומד, וזה לא שרינן במקום חד איסור דעשיית מחיצה המתרת. ומתבאר מדבריו דיש איסור להעמיד בני אדם מפאת מחיצה מתרת. וצריך עיון אם כן אמאי בשלא לדעת שרינן].

הגיליון המלא
ייצא לאור
בסייעתא
דשמיא לקראת
סוף השבוע

כל מי שנדבה ליבו לסייע בהפצת תורת רבינו זצלה"ה ויתרום לכיסוי הדפסת הגיליון של שבוע אחד - יוכל לקבל בעזה"י ת קובץ של כל הגליונות שיצאו לאור בחמש שנים אחרונות על חומש שמוות [כולל מפורים]
המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב, טל' 035703949 עד 7.30n
9.00 בערב
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשוננו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת וארא

אם הצפרדעים היו מחוייבים להכנס לתנורים

"ושרץ היאור צפרדעים ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך. ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים". (פרק ז' פסוק כ"ח כ"ט).

נצטוו במפורש על כך, אם כן אין מכאן שום ראיה על מצוות קידוש ה', שהצפרדעים עשו כן משום שכך נצטוו, ולא מחמת ההלכה של קידוש ה'.

וז"ל, "והקשו בשם הגאון בעל שאגת אריה זצ"ל, דהלא הצפרדעים נצטוו מפורש דכתיב בהו ועלו ובאו הצפרדעים, משמע שהם מצווים שיעלו ואין יוכלו לעשות שלא יעלו".

לא נאמר ציווי להכנס לתנורים

ובמהרי"ל דיסקין מיישב שבאמת לא נאמר לצפרדעים ציווי להכנס לתוך התנורים, והפסוק (פסוק כ"ח) שנאמר בו "ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך" שכתוב בו שהצפרדעים יכנסו לתוך התנורים, הוא לא נאמר בתור ציווי לצפרדעים שיכנסו לתנורים. אלא עיקר הפסוק נאמר בתור סיפור דברים שמשם רבנו מספר לפרעה שכך יהא, משה מסר לפרעה את מה שנאמר לו במראה הנבואה ושם נאמר שכאשר הצפרדעים יבואו למצרים הם יכנסו לתוך כל המקומות ואפילו לתוך הבצק שבתנור החם. ועיקר הציווי שנאמר לצפרדעים לעלות על מצרים נאמר בפסוק השני (פסוק כ"ט) שמשם רבנו אמר "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים", ובמילים "יעלו הצפרדעים" נאמר ציווי על כלל הצפרדעים שיעלו על מצרים. ובאמת בפסוק הזה לא מוזכר את ענין הכניסה לתוך התנורים, אלא כתוב רק שהצפרדעים יעלו "ובכה ובעמך" דהיינו שיעלו על פרעה ועמו, ולא מוזכר שהם צריכים להכנס גם לתוך התנורים. משום שבאמת בעיקר הציווי של "יעלו הצפרדעים" לא נאמר בזה שום ציווי על הצפרדעים שיכנסו גם לתוך התנורים. וכל מה שהצפרדעים נכנסו לתנורים זה לא היה מפני שנצטוו על כך, אלא היה ענין שהצפרדעים מצד עצמם הלכו ומסרו את עצמם על קידוש ה'.

ומעתה מובן מאוד הקל וחומר של חנניה מישאל ועזריה, שאם הצפרדעים שלא נצטוו על מצוות קידוש ה' עמדו ונכנסו לתוך התנורים החמים כדי לקדש את שם ה', אם כן אנו שמצווים על מצוות קידוש ה' בוודאי שנכללת במצווה הזו חובה גם להכנס לתוך כבשן האש בשביל קידוש ה'.

וז"ל, "י"ל על פי מה שאמרנו שהפסוק כ"ח לא היה רק בדרך נבואה והתראה, להודיע שיעלו הצפרדעים על מצרים, ושם נאמר ועלו ובאו בביתך וגו' ובעמך ובתנורך ובמשארותיך, ולא היה ציווי כלל להצפרדעים שילכו בהתנורים. וממילא היה להם לחנניה מישאל ועזריה ק"ו למסור עצמן לתנור וכבשן אש לשריפה, מהצפרדעים שלא נצטוו והם נצטוו. אבל בפסוק כ"ט דכתיב ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים, זה היה ציווי להצפרדעים שיעלו וכו'. כללו של דבר על שריפה בתנורים לא היה ציווי וכו'". וע"ש בכל דבריו בשתי הנוסחאות.

פרעה לקה תחילה

ובעמך ובכל עבדיך". הגמרא מוכיחה ממה שנאמר בצפרדעים "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים", שרואים מזה שמכת הצפרדעים התחילה בפרעה ורק לאחר מכן היא התפשטה לעמו ולכל עבדיו, שצורת העונש במכות מצרים היתה מידה במידה וכיון שפרעה הוא היה מי שהתחיל הראשון לשעבד בישראל, לכן המכות התחילו מפרעה הראשון, ורק לאחר מכן הם עברו והתפשטו על כל מצרים. והקשה המהרש"א מדוע הגמרא לומדת את זה דווקא מהפסוק השני (פסוק כ"ט) שבו נאמר "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים",

ופרש"י, "בביתך, ואחר כך בבתי עבדיך, הוא התחיל בעצה תחלה ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות".

הנה בגמרא בפסחים (דף נ"ג ב') מובא, "תא שמע עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן על קדושת השם לכבשן האש, נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו ובאו ועלו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הרי אומר בשעה שהתנור חם, אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה".

מבואר בזה שמה שהצפרדעים נכנסו לתוך התנורים במצרים היה זה מעשה קידוש ה' מצד הצפרדעים, ומזה למדו חנניה מישאל ועזריה בעת שהיה להם ספק אצל נבוכדנצר אם הם צריכים למסור את נפשם על קידוש ה' או לא, הרי הכריעו את הספק מכת המעשה של הצפרדעים, שאם הצפרדעים שאינם מצווין על קידוש ה' מסרו את עצמם על קידוש ה' ונכנסו לתנור, הרי אנו שמצווין על קידוש ה' על אחת כמה וכמה שחייבים להכנס לתוך כבשן בשביל קיום מצוות קידוש ה'. וע"ש ברש"י ובתוספות שביארו מה היה הספק של חנניה מישאל ועזריה, אם הם חייבים למסור את נפשם על קידוש ה'.

הצפרדעים נכנסו לתנורים מחמת הציווי

והנה ב"חידושי מהרי"ל דיסקין" עה"ת, הקשה בשם השאגת אריה איך אפשר ללמוד מהצפרדעים את הענין של קידוש ה', ולומר שאם הצפרדעים מסרו את עצמם על קידוש ה', כל שכן בני אדם שמצווים על קידוש ה' חייבים למסור את נפשם על קידוש ה', הלא אצל הצפרדעים היה ציווי מפורש שיכנסו לתוך התנורים כמו שנאמר בפסוק "ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך", ומשום כן הוכרחו להכנס לתוך התנורים החמים. ומעתה יתכן לומר שבסתם מצוות קידוש ה' שלא נאמר בזה חיוב להכנס לתוך כבשן האש, אין בזה חיוב להכנס לכבשן האש, אבל אצל הצפרדעים מה שנכנסו לתוך התנורים לא היה מדין מצוות קידוש ה', אלא משום שכך נצטוו במפורש שנאמר להם שיכנסו לתוך התנורים, ולא היתה להם שום ברירה אלא להכנס לתוך התנורים, אבל באמת לפי הגדרים של מצוות קידוש ה' אין כזו הלכה שצריך להכנס לתנור, ואי אפשר ללמוד מכאן שיש כזו מצווה להכנס לתוך כבשן האש על קידוש ה'. ובשלמא אם לא נאמר ציווי מפורש לצפרדעים שיכנסו לתוך התנורים, מובן הלימוד מהצפרדעים, שאם הצפרדעים לא נצטוו להכנס לתוך התנורים בכל זאת כדי לקדש את שם ה' עמדו ומסרו את עצמם לתוך התנור, אם כן קל וחומר אנו שמצווים על מצוות קידוש ה' שיש לנו חובה למסור את הנפש על קידוש ה' אפילו בצורה כזו של כניסה לתוך כבשן האש. אבל כיון שהצפרדעים

נראה לפי דברי המהרי"ל דיסקין שבפסוק הראשון שכתוב בו "ועלו ובאו בביתך וגו'" לא נאמר הציווי לצפרדעים לעלות על מצרים, אלא כל כולו נאמר רק בתור נבואה וסיפור דברים של מה שעתידי להיות, ורק בפסוק השני שכתוב בו "יעלו הצפרדעים" נאמר את הציווי לצפרדעים לעלות על מצרים, יש ליישב בזה עוד ענין.

דהנה בגמרא בסוטה (דף י"א א') מובא, "ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל, תנא הוא התחיל בעצה תחילה לפיכך לקה תחילה, הוא התחיל בעצה תחילה דכתיב ויאמר אל עמו, לפיכך לקה תחילה דכתיב ובכה

הרי אפשר ללמוד את זה גם מהפסוק הקודם (פסוק כ"ח) שנאמר בו על הצפרדעים "ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדיך ובעמך וגו'", וגם בפסוק במכת צפרדע כתוב ראשון את פרעה ורק לאחר מכן כתוב את עבדיך ועמו, וממילא יש ללמוד מזה שהמכה התחילה ראשון בפרעה כיון שהוא היה הראשון שהתחיל בשיעבוד מצרים. ובאמת יש הבדל אחד בין שני הפסוקים, והוא על הסדר שכתוב אחרי פרעה את עבדי פרעה וכל עם מצרים, שבפסוק הראשון הסדר הוא "פרעה עבדי פרעה" וכל עם מצרים, ואילו בפסוק השני הסדר הוא "פרעה עם מצרים" ועבדי פרעה. בפסוק הראשון הקדימו את עבדי פרעה לכל העם, ואילו בפסוק השני הקדימו את כל העם לעבדי פרעה. ובאמת יש להבין מהו השינוי הזה. אבל מלבד השינוי הזה בשני הפסוקים כתוב שפרעה היה ראשון, וממילא יש ללמוד משניהם שהמכה התחילה מפרעה, כיון שהוא היה הראשון ששיעבד את ישראל. ואם כן קשה מדוע כדי להוכיח כן, הגמרא בחרה להביא דווקא את הפסוק השני, ולא הביאה את הפסוק הראשון.

הפסוק מזכיר את החשוב קודם

וכתב המהרש"א ליישב, "ולא מייתי קרא דמקמיה גבי צפרדעים, דכתיב כהאי גוונא ועלו ובאו בביתך וגו' ובבית עבדיך ובעמך וגו', משום דכן דרך הכתוב להזכירם בפרט החשוב חשוב קודם, אבל אידך קרא מיד בתורה יתורא הוא, גם שינוי הוא דכתיב וכן ובעמך ובעבדיך שהקדים בהאי קרא בעמך לעבדיך, ועל כן דרשו מהאי קרא דלפי תחילת העצה שנאמר ויאמר אל עמו וגו', דמשמע הוא התחיל ואחר כך עמו ואחר כך עבדיו, כך היה קללתו כמפורש בהאי קרא בתרא דגבי צפרדעים וכן משמע בשמות רבה ע"ש".

מבואר בדבריו שבאמת מהפסוק הראשון, אין ראיה שהמכה התחילה מפרעה והוא הראשון שנענש לפני כולם. משום שיתכן לומר שהמכה התחילה בבת אחת ובצורה שווה על כולם יחד בין על פרעה ובין על כל המצריים, ומה שהפסוק הזכיר את פרעה הראשון זה משום שכן דרך הכתוב להזכיר את החשוב חשוב קודם, שכאשר רוצים לפרט את כל מי שהמכה באה עליו אי אפשר לכתוב את כולם בבת אחת, וממילא הדרך היא להזכיר תמיד את החשוב קודם, ולכן הזכירו קודם את פרעה, אחר כך את עבדיו ורק לאחר מכן את כל העם, ואי אפשר להוכיח מכאן את הדבר הזה שהמכה התחילה בפרעה הראשון. אבל הפסוק השני הוא מיותר שלשם מה צריך לחזור ולומר "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים", הרי כבר בפסוק הראשון נאמר שהצפרדעים יבואו על פרעה ועל עבדיו ועל כל עמו, ומה צריך לכפול את זה. ומהיתור של הכפילות דורשת הגמרא שהפסוק הזה בא לומר דבר חדש, ולא רק לפרט על מי באה המכה, אלא נאמר כאן גם את הסדר שבו התחילה המכה, שתחילת המכה התחילה בפרעה שכיון שהוא התחיל בעצה תחילה על כן בעונש של המכות הוא נענש תחילה ורק לאחר מכן באה המכה על כל עם מצרים ועל כל עבדי פרעה.

ולפי זה מיישב המהרש"א גם את השינוי שיש בין הפסוקים, שבפסוק הראשון לאחר פרעה כתוב "ובבית עבדיך, ובעמך" שהקדימו את עבדי פרעה לכל עם מצרים. ואילו בפסוק השני אחרי פרעה כתוב "ובעמך, ובכל עבדיך" שהקדימו את עם מצרים לעבדי פרעה. ויש לעיין מהו השינוי הזה. ולפי דבריו מיושב היטב שהפסוק הראשון בעיקרו בא לומר שהמכה באה על כולם ואף אחד לא ניצל ממנה, ואינו בא להדגיש את הנקודה הזו שהמכה התחילה בפרעה תחילה ורק לאחר מכן בכל עמו. אלא שכיון שאי אפשר לכתוב את כולם ביחד, שרוצים להדגיש את זה שהיא באה גם על פרעה, גם על עבדיו וגם על כל עמו, על כן הפסוק מחלק ומונה את כולם בסדר של החשוב חשוב קודם, וכתב קודם את פרעה שהוא החשוב מכולם, ולאחר מכן את עבדיו שהם יותר חשובים משאר העם, ולבסוף את כל העם. ועל כן הסדר הוא בפסוק "פרעה, עבדי פרעה, כל עם מצרים". אבל בפסוק השני עיקר הפסוק בא לומר את הסדר שבו באה המכה על המצריים, והקדים את פרעה לומר שהמכה התחילה בפרעה, שהוא נענש מידה במידה, ומכיון שהוא התחיל בעצה תחילה לכך גם המכה התחילה בו תחילה, ואחרי פרעה המכה באה על כל עמו ורק לאחר מכן על עבדי פרעה. משום שהעם במצרים התחיל את השיעבוד בישראל לפני עבדי פרעה, לכן המכה באה קודם על העם ורק לאחר מכן על עבדי פרעה. ומשום כן הסדר של הפסוק הוא לא בסדר החשוב חשוב קודם, אלא באמת הסדר הוא במי המכה התחילה קודם, ועל כן נאמר "פרעה, העם במצרים, עבדי פרעה".

*

צייוי ה' בהכאת פרעה תחילה

ונראה לומר דלפי דברי המהר"ל דיסקין, אפשר ליישב עוד תירוץ על

קושית המהרש"א מדוע הגמרא לומדת את הדבר הזה שהמכה באה על פרעה תחילה לפני עבדיו ועמו, דווקא מהפסוק השני ולא מהפסוק הראשון, הלא גם בפסוק הראשון מוזכר פרעה במכת צפרדע לפני עבדיו ועמו.

ונראה דהנה לפי המהר"ל דיסקין, הפסוק הראשון (פסוק כ"ח) שמפורט בו את כל המקומות שהצפרדעים יבואו לשם, הוא לא נאמר בתור ציווי לצפרדעים, אלא עיקרו הוא סיפור דברים שמשא רבנו מספר לפרעה מה שהוא רואה במראה הנבואה את כל המקומות ששם יבואו הצפרדעים. אבל הפסוק השני (פסוק כ"ט) שנאמר בו "יעלו הצפרדעים", הוא הצייוי שנאמר לצפרדעים לעלות על מצרים.

ומעתה באמת יתכן לומר שגם הפסוק הראשון שפרעה כתוב בו הראשון, משמעות הדבר הוא שנאמר בזה שהמכה התחילה בפרעה תחילה, אבל לא כתוב בזה שהקב"ה ציווה שכך תהא צורת המכה, אלא כתוב סיפור דברים שכך היתה המכה. ואפשר שהצפרדעים על דעת עצמם התחילו מפרעה ורק לאחר מכן באו על עבדיו ועמו, ולא קיבלו על כך ציווי מפורש שכך צריך לנהוג במכה הזו. אבל בפסוק השני שעיקרו הוא ציווי לצפרדעים לעלות על מצרים, הרי שככתוב בזה את פרעה תחילה ורק לאחר מכן את עמו ועבדיו, משמעות הדבר שכך נאמר הצייוי לצפרדעים שבצורה הזו יבואו על מצרים שיתחילו מפרעה וממנו ימשיכו לעם ולעבדי פרעה.

אי אפשר להוכיח ממה שעשו הצפרדעים על עצמם

ומעתה י"ל שכאשר הגמרא אומרת שצורת המכה היתה בדרך של מידה במידה, ופרעה שהתחיל בעצה תחילה לקה תחילה, עיקר דברי הגמרא הוא לומר שהנהגת הקב"ה היא בדרך של מידה במידה, והקב"ה הביא בכוונה תחילה את המכה בצורה כזו. וממילא כדי להוכיח את זה לא די במה שנדע שהמכה באמת באה על פרעה תחילה, שדבר זה שהצפרדעים באו על פרעה תחילה אינו מוכיח על הנהגת הקב"ה שנוהג מידה במידה, שיתכן שהצפרדעים עשו כן על דעת עצמם, וזה לא בא מתוך הנהגת הקב"ה של מידה במידה. או יתכן שמחמת חשבונות שונים הקב"ה קבע כאן שיבואו על פרעה תחילה, ואין זה מוכיח על הנהגת הקב"ה שעושה כן מתוך הנהגת מידה במידה. וכדי להוכיח שבאמת הקב"ה מביא את המכות בצורה של מידה במידה, בהכרח צריך להביא פסוק שהקב"ה ציווה שהמכה תבוא דווקא בצורה כזו, והצייוי מוכיח שכך היא הנהגת הקב"ה, והוא כלל שיצא ללמד על כל המכות שפרעה שהתחיל בעצה תחילה לקה תחילה.

ולכן מהפסוק הראשון שכל כולו סיפור דברים שמשא רואה במראה הנבואה את הצורה שבה יבואו הצפרדעים על מצרים, שבאים על פרעה תחילה עדיין אין מוכיח על הנהגת הקב"ה שהיתה כאן בצורת מידה במידה. אבל בפסוק השני שכל כולו ציווי לצפרדעים לעלות על מצרים, ושם כתוב את הנוסח "ובכה ובעמך ובכל עבדיך", שהקדים את פרעה תחילה, הרי נאמר בזה ציווי מהקב"ה שהצפרדעים בדווקא יבואו תחילה על פרעה ורק לאחר מכן על כל עמו, הרי כאן אנו רואים את הנהגת הקב"ה שנוהג מידה במידה ופרעה שהתחיל בעצה לקה תחילה, והוא כלל שנאמר בצפרדע ויצא ללמד על הכלל כולו, שבכל המכות כן היתה הנהגת הקב"ה. ומשום כן הגמרא הביאה בדווקא את הפסוק השני, שרק משם רואים את הנהגת הקב"ה שהיתה מידה במידה, ופרעה שלקה תחילה זה לא היה במקרה, אלא היה מתוך הנהגת הקב"ה המדוקדקת מידה במידה.

*

הבדל בין הצפרדעים שנכנסו לבתים לאלו שנכנסו לתוך הגוף

עוד יישוב אפשר לומר על קושית המהרש"א, מדוע הגמרא לומדת שפרעה שהתחיל בעצה הוא לקה תחילה, דווקא מהפסוק השני (פסוק כ"ט), ולא מהפסוק הראשון (פסוק כ"ח), הרי גם בפסוק הראשון פרעה מוזכר הראשון לפני עבדיו ועמו.

ונראה לומר דהנה במהרש"א בתוך דבריו דייק עוד שינוי בין הפסוקים, שבפסוק הראשון הסדר הוא "פרעה, עבדיו, ועמו", שעבדי פרעה הוזכרו לפני העם. ואילו בפסוק השני הסדר הוא "פרעה, עמו, ועבדיו", שהקדים את העם לפני עבדי פרעה. ויש לעיין מדוע הפסוק שינה את הסדר זה מזה, ולא כתב בשניהם אותו סדר.

ובבעל הטורים נתקשה בזה, וכתב ליישב "ועלו ובאו בביתך וגו' ובבית עבדיך ובעמך, הרי הקדים עבדים לעם. ובתר הכי כתיב ובעמך ובכל עבדיך. והיינו טעמא דכשלקו בגופן, כדררשין מ'ובכה' שהיו מקרקרים בגופן, אז לקו הוא והעם תחילה שהיו בעצה, כדכתיב ויאמר אל עמו ואחר כך בעבדיהם. אבל כשעלו, נכנסו תחלה בביתו ובבית עבדיו ואחר כך בעמו".

בבתי עבדי פרעה נכנסו הצפרדעים לפני בתי העם

ולפי זה מובן מאוד השינוי בסדר הפסוקים, שבפסוק הראשון שמדובר על הצפרדעים שבאו לתוך הבתים, שזה בא כנגד הסבל שהמצרים גרמו לכלל ישראל בשיבוש החיים המסודרים, הרי בזה עבדי פרעה היה להם חלק בגזירות הללו יותר מהעם במצרים. ועל כן כאשר באה המכה מידה במידה, הרי אחרי שהמכה באה על פרעה הראשון, היא הקדימה לבוא על עבדי פרעה לפני כל העם שבמצרים. ולכן הסדר בפסוק הוא "פרעה, עבדי פרעה, ועמו". אבל בפסוק השני שמדובר על הצפרדעים שנכנסו לתוך גופם של המצריים, שזה בא כנגד זה שהמצריים השתעבדו עם כלל ישראל בגופם, הרי בזה הסדר היה שהעם במצרים היו שותפים בזה יותר מעבדי פרעה, שפרעה בא ואמר לעמו להתחיל את השיעבוד, ועל כן בזה הסדר של המכה היה שאחרי שהיא התחילה בפרעה הראשון, היא באה קודם לעמו ורק לאחר מכן באה על עבדי פרעה.

ויאמר אל עמו

ונראה שבזה מיושב גם דברי הגמרא בסוטה, שכאשר הגמרא אומרת שסדר המכה היה מידה במידה, ופרעה שהתחיל בעצה לקה תחילה, הגמרא מביאה דווקא את הפסוק השני ולא את הפסוק הראשון, וקשה למה לא מביאה הגמרא את הפסוק הראשון הרי גם בפסוק הראשון מוזכר פרעה ראשון לפני עבדיו ועמו. ולפי זה מיושב היטב שההוכחה של הגמרא שפרעה התחיל בעצה תחילה הוא ממה שכתוב "ויאמר אל עמו הבה נתחכמה לו" והפסוק הזה מדובר על שיעבוד המצריים בכלל ישראל בגופם, ושם כתוב שפרעה היה ראשון ואחר כך עמו, על כן הגמרא מוכרחת להביא את הפסוק שמדובר בחלק הזה שהמכה באה על המצריים בגופם, שזהו הפסוק השני ושם באמת כתוב שהמכה התחילה מפרעה עמו ואחר כך על עבדיו. ובפסוק הראשון אפילו שרואים שהמכה התחילה בפרעה, בכל זאת אין לנו פסוק מפורש שבחלק הזה של השיעבוד שגרמו להם סבל בחיים המסודרים (ולא בחלק של השיעבוד בגופם) גם פרעה התחיל בעצה תחילה, על כן אפילו שמסביר בורדאי כך היה, בכל זאת מכיון שאין זה כתוב מפורש ממילא אי אפשר להוציא את הכלל הזה משם. אבל בחלק של השיעבוד בגופם, יש פסוק מפורש שפרעה התחיל בעצה תחילה, ועל זה הולך החלק השני של המכה שצפרדעים נכנסו לתוך גופם, ולכן הגמרא מביאה את הפסוק השני, שבזה רואים מפורש את ענין מידה במידה שהיה בחלק של המכה הזו.

בגדר הציווי להכנס לתנורים אם הוא חיוב על הכלל או על הפרט

ימסור את עצמו ויכנס לתוך התנורים. אלא ההוראה היא הוראה כללית שכך צריך שיחיה, שיהיו צפרדעים גם בתוך התנורים, וכל צפרדע וצפרדע יכולה לבחור בעצמה להיכנס ללכת.

ומעתה כאשר הנידון על הצפרדע הפרטית הזו שנכנסה לתוך התנור אם היה עליה באופן פרטי ציווי להכנס לתוך התנור, התשובה לכך היא שלילית, שהצפרדע הזו אין לה שום מחויבות להכנס לתוך התנור, ולכתחילה היא יכולה לבחור ללכת במקום לתנור לתוך הבתים או החצרות. משום שהציווי להכנס לתוך התנור הוא ציווי על הכלל ולא על הפרט, ובפרט כל צפרדע מצד עצמה אין לה שום ציווי ללכת דווקא לתוך התנור.

ולפי זה כל צפרדע באופן פרטי יכולה לפטור את עצמה מהציווי להכנס לתוך התנור, ולומר שהציווי הזה יתקיים בשאר הצפרדעים. ואם אנו רואים שלמעשה הצפרדעים לא פטרו את עצמם מהציווי הזה להכנס לתוך התנור, אלא הצפרדעים הלכו מרצון ונכנסו לתוך התנור, נחשב הדבר שאותם צפרדעים עמדו ומסרו את עצמם על קדושת ה'. שהרי מצד עצם הציווי אי אפשר לומר שאלו הצפרדעים נצטוו באופן חיובי להכנס לתוך התנור, ואם בפועל הציווי לא נאמר עליהם והם יכלו לפטור את עצמם בכך שנכנסו לבתים ולחצרות, הרי מה שבכל זאת עמדו ונכנסו לתנור נחשב הדבר כמסירת נפשם על קידוש ה'.

ומאלו הצפרדעים באו חנניה, מישאל ועזריה ולמדו קל וחומר, שאם הצפרדעים שלא נצטוו על מצוות קידוש ה', עמדו ומסרו את עצמם על קדושת ה', ונכנסו לתוך התנור, הרי אנו שמצווים על מצוות קידוש ה', על אחת כמה וכמה שנכלל בחיוב הזה חובה להכנס לתוך כבשן האש בעבור מצוות קידוש ה'.

חיוב הכללי מחייב גם את הצפרדע הפרטית

אמנם המהרי"ל דיסקין תמה על תירוץ זה, וכתב "דכיון שהיו מצווין גם

מבואר בדבריו שבמכת צפרדע היו שני חלקים, חלק אחד שהצפרדעים נכנסו לתוך הבתים, וחלק שני שהצפרדעים הוסיפו ונכנסו לתוך גופם של המצריים. ובאמת כל דבר ודבר הוא מכה מצד עצמו, החלק הראשון שהצפרדעים נכנסו לבתים זה עצמו מכה גם בלי ההמשך שנכנסו לתוך גופם, ולאחר שהם נכנסו לבתים התווסף עוד חלק במכה שהם נכנסו לתוך גופם. ולפי זה מבאר בעל הטורים את שני הפסוקים הללו שכתוב בהם על מכת הצפרדעים, שכל אחד מדבר על חלק אחר במכה, והפסוק השני לא סתם כופל את הפסוק הראשון אלא הוא מדבר על חלק אחר של המכה. ובפסוק הראשון (פסוק כ"ח) מדובר על כניסת הצפרדעים לתוך הבתים, וכמו שכתוב מפורש בפסוק "ועלו ובאו בביתך וגו' ובבית עבדיך ובעמך", ובזה כל מהות המכה היתה כניסת הצפרדעים לתוך הבתים, שזה גרם להם סבל גדול ושיבוש בחיי היום יום. ואילו הפסוק השני (פסוק כ"ט) מדבר על כניסת הצפרדעים לתוך גופם של המצריים, וזהו מה שנאמר בו "ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים". ופרש"י, "ובכה ובעמך, בתוך מעיהן נכנסים ומקרקין".

והנה המצריים ששעבדו את ישראל, מלבד מה שעשו פעולות שיגרמו לעם ישראל סבל ושיבוש החיים, הרי עיקר השיעבוד היה במה שהשתעבדו בגופם ממש, שהכריחו אותם לעבוד בגופם עבודת פרך.

ומעתה מחלק בעל הטורים שבאמת היה שינוי בין הסבל שגרמו המצריים לכלל ישראל בגופם ממש, לבין הסבל שגרמו להם בשיבוש חיי היום יום. שבמה שהשתעבדו בהם בגופם, הסדר היה שפרעה התחיל ראשון את השיעבוד, והעם המשיכו את מעשיו והשתעבדו בהם, ורק לבסוף הצטרפו גם עבדי פרעה להשתעבד בהם. והראיה לכך הוא מהפסוק בפרשת שמות (פרק א' פסוק ט' - י"א) שכתוב, "ויאמר אל עמו, הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. הבה נתחכמה לו וגו'". וישמו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם וגו'". ומפורש בזה שפרעה דיבר עם עמו על הצורך לשעבד את ישראל בגופם, ומזה התחיל כל השיעבוד, ולא מוזכר בזה את חלקם של עבדי פרעה. ומוכח מזה שבאמת עיקר השיעבוד הזה התחיל מפרעה ולאחר מכן התפשט להעם במצרים, ודרך זה התפשט הדבר גם על עבדי פרעה, והסדר של אלו שהשתתפו בזה היה "פרעה, העם במצרים, ועבדי פרעה". ואילו במה שגרמו להם סבל על ידי חוקים וגזרות לשבש להם את החיים, לא מוזכר את החלק הזה שפרעה דיבר עם עמו, משום שבזה הדרך היה כמו כל החוקים שפרעה מחוקק אותם יחד עם עבדיו, ומארמון המלוכה יוצאים החוקים לכלל העם. ואם כן החלק שכל אחד השתתף בזה היה בצורה כזאת שעבדי פרעה היה להם חלק בזה, יותר משאר פשוטי העם.

בגדר הציווי להכנס לתנורים אם

הנה בקושיית השאגת אריה, שהקשה איך חנניה מישאל ועזריה למדו קל וחומר מהצפרדעים שבמצוות קידוש ה' צריך להכנס לתוך כבשן האש, הרי מה שהצפרדעים נכנסו לתוך התנורים זה לא היה בשביל קידוש ה', אלא משום שכך נצטוו שנאמר להם במפורש "ועלו ובאו בביתך וגו' ובתנורך ובמשארותיך". וממילא יתכן לומר שבאמת במצוות קידוש ה' אין מצווה להכנס לתוך כבשן האש, וכאן הצפרדעים עשו כן מחמת שכך נצטוו ואין לציווי הזה שום קשר למצוות קידוש ה', ואיך אפשר ללמוד מהציווי הזה על מצוות קידוש ה'.

הצפרדע הפרטית לא התחייבה להכנס לתנור

במהרי"ל דיסקין כותב תירוץ בשם השאגת אריה, וכתב "שכל אחד ואחד לא היה מצווה שיעלה לתוך התנור, ועל כן יפה עשו חנניה מישאל ועזריה קל וחומר בעצמם". ובנוסף הראשון כתב את זה במעט יותר הרחבה, וכתב "דכיון שהצפרדעים לא נצטוו הכלל כולו ללכת בהתנורים רק מקצתן, והבחירה לכל פרט ללכת במקום ירצה, לכן מאלה שבחרו ללכת בהתנורים מאלה נשאו קל וחומר בעצמן".

ביאור הדברים, שבאמת מה שנאמר בפסוק "ועלו ובאו וגו' ובתנורך ובמשארותיך", היה זה ציווי מפורש לצפרדעים יכנסו לתנורים, אלא שהציווי הזה הוא ציווי כללי על כלל הצפרדעים שצריכים להכנס גם לתוך התנורים. אבל בציווי הזה לא נאמר שכל הצפרדעים יכנסו לתוך התנורים, שהרי בוודאי חלק מהצפרדעים צריך שיהיו בבתים ובתוך גופם של המצרים, ובכל שאר המקומות שבמצרים, ואם כולם יהיו בתנורים איך יתקיים שאר הציווי "ועלו ובאו בביתך ובחדר משכך וגו'". אלא גדר הציווי הוא בגדר ציווי כללי, שמתוך כלל הצפרדעים צריכים לדאוג שיהיו כאלו שיכנסו גם לתוך התנורים, אבל באופן פרטי לא נאמר ציווי על כל צפרדע וצפרדע להכנס לתנור. ולא נאמר בציווי הוראה פרטית לכל אחד מהצפרדעים לאן ילך, מי יהיה בבתים, ומי

כן לאכול את הבצק כמו שפירשו חז"ל, אם היתה כל אחת ואחת אומרת לחברתה שהיא תלך אצל התנור איך היה מתקיים דברי השי"ת שהוא אומר ובתנורין ובמשארותיך".

וביאור הדברים, דמהר"ל ד' נחלק על עצם שורש דברי השאגת אריה, וסובר שאע"פ שהציווי להכנס לתנור הוא ציווי כללי על כלל הצפרדעים, בכל זאת הציווי הזה מחייב כל צפרדע וצפרדע באופן פרטי לדאוג שיתקיים הציווי הזה. ואם היתה כזו אפשרות שכל צפרדע תפטור את עצמה מהציווי הזה, בטענה שהיא באופן פרטי לא נצטוותה בזה, והציווי יכול להתקיים על ידי צפרדעים אחרים, אם כן כל הצפרדעים יאמרו את הטענה הזו ונמצא שבטל הציווי של "ובתנורין ובמשארותיך". ובהכרח שאם נאמר הציווי "ובתנורין ובמשארותיך" שנאמר בזה שצריך להכנס אל התנורים החמים, וכדברי הגמרא בפסחים שאמרה "אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם", הרי נאמר בזה חיוב פרטי על כל צפרדע לדאוג שהציווי יתקיים. וממילא כל צפרדע שיש לה אפשרות להכנס לתוך התנור, או שהיא רואה שיש כבר די והותר צפרדעים בבתיים ובחצרות, יש עליה חיוב פרטי לקיים את הציווי ולהכנס לתוך התנור.

ועל כן טוען המהר"ל ד' שמה שהצפרדעים נכנסו לתוך התנור אי אפשר להגדירו כמעשה קידוש ה', אלא זה רק בגדר קיום הציווי שבו נצטוו, וממילא צריך להיות שאי אפשר להוכיח מכאן שום דין לגבי מצוות קידוש ה', כיון שבמעשה כניסת הצפרדעים לתנורים לא נעשה שום דבר מצד קידוש ה' אלא רק מצד קיום הציווי שנתחייבו בו.

בטעם הדבר שהמצריים נענשו על ששיעבדו את ישראל

ונראה ששורש פלוגתם הוא מחלוקת רמב"ם וראב"ד, דהנה שורש פלוגתם הוא כאשר נאמר ציווי כללי "ועלו באו וגו' בתנורין ובמשארותיך", אם הוא מחייב גם הצפרדע הפרטית להכנס לתנורים, לדעת השאגת אריה הציווי הוא כללי בלבד, ואין בזה שום חיוב על הפרט, וממילא כל צפרדע פרטית יכולה לפטור את עצמה ולא להכנס לתוך התנור ולומר שהציווי יתקיים על ידי אחרים. ואילו לדעת המהר"ל ד' אע"פ שהציווי הוא כללי ולא פרטי, בכל זאת החיוב חל על כל צפרדע באופן פרטי לדאוג שיתקיים הציווי הזה, וממילא אף אחת לא יכולה לפטור את עצמה מהחיוב הזה בטענה שהיא יתקיים על ידי אחרים, ומי שיש לה באפשרות להכנס לתוך התנור היא מחוייב בזה בחיוב גמור ואין לה שום צד שיכולה לפטור את עצמה בו.

אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו

דהנה נחלקו הרמב"ם והראב"ד בהלכות תשובה (פרק ו' הלכה ה'), על העונש שנענשו המצריים על כך ששיעבדו את ישראל, דלכאורה יש להבין מדוע נענשו המצריים על כך, הרי נאמר ציווי מפורש מהקב"ה "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" ובפשוטו נאמר בזה ציווי שצריכים לשעבד ולעבוד את ישראל, ומה הטענה הגדולה על המצריים הרי בסך הכל הם קיימו את דברי הקב"ה. והרמב"ם כתב תשובה על כך, וכתב "והלא כתוב בתורה ועבדום וענו אותם, הרי גזר על המצריים לעשות רע. וכתוב וקם העם הזה וזנה אחרי אלוהי נכר הארץ, הרי גזר על ישראל לעבוד עבודה זרה. ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש

פלוגי הידוע שיהיה הוא הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבוד עבודה זרה, אילו לא רצה לעבוד לא היה עובד, ולא הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה, לאומר העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעים, לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיו רשעים בישראל וכו'. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן המצרים והמצריים לישראל אילו לא רצה להרע להם הרשות בידו, שלא גזר על איש ידוע אלא הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם וכו'".

מבואר ברמב"ם, שכאשר נאמר ציווי כללי שצריך להשתעבד בכלל ישראל, או כאשר נאמר ציווי כללי שיהיו חוטאים בכלל ישראל, הציווי אינו מחייב את הפרט. וממילא לכן היו צריכים המצריים להענש על כך ששיעבדו את כלל ישראל, ואינם יכולים לטעון שבאו רק לקיים את ציווי השי"ת משום שבאופן פרטי הציווי לא נאמר עליהם, ומצד הפרט היו צריכים לפטור את עצמם ולומר שהציווי יתקיים על ידי אחרים ולא על דינו. ואם בכל זאת עמדו והשתעבדו בכלל ישראל, נחשב הדבר כמעשה פשע מצידם, והם מחוייבים להענש על כך. וזהו כסברת השאגת אריה שכאשר נאמר ציווי כללי על כלל הצפרדעים שיכנסו לתוך התנורים, הרי הציווי לא חייב את הפרט, וכל צפרדע פרטית יכולה לטעון ולומר שהציווי הזה יתקיים על ידי אחרים ולא על ידה, שהיא באופן פרטי אינה מצווה בזה.

והם עזרו לרעה

אבל הראב"ד חולק על הרמב"ם וכתב, "אלה הם אריכות דברים שאינן מתובלים וכו'", יאמר הבורא לזונים למה זנית ואני לא הזכרתיו בשם כדי שתאמר שעליך גזרתי, יאמרו לו הזונים ועל מי חלה גזרתך? על אותן שלא זנו, הנה לא נתקיימה גזרתך וכו'. וענין המצריים אינה שאלה משני פנים, האחד וכו', והמצרים ג"כ רשעים היו וראויים למכות ההם, ואילו שמעו למשה בתחילה ושלחו את ישראל לא היו לוקים ולא טבעו בים, אבל זדונם של פרעה ובזותו את הבורא יתברך לפני שלוחו הוא גרם לו. והשני, כי הבורא אמר וענו אותם, והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם, כענין שנאמר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה, לפיכך נתחייבו.

מבואר בדבריו שכאשר נאמר ציווי כללי שכך צריך להיות, החיוב חל על כל יחיד ויחיד לקיים באופן פרטי את הציווי הזה, ואף אחד אינו יכול לפטור את עצמו בטענה שזה יתקיים על ידי אחרים, ומה שהמצריים נענשו מיישב הראב"ד שהיה מסיבות אחרות או מצד שפרעה ביזה את הקב"ה ולא שילח את ישראל כמו שנאמר לו, או מצד שהשיעבוד שנשתעבדו בישראל היה בצורה יותר חזקה ממה שנאמר בציווי של "ועבדום ועינו אותם". אבל לולי זה הרי עצם הדבר ששיעבדו את ישראל, לא היה בזה עוולה מצד המצריים כיון שקיימו בזה את הציווי הכללי של "עבדום ועינו אותם".

וזהו כסברת המהר"ל ד' שכאשר נאמר ציווי כללי שכך צריך להתקיים, אין הפרט יכול לפטור את עצמו, וממילא כאשר נאמר ציווי על כלל הצפרדעים שיכנסו לתנורים, הציווי חל גם על הצפרדע הפרטית ואינה יכולה לפטור את עצמה בטענה שהציווי יתקיים על ידי אחרים.

ולקחתי אתכם לי לעם

ולפעמים ה' לוקח. אבל אם כשהגלגל למעלה הוא מתנשא ומרגיש מלך העולם, אז אם אחר כך הוא נופל, הוא נשבר לרסיסים".

התענוג הגדול

מספר הג"ר מ. ר. שליט"א, "פעם אחת השתתפתי בחתונה של גביר גדול שהיה מהתומכים הגדולים של הכולל שבו למדתי בעת ההיא, הפאר וההדר שהיו בחתונה לא היו ניתנים לתיאור, הכל נעשה בצורה המושלמת והמפוארת ביותר. הרושם שהיה עלי בצאתי מהחתונה הזו היה גדול מאוד, הרגשתי כאילו יצאתי מעולם אחר".

והנה בדרך חזור הנני רואה את הגר"צ פלמן זצ"ל, כשהוא הולך בדרכו, ומתוך קירבתי אליו החלטתי לגשת ולספר לו על החתונה הגדולה שאני חוזר ממנה, וספרתי על כל הפאר שהיה שם ועל התענוג הגדול שהיה שם בכל רגע.

הגר"צ שמע את הכל, וכשסיימתי אמר בפשטות גמורה, "אתה יודע ש'אמן' יהא שמה רבא' אחד שווה הרבה יותר מכל מה שהיה בחתונה הזו". הגר"צ לקח את כל היוקרה והפאר של החתונה הזו, ומזה הוא למד דבר אחד, מהי ההנאה שזוכים בעבור עניית פעם אחת "אמן" יהא שמה רבא".

"ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים". (פרק ו' פסוק ז').

מספר הר"ר מ. ל. שליט"א, ידידו ומקורבו של הגר"צ זצ"ל, הגר"צ היה מבטל בבזו את כל הדברים הנוצצים שאנשים בעולם היו מתפעלים מהם, אם היו משפחה של גבירים שאנשים היו מסתכלים עליהם בהערכה וכבוד מחמת ממנם, הגר"צ פשוט סלד מזה, הוא היה סולד מכסף וכבוד וכל עניני העולם הזה, הוא עשה את זה לכלום, כאילו שאין כאן שום דבר, הוא באמת לא העריך את הדברים הללו. ובכלל לפעמים היו דברים שקרו בעולם שכולם דיברו עליהם, והגר"צ היה מבטל את הדברים הללו, ונתן הרגשה שזה לא אמור בכלל להיות מעניין. כיון שראה את כל העולם הזה כמעבר ופרוודור, והיה מעריך רק דברים ערכיים רוחניים, מלבד זה לא ראה חשיבות בשום דבר אחר.

כאשר ראיתי את זה על הגר"צ שכך הוא חי, זה שינה לי את כל ההסתכלות על החיים, את מה להחשיב ולהעריך ואת מה לא.

היה פעם יהודי אחד שהצליח מאוד בעסקים ונעשה לגביר גדול, ופעם ניגש אל הגר"צ והתנהג בצורה מאוד שחצנית ומתנשאת, ואני הבחנתי בזה. ולאחר שהלך אמר לי הגר"צ, "אנשים שוכחים שהעולם הזה הוא גלגל, ויש גבול אצל הקב"ה עד היכן להרים אותו, ולאחר מכן מגיעה הנפילה. ואם גם בעת שהגלגל למעלה האדם לא מתנשא, ולא מרגיש את עצמו כמלך העולם, אז גם אם הוא נופל הוא לא נשבר, הוא מבין שלפעמים ה' נותן

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הקל וחומר מבני ישראל לפרעה

וידבר מִשֶּׁה לִפְנֵי ה' לֵאמֹר הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמְעוּ
פְּרָעָה וְאֵיךְ עָרַל שְׁפָתַי (ו, יב)

אומר רש"י, שזהו אחד מעשרה קל וחומר שבתורה.

ולכאורה הקל וחומר לא מובן. בשלמא בני ישראל לא שמעו אל משה "מקוצר רוח ומעבודה קשה" (לעיל ג, ט), ומה הראיה מהם ביחס לפרעה שגם הוא לא ישמע, הרי לגביו לא קיימת סיבה זו!

הגאון רבי איצ'לה מוולוז'ין אומר, כי אמנם התורה כותבת שהסיבה לכך שבני ישראל לא ישמעו היא "מקוצר רוח ומעבודה קשה", אך משה רבנו היה משוכנע שהסיבה היא אחרת: "ואני ערל שפתיים", בגלל היותו ערל שפתיים. ומעתה מובן הקל וחומר: אם בני ישראל, הכמהים לשמוע על בשורת הגאולה, יתקשו לשמועה בגין ערלות שפתיו, פרעה, מדושן העונג, שלא מעוניין לשמוע על שחרורם של בני ישראל, על אחת כמה וכמה שלא ישמע.

הפשט הזה נשמע קצת קשה, אבל באמת גם ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" מובאת תשובה בסגנון הזה.

שמות המזכירים את השעבוד

אֱלֹהֵי רַאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן כָּכָר יִשְׂרָאֵל... וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְנָאל וְיִמִּין וְאֶהֱדָה... וְאֶלֶה שְׁמוֹת בְּנֵי לֵוִי לְהַלְלֹתָם גִּרְשֹׁן וְקָהָת וְמֵרָרִי (ו, יד-טו)

השל"ה הקדוש שואל, מדוע אצל ראובן ושמעון נאמר רק "בני ראובן בכור ישראל", "ובני שמעון", ואילו אצל לוי נאמר "ואלה שמות בני לוי"? מדוע לא כתוב "בני לוי" כמו אצל ראובן ושמעון?

אומר השל"ה: ידע לוי ששבטו לא יהיו נתונים לשעבוד מצרים. הוא ידע שבעוד שכל בני ישראל יהיו משועבדים בגופם ובנפשם בעבודת פרך- בניו לא יהיו נתונים בצרה זו. אך, מצד שני, הוא רצה להיות "נושא בעול" עם אחיו, הוא רצה להרגיש את הסבל שסובלים אחיו, על אף שבפועל הוא לא סבל ממנו.

מה עשה?

קרא לבניו בשמות כאלו שיזכירו לו, בכל עת ובכל שעה, את הצרות שאחיו נאלצים לעבור: "גרשון" - גר הייתי בארץ נכריה, "קהת" - על שם שקהו שיניו מפני הצרות, "מררי" - על שם המרירות שהיתה לו מפני השעבוד. השמות היוו לו, אפוא, סיוע להיות "נושא בעול" עם אחיו הסובלים, לזכור ולהרגיש תמיד את צערם. לפיכך הדגישה התורה דווקא אצל לוי: "ואלה שמות בני לוי".

פרעה כבר שילם...

וְלֹא יָכֹלוּ מִצְרַיִם לְשַׁתּוֹת מַיִם מִן הַיָּאֵר... וַיִּפֶן פְּרָעָה וַיָּבֵא אֶל בֵּיתוֹ וְלֹא שָׁת לָבוֹ גֶּם לְזֹאת (ו, כא-כב)

פרעה לא שת לבו לנעשה בארצו במכת דם משום שבביתו לא נהפכו המים לדם, ולו ולבני ביתו היו מים בשפע.

ומדוע באמת לא לקח בדם?

כי מכת דם היתה כוזב מכה שבתשלום היו יכולים להתגבר עליה. מי ששילם ליהודים כסף - היו לו מים. פרעה עצמו כבר שילם הרבה כסף לעם היהודי. הוא גידל בביתו במשך עשרים שנה [ויש אומרים ארבעים שנה] את משה רבינו והוציא עליו ממון רב, לכן לא הוצרך במכת דם להוציא כסף עבור רכישת מים מהיהודים.

לא להביא את המכה עלינו!

וַיֵּט אֶהָרֹן אֶת יָדוֹ עַל מִיַּמי מִצְרַיִם וְהִתֵּל הַצִּפְרָדִּים וַתִּכַּסּ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם (ח, ב)

הסטייפלר הקדוש אמר ווארט יקר מאד - א'מירדיגר ווארט - על מכת צפרדע, ובעוה"י דבריו יעניקו לנו חיזוק רב.

נאמר בתורה "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, ופירש רש"י: "צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתות נחילים נחילים".

המצרים קיבלו אזוהרה על מכת צפרדע במשך שלושה שבועות: "יבאו צפרדעים!" כשמגיע העת שהמכה צריכה לבוא, שואלים המצרים את משה ואהרן: "נז, היכן המכה שהבשחתם?" והם הראו להם, הנה היא: צפרדע אחת גדולה מאד...

עלתה מהיאור צפרדע - א'גריוסע בומבה. מה עושים?

פשוט וחלק - חשבו המצרים - נותנים עליה עם המכוש, זץ אחד בראש, ועל המקום מתפטרים מהמכה. אך, אוי, א'גריוסע צרה, הרעיון נגזז: איך שנתנו זבנג בראש שיתפוצץ - יצאו ממנה נחילים של צפרדעים.

"ככה?" התרגזו והחליטו: ניתן לה עוד מכה אחת. עוד אחת. אבל המצב רק החמיר. נשפכו צפרדעים כחול על שפת הים. המצרים זעמו, המשיכו להכות בכעס, עד שמילאו את כל ארץ מצרים בצפרדעים. מאותו רגע, הצטערו וסבלו, אי אפשר לתאר בכלל איך הצטערו מהמכה.

בפשטות, המכה היתה מצערת אותם בכל מקרה, אם הצפרדע היתה נשאת גדולה, היא היתה עושה את העבודה בשלמות, להכאיב להם בדרכים שונות, גם ללא מיליוני הצפרדעים. רק כיון שהכו אותה, יצאו נחילי צפרדעים, והמכה התנהלה באופן כזה.

הסטייפלר זצ"ל לכאורה הבין אחרת. הוא הבין שללא הנחילים, הם לא היו סובלים כל כך, ורק הם שגרמו לעצמם את הסבל. ונקדים.

קורה רבות, שנופלת מחלוקת בין ידידים לשעבר או בין שכנים ובתוככי משפחות. רחמנא ליצלן ידועים לנו כמה מקרים שבני משפחה קרובים נשארו שונאים עידן ועידנים - הם, בניהם ונכדיהם, כמה דורות, שאינם יכולים לשבת אחד עם השני, מחמת שהאבא של הסבא או של הסבתא לקח שם בירושה יותר ממה שמגיע לו כדון, או שאחד מהיוורשים חושב שעשקו אותו. וכשהמחלוקת כבר פרצה - אין מכבי אש שיכול לכבות אותה. אבוי.

כך גם בין שכנים. מתחילים עם כעס קל. הוא אומר מילה, רק מילה אחת. למחרת הוסיף מילה אישית פוגעת. הנפגע שומע. ככה אמרת? ככה? עכשיו אני אומר לך בדיוק מי אתה... והריב מתחיל לצבור תאוצה... הוא אומר והוא אומר, עוד ועוד, מכים ומכים וממלאים את כל הארץ ב"צפרדעים", בריב ומדנים.

אם לאחד מהם יש שכל ותבונה, הוא יודע לקיים בעצמו "המשכיל בעת ההיא ידום" (עמוס ג, ג). אומר לעצמו: 'באמת, הוא לא צודק, ובאמת שהוא דיבר מילה מאוד חריפה נגדי, אכן, מאוד כואב לי, דבריו כמו חותכים בי בבשר חי. אבל, אם אענה לו, הוא ישיב מולי כפול שמונה, הרי אין לו דרך ארץ ואין לו לב. מה אעשה? אשתוק!' ואכן כך הוא נוהג למעשה: שומע את עלבונו בשקט, לא מגיב. השכן בעל המחלוקת מסיים להתרצת ולהוציא את כל מה שיש לו לומר, ולאחר יום יומיים נהיה שקט. עובר שבוע שבועיים, והשכן חושב לעצמו: 'באמת למה עשיתי כך, איך אמרתי לו כזו מילה חריפה' ואז, או שישכיל לבקש מחילה, או שלא, על כל פנים יהיה שקט. - מחיה נפשות.

אך אם הנעלב לא שתק אלא 'דפק על הצפרדע', וההוא כעס והוציא נחילים מולו, המצב ילך ויחריף עד אין גבול.

הסטייפלר כותב, שמכת צפרדע היא לימוד לדורות. המכה הגיעה עליהם מחמת שלא יכלו לשלוט על הכעס שלהם. הם יצרו לעצמם את המכה, במידותיהם. תפסיקו לכעוס, אל תכו את הצפרדע ולא תסבלו כל כך!! אך הם לא היו מסוגלים. הכו בה בכל כוחם והיא התיזה נחילים של צפרדעים. כך מלאו את הארץ במכה קשה.

פעמים רבות חסר את האיש שעליו נאמר "תולה ארץ על בלימה" - "אמר רבי אילעא: אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבוים את עצמו בשעת מריבה, שנאמר תולה ארץ על בלימה" (חולין פס ע"א). מירדיגע זאך.

הרבי ר' שלום תיאר פעם את המשמעות של "תולה ארץ על בלימה": עולם גדול רחב ידיים, כדור הארץ ענק מימדים, והאיש הגיבור הזה, תולה את כדור העולם על כתפיו. מה יש? כי הוא בולם פיו בשעת מריבה. לא רק שאינו עונה לחירופים, אלא כלשון חז"ל "ידביק שפתותיו כשתי ריחים". הצדיק מדביק את השפתיים, - - - הפה שלי דבוק, אין לי ברירה ואני שותק. לכן כל העולם תלוי עליו. הוא גיבור, א'גיוועלדיק גבורה. גבורה עם חכמה נפלאה.

הרב שך זצ"ל יעץ לפלוגי שהחל להסתבך במחלוקת: "דע לך, אחד לא יכול לריב. כדי לריב חייבים שנים. זה כלל ברזל בטבע, ריב הוא רק בשנים. אם אתה לא תגיב, אפילו אם הוא יעשה את כל מה שרק יכול, כאשר לא יהיה המשך מצדך, האש תדעך. הוא ידבר תילי תילים של שקר, יסיים וילך לו. האש תכבה".

זה הלימוד שלנו מצפרדעים. לא להשתשות לכעוס ולהביא עליו את המכה. ושלא נדע ממחלוקות.

הקב"ה מחבב מאד את השלום. "ונאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך" - יש לקב"ה מספיק שכר טוב לשלם לאנשים שהוא אוהב. וה' יהיה בעזרנו.

לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים

וְלֹא יִכְלּוּ הַחֲרָטָמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי הָיָה הַשְּׁחִין בַּחֲרָטָמִים וּבְכָל מִצְרִים (ט, יא)

על מה צחק ה"חפץ חיים"

במכת שחין רואים את מה שחובתנו לראות ולהכיר, שלקב"ה "הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו".

ל"חפץ חיים" היה שמש, רבי משה פסח מקוברין. הוא כותב כך. ליל שבת אחד הוא הגיע בחצות הלילה. שקט היה בלילה של העיריה וכבר מבחוץ שמע את ה"חפץ חיים" קורא לעצמו משהו. הוא נשאר מאחורי הדלת ושומע שה"חפץ חיים" קורא פרשת וארא, למרות שזו לא היתה פרשת השבוע. ה"חפץ חיים" קרא מהחומש את המכות במתיקות, ואחרי כל מכה נעצר ואמר: 'אה! אה! בקול רוי התפעלות, כמי שחי את האווירה שהיתה במצרים, את מה שראו ונזכרו לדעת. כך דם, צפרדע, כינים, פלאי פלאים. ה"חפץ חיים" נשם את המשמעות ואת הידיעה כי "לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו".

עד שהגיע לפסוק: "ולא יכול החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין". אז החל לצחוק ולצחוק בקול, - "צחוק כזה שלא שמעתי מעולם". אחר כך המשיך למכת דבר.

עד כאן סיפר רבי משה פסח מקוברין, ולי יש הסבר גדול למה צחק ה"חפץ חיים".

רבנו בחיי אומר כדלהלן. "אעשה בהם שפטים" הקב"ה רצה לשבור את אלוהי מצרים את הכוח שלהם. והכוח הגדול ביותר היו החרטומים החוזים בכוכבים. "קונצן מאכערס" - עושי קסם. הם התבוזו והתבדו. מהימים הראשונים עם בואם של משה ואהרן למצרים ועד השחין שם היה סופם של "אלוהי מצרים", הללו.

בתחילה הם ידעו לספר לפרעה כי היום עתיד להיוולד מושיעם של ישראל, אך לא ידעו האם הוא יהודי או גוי [כי משה רבינו ע"ה גדל בבית של פרעה, לכן היה קושי מיוחד להבין במחזה, האם מדובר במצרי או ביהודי]. אחר כך הם ידעו לספר לפרעה כי מושיעם כבר נולד. היכן הוא? מתחת לאדמה [כתוב שיוכבד החביאה אותו במערות]. חי או מת? אינם יודעים. חפשו בכל המערות... וכאשר אמו הכניסה אותו ליאור אמרו לפרעה בשמחה ובששון: "הוא כבר במים, גמרנו". זו ישועתם של החרטומים...

משה רבנו ואהרן יוצאים ונכנסים לפרעה. פרעה היה בתדהמה, נכנסים אליו שני זקנים. שעצם הכניסה היתה דבר שלא שייך בעולם. היה עליהם לעבור חיות טורף, אריות, דובים ונמרים. זרקו משה ונהיה לנחש.

מה עושה פרעה בכאלו מצבים? אחרי שהם זרקו מקל ונהיה נחש הוא שלח לקרוא למושיעים, שימהרו ויבואו. מי אלו המושיעים? הוא הזעיק "עזרה ראשונה": "חרטומי מצרים". נכנסו לכאן שני זקנים ללא תיאום מראש, ויש נחש נורא על הארץ.

החרטומים היו השכבה העליונה ביותר, הסמטענע [-השמנת], הם היו גם חוזים בכוכבים - יודעי עתידות, כביכול אנשים גבוהים, רוחניים. התורה לא מכנה אותם חרטומים אלא כמו שכינו אותם הגויים "חרטומי מצרים" כפי שהגוליקעס אומרים "מכבי תל אביב" לא סתם מכבי, אלא - מכבי תל אביב... לא חרטומים סתם אלא "חרטומי מצרים" המוצלחים ביותר. הפאר.

החרטומים באו, והביאו הרבה שקצים קטנים בני ארבע חמש שנים, וגם הם עשו קונץ של נחשים. נהיה שם ערימות של נחשים. "ויבלע משה אהרן את משותם". משה בולע נחשים? נס בתוך נס. פרעה נתקף בפחד, שמא המטה יבלע גם אותו עם כסאו. ביקש בתחנונים לשלוח אותם מהארמון.

הגיעה מכת דם. מכה כואבת, כפשוטה. אין כלום. כל היאור דם. חרטומי מצרים נקראו שוב לעצה. פרעה הזעיק אותם שוב. גיוואלד, צריך להציל את המצב. מה קרה? האם שתיים קפה כבר היום? אין מים. דם. אז תעשו משהו, אתם התקווה שלנו!

הם הגיבו ביהירה: "מה, הוא עשה דם? גם אנחנו יכולים לעשות דם"... אבל אני רוצה כוס קפה, ביקשו מכם שתעשו מים, לא דם! אבל מים הם לא יכלו לעשות...

אך כיון שיכלו לעשות דם, כיבדו אותם, היתה תחושה שהם בכל זאת "שויים" משהו.

במכת צפרדע הם נקראו שוב בשלישית, אבל כאן התורה מזכירה אותם "החרטומים". כי אינם "חרטומי מצרים", איבדו את מעלתם - שוב אינם הפאר

של האומה המצרית, "אויס חרטומי מצרים". כבר לא צריך אתכם, אתם יכולים ללכת לאוגנדה.

בכנים הם עצמם הודו "אצבע אלוקים היא" - וירדו דרגה נוספת. ה"כוחי ועוצם ידי" קיבל מכה עזה, ובמכת ערוב ומכת דבר כבר לא שמעו מהם.

מגיעה מכת שחין - הם מזוכרים, ועתה שמם וזכרם "חרטמים" - חסר ו'. לא "חרטומי מצרים", גם לא "חרטומים", רק "חרטמים", ירדו לחלושין מדרגתם. ה"חפץ חיים צחק" - איך הקב"ה משפיל גאים "ולא יכלו החרטומים לעמוד לפני משה מפני השחין" כי אפילו את עצמם לא יכלו להציל ונראו מול משה רבינו ע"ה כשפלים ובזויים. זה הצחוק הגדול. בשעה שקויים בהם מה שהבטיח הקב"ה "ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים".

נסיגות אמונה בימי הזקנה

הרב דסלר זצ"ל, בשיחת מוסר ב"כולל בעלי בתים", אמר לשומעים המבוגרים: "אמרו לי יהודים: היצר הרע מגיע עוד לפעמים אליכם? ודאי לא. ליהודים מבוגרים הוא כבר לא בא. גם אלי הוא לא בא. הוא בא לצעירים. נו אם כך זו צרה גדולה - בשביל מה לחיות? כל התכלית היא ההתמודדות, כי עיקר חיות האדם להתחזק בשבירת המידות. אם כן, מה השעם בחיים שלנו?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה: אמת, יצר הרע של עריות כבר שכח מאתנו ועוד סוגי יצר הרע, אבל יצר הרע של אמונה - עדיין יש לנו. יצר הרע גדול. בתחום הזה הוא עובד איתנו מצוין. עמו יש הרבה עבודה. הוא מחליש אותנו פה ושם.

לדוגמא, השכן דופק בצהרים, לא נותן לישון. זועמים. אוי הנכד שלי נפל בשידוך איום... ככה! ההוא גרם לכל הענין. מה עם אמונה? אינך יודע ש"הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים"? ההוא הזיק? ההוא הרעיש? הכל רבוננו של עולם. אין אחד שיכול להזיק לך אם הקב"ה לא יאשר לו, ואין מי שיקח ממך.

הרופאים אמרו הבוקר שאתה לא כל כך בסדר, הידיים והרגלים מתחילות לרעוד. היכן האמונה שלך? היכן הרבשע? כל כך מהר נהיית אויס מענטש! האמונה והביטחון היכן הם? בנושאים אלו ישנה עבודה בשנות הזקנה, עוד יותר מבשנות הבחורות [ומה שרוכשים בימי הבחורות מתיישב טוב יותר על הלב בימי הזקנה, בבהירות].

ה"חפץ חיים" הוסיף בקנין האמונה תמיד, עד זקנה ושיבה.

לקפוץ מהגג

ה'מסילת ישרים' כותב שאם האמונה היתה חזקה באדם, לא היה שייך שיחשא. כל הנסיגות היו בשלים.

נתנו לי פעם דוגמא והבנה בדברי ה'מסילת ישרים'. דוגמא - נפלאה.

בא אחד לחברו ואמר: "יש לי הצעה בשבילך. הצעה חד פעמית שאין תמורתה, איש אחד בעולם מקבל כזו הצעה! יש לי ולך אפשרות אמיתית להרוויח עכשיו שלוש מליון דולר! במזומן, על המקום. געלש. לא צ'קים..."

- בסדר א סאך געלט!
- אבל יש רק תנאי קטן, משהו הקטן - - - .

האיש התרגש: "נו, תגיד כבר את התנאי. אני, אני מוכן הכל, מה בפיך?..."
- אתה רואה פה את הבניין שש קומות? תעלה על הגג, תקפוץ למטה!

- למטה?
- כן, אם תעשה זאת - כל הכסף שלך!

- לאאא, לא צריך!...
- מה? מה לא צריך? תחשוב רגע, כל כך מהר אתה מוותר על שלוש מליון דולר? אולי תנסה, תתייעץ עם משהו!

- אין מה לחשוב! זה בכלל לא נסיון בשבילי!
כאשר האמונה בקב"ה ובשכר ועונש איתנה, אין אפשרות לחשוף! הוא לא יקפוץ מהגג ויהרוג את עצמו, ואם יחשא - הריהו בגדר אנוס.

זו המשמעות של אמונה בחיי היום יום. עם אמונה חזקה היצר הרע בטל.

מעשי ראובן

כששב רבי ראובן זצ"ל מהגולה לארץ ישראל, נפדו רבי ראובן ממלווי בטרם נכנס לביתו וצעד למקום צדדי. בנו שהלך בעקבותיו, הבחין כיצד הוא משתח על הארץ ומנשקה, כדברי הגמרא: "רבי אבא מנשק כיפי דעכו... רבי חייא בר גמא מיגנדר בעפרה, שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו",

(כתובות ק"ב ע"א).

לאחר מעשה, סיפרה רעייתו כי רבי ראובן רצה לעשות כן כבר בשדה התעופה, אך נמנע מכך עקב בקשתה.

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מורן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת וארא | שנת תשע"ח | גיליון 21

דברי תורה שבאים בעמל ויגיעה - חקוקים בלב

ע"י לימוד התורה נקלטים הדברים ונספגים בעצמות

דהלא כל העמים שמעו בדיוק את מה ששמעו יתרו, וכדכתיב (שמות טו יד-טו) שמעו עמים ירגזון וגו', וא"כ השאלה היא מה שמועה שמע יתרו "ובא", והנה באמת שמע יתרו עוד דברים מלבד קריעת ים סוף ומלחמת עמלק וכגון מן ובאר (כאשר הזכיר רש"י להלן בהמשך הפסוק). וי"ל (והוא ע"ד דרוש קצת) דשני דברים אלו, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, גרמו והביאו ל"ובא". והיינו דהלא כבר הכיר את השי"ת בעצמו, וגם הגיע בהכרתו זו עד כדי מסי"ב [יעוין פ' שמות ב טז-יז, ברש"י ובמדר"ת ותנחומא ישן], אלא שראה שאחרי ה"שמעו עמים ירגזון וגו'" של קרי"ס מ"ו באה מלחמת עמלק, והיינו שקיר את האמבטי הרוחת, כד' רש"י בפ' זכור (כנ"ל סו"פ בשלח), והרי דאחרי כל ההתעוררות הגדולה עוד אפשר להתקרב לגמרי, ולכן הגיע בעצמו, שלא די בשמועה רחוקה אלא שצריך לבא ללמוד, וללמוד מפי רב, דאי אפשר בלא רב, דהרי אפשר דאחרי כל ה"שמעו" וה"ירגזון" והבהלה ואחיזת החיל והרעד וה"נמוגו" להתקרב ולקרר ואף לצאת למלחמה על ישראל. וכנ"ל דאף דהתראה בעי תוכ"ד דילמא אישתלא מ"מ חבר אי"צ התראה דהתראה סתם שאינה רק בגדר "ידיעה" ולא בגדר "לימוד" אינה נקלטת ונספגת כראוי ואפשר לשכחה לאחר כדי דיבור, ואך חבר שלמד ויגע על הדבר הרי הוא נספג בדמו ונבלע באבריו, ואף דלמד הדבר לפני זמן רב הרי היא חיה בקרבו ואי"צ לחזור ולהתרות בו. וחזינן ההבדל הגדול בין ידיעה גרידא ללימוד ולכן עמד יתרו על ההכרח ללמוד, וביקש ללמוד מפי רב שילמדו, ולכן בא אל משה רבינו.

דברי התורה שנקנים בעמל עומדים חקוקים בלב

והנה בהך דרבי יוסי ברבי יהודה דחבר אי"צ התראה, יעוין בתוס' (סנהדרין מ"א. ד"ה באשה חבירה) שהקשו דהא בעינן שיתיר עצמו למיתה [והיינו שיאמר ע"מ כן אני עושה], והרי החבר לא התיר עצמו למיתה, ותירצו התוס' "ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה אי נמי חבר כאילו התיר עצמו", והיינו דחבר הרי התורה שבקרבו מתירה בו ואומרת אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית, ואם הוא עובר הרי הוא כאומר ע"מ כן אני עושה, דעד כדי כך מנעת ההתראה והתעוררות של התורה. וכדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ראשון אות ג) "ולא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו אל לבבם", ואנו הרי היינו תולים את איחור התשובה בחוסר יראת שמים ולא דווקא בעמי הארץ. אלא רואים בזה שכאשר אדם לומד תורה הרי התורה עצמה תובעת ומעוררת,

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם ממצרים. ויש לעמוד בפסוק זה, שהרי מדובר כאן על דור יוצאי מצרים עצמו, שחוו וחשו על בשרם את גבורות ה' שהוציא אותם ממצרים, ובפסוק מבואר שרק אחרי ש"ולקחתי אתכם לי לעם" - דהיינו מתן תורה, רק אז "וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם". ושמעתי ממורן הגר"י אברמסקי זצוק"ל, שרואים בזה שבלא תורה ליכא הכרת הנס והכרת ה' כראוי. והיינו, שגם אחרי שראו הכל מול העיניים, מכל מקום כאשר לומדים בתורה את פרשיות יציאת מצרים, והתורה אומרת אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, הרי הדבר נחרט יותר בעצמות. ואפשר לצרף לזה מה שמוצאים אנו לגבי הדין של התראה, שקיי"ל דבעי' התראה תוך כדי דיבור למעשה העבירה, והיינו משום שאל"כ יכול לשכוח ההתראה שהתרו בו. ומ"מ מצינו דעת רבי יוסי ברבי יהודה שחבר אינו צריך התראה, שהוא בודאי יודע את ההלכות. והרי אפשר שלמד החבר את ההלכה לפני שנים רבות, ובודאי שלא בתוך כדי דיבור לעבירה, וכיצד מועילה ההתראה הזו, הרי יכול הוא לשכוח. והרי דהתראה סתם שאינה אלא בגדר "ידיעה" ולא בגדר "לימוד" אינה נקלטת ונספגת כראוי, ואפשר לשכחה לאחר כדי דיבור, ואך חבר שלמד ויגע על הדבר הרי הוא נספג בדמו ונבלע באבריו, ואף דלמד הדבר לפני זמן רב הרי הוא חי בקרבו ואי"צ לחזור ולהתרות בו (וקלסיה מו"ר מורן הגר"ח שמואלביץ' זצלה"ה להערה זו). ואף כאן עד מעמד הר סיני ומתן תורה היה הכל בבחינת ידיעה ולא לימוד, ואך כאשר באו לכלל "ולקחתי", למעמד הר סיני, ולמדו תורה מפיו של הקב"ה, וכל פרשת גאולת מצרים נעשתה תורה, אז זכו ל"וידעתם כי אני ה' וגו'". והנה במזמור י"ט בתהילים כתיב תחלה השבח והתהילה הבאה מן הבריאה "השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת וגו' בכל הארץ יצא קום וגו'", ואח"כ "תורת ה' וגו' עדות ה' נאמנה וגו'". כלומר דהעדות של התורה נאמנה יותר מן העדות של הבריאה, וכן ה' מלך גאות לבש וגו' נשאו נהרות ה' וגו' אדירים משברי ים אדיר במרום ה' עדותיך נאמנו מאד וגו', העדות של התורה גדולה היא מכל מה שאפשר לראות מן המציאות.

והנה כתיב וישמעו יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים למשה ול ישראל עמו כי הוציא ה' את ישראל ממצרים (שמות יח א). וברש"י: מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, והיינו

כדכתיב (משלי א ח): "שמע בני מוסר אבין ואל תטש תורת אמן", וברש"י: "שמע בני מוסר אבין - מה שנתן הקב"ה למשה בכתב ועל פה, ואל תטוש תורת אמן - אומותך כנסת ישראל והם דברי סופרים שחדשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה", ובביאור הגר"א: "מוסר אבין הוא תורה שבכתב ותורת אמן הוא תורה שבע"פ". מי שאינו עם הארץ ותלמודו בקרבן, אין התורה מנחת לו להיותו נרדם וישן, והיא זועקת אליו מה לך נרדם קום קרא ושוב אל אלקיך.

ומצינו בפרשת בן סורר ומורה "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אותו ולא ישמע אליהם" וברש"י "נהרג על שם סופו הגיעה תורה לסוף דעתו סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב", והוא מבטיח (סנהדרין עב.). וכדברים האלו אמרו גם בירושלמי (סנהדרין פ"ח ה"ז), אלא ששם הוסיף הירושלמי עוד מספר תיבות "צפה הקב"ה שסוף זה עתיד לגמור ניכסי אביו ואת ניכסי אמו ויושב לו בפרשת דרכים ומקפח את הבריות והורג את הנפשות וסופו לשכח את תלמודו אמרה תורה מוטב שימות זכאי ולא ימות חייב", והדברים מפליאים עד מאוד, שהרי מדובר כבר לאחר שישובת בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, והורג נפשות, והחשש הוא שסופו יהא משכח תלמודו. ומבואר דגם אחר שהוא מקפח את הבריות והורג את הנפשות מ"מ אם לא שכח תלמודו עדיין יש תקוה, כי התורה שלמד תעוררהו לתשובה, אלא דכיון דסופו לשכח את תלמודו הרי תאבד ממנו כל תקוה, לפיכך אמרה תורה מוטב שימות זכאי ולא ימות חייב.

מוטב לעמוד על הדברים מתוך עמל ויגיעה ולא מתוך ידיעה

בשטחיות גרידא

ומצינו כענין זה בפרשת הסוטה, שצריכה היא להביא קרבנה משעורים וללא שמן ולבונה, ואמרו חז"ל, שדוקא שעורים משום שהיא עשתה מעשה בהמה לפיכך קרבנה מאכל בהמה, ובלי שמן כי שמן הוא סמל לאור והיא מעשיה בחושך, וללא לבונה משום שפרשה מדרכי האמהות (עיין סוטה יב.). ובפשוטו התכלית היא כדי לייסר את הסוטה וללמדה את ההתדרדרות הנוראה שהגיעה אליה, שמעשיה כמעשה בהמה, והיא במחשך מעשיה, ושפירשה מדרכיהן של האמהות. אכן לכאורה אם כך הוא, מפני מה באים דברים אלו ברמיזה שהוא די לחכימא, ולכאורה היה מן הראוי שידבר הכהן דברים גלויים ומפורשים השווים לכל נפש אשר יחרידו ויזעזעו את לבבה של הסוטה. אלא הביאור הוא, שאם תשמע את הדברים מפי הכהן לא יעשו הדברים רושם באותה מדה שהיא תתייגע מעצמה להבין פשר הדבר, מה בשנתה מנחה זו משאר מנחות ותעמוד על הדברים, ובאופן זה יהיו הדברים באים מעצמה, בבחינת אם האדם לא יעורר את עצמו מה יועילו המוסרים, וגם יבואו ע"י לימוד ויגיעה ורצון לעמוד על עומק הדברים ואז יהיו הדברים נקלטים ונספגים ועושים רושם רב. דוקא משום שהענין סתום וצריך התבוננות ובאה בעצמה להבין

הרמזים הללו, יש תקוה שתתעורר לתשובה ותתוודה ולא תביא את בעלה למכשול ולא להצריך מחיקת השם. ועד"ז היתה התוכחה כל ימיו של משה, בדרך רמז, כי יעמלו ויטרחו לעמוד על כונת הרמז וע"י כך יכנסו ויקלטו הדברים בלב כראוי.

זו היא מטרת כל התורה כולה

וכשנעמוד על סוד הדברים, זו היא מדרגת סיני. על מעמד הר סיני אומר הפסוק "אתה הראית לדעת", והיינו מצב של ראייה ממש. אבל זה בא בד בבד עם ידיעת התורה. בבעל הטורים עה"פ הנ"ל אומר, שסופי התיבות של חמשה חומשי תורה הם בגימטריא "הוא אלקינו זה". והמרומו בזה הוא, דהנה "הוא" בבחינת נסתר ו"זה" הוא בחינת נוכח, ומתכלית התורה וסוף מדרגתה להגיע ממדרגת "הוא" למדרגת "זה", בבחינה של "זה א-לי ואנוהו", להראות באצבע הוא אלקינו זה. שזה אפשר רק ע"י ידיעת ולימוד התורה הקדושה. ויש לצרף לזה את דברי מורנו הגר"ש רוזובסקי זצלה"ה בשיחת מוסר (כפי שנכתב ונערך ע"י רבינו זצוק"ל ונדפס בספר זכרון שמואל): "כתיב אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו (להלן ד לה). וכתב רש"י: "כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים וראו שהוא יחיד לכך נאמר אתה הראת לדעת", והיינו שגילה להם הקב"ה את כל מסתרי הבריאה, ופתח להם הכל וראו עין בעין כי אין עוד מלבדו. והנה בפשטות שייך ענין זה לקבלת התורה בסיני, אכן לפי המבואר בדברי הירושלמי (ירושלמי חגיגה פ"ב הובא בתוס' חגיגה ט"ו א' ד"ה שובו): "ישבו ונתעסקו בדברי תורה ירדה אש מן השמים והקיפה אותן וכו' אלא יושבין היינו וחוזרין דברי תורה מתורה לנביאים ומנביאים לכתובים והיו הדברים שמחין כנתינתן מסיני לא באש נתנו" [וכן במדרש (שהש"ר א גב): "צווארך בחרוזים, בשעה שהיו חורזין בד"ת ומד"ת לנביאים ומנביאים לכתובים והאש מתלהטת סביבותיהם והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, וכי עיקר נתינתן מהר סיני לא באש היו ניתנין שנא' וההר בוער כאש עד לב השמים, בן עזאי היה דורש והאש מתלהטת סביבותיו וכו' אלא הייתי יושב וכו' והיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני והיו ערבים כעיקר נתינתן וכי עיקר נתינתן לא באש היו ניתנין], דנמצינו למדים אנו דכל הענינים הנשגבים שהיו במעמד הר סיני הם חלק ממצאות התורה לדורות ומלימודה כנתינתה, א"כ גם ענין זה של "אתה הראת לדעת". הוא ממצאות התורה. שאם אדם זוכה ללמוד תורה כנתינתה ושיהיו הדברים שמחים כנתינתן מסיני, הרי הוא זוכה לאור נפלא של בהירות וברירות שלימה בהשגת אמונת ה', וכל הבריאה ומסתריה נפתחים לפניו והוא רואה בבירור כי אין עוד מלבדו ית', ואז אין הוא זקוק להשגה שכלית אלא שהוא זוכה לראיה פנימית בהירה, שזו היא מציאותה של תורה, שהעוסק בה כנתינתה מתדבק במקור התורה, במקור הקדושה, והכל מתגלה בפניו בבהירות נפלאה עכתי"ד. והן הן ד' בעה"ט דסוף מדרגתה של תורה להתעלות מ"הוא" ל"זה", בבחינה של "זה א-לי ואנוהו".

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

<p>עוצם ישיבת נר זרח</p> <p>עפולה גבעת המורה</p> <p>עפולה עילית ישיבת עפולה</p> <p>עלי 052-8990135</p> <p>פתח תקוה גני הדר בבתי הכנסת: אוהל אברהם מקוה בעש"ט</p> <p>מרכז העיר אבי עזרי</p> <p>כפר אברהם כולל אוהל רחל 050-4187771</p> <p>קרית אתא ישיבת מאקאווא 052-7626243</p> <p>קרית גת בבתי הכנסת: ביהמ"ד קרעטשניף קהילת בני תורה</p> <p>קרית מלאכי בכולל שעל יד הישיבה</p> <p>קרית שמונה 052-7136824</p> <p>ראשון לציון שדה חמד ישיבת עטרת שלמה</p> <p>רחובות 050-4101805</p> <p>ישיבת מאור התלמוד</p> <p>כולל בר שאול</p> <p>לב לאחים</p> <p>רמתיים גבעה א' 052-7606491</p> <p>ישיבת כפר חסידים</p> <p>053-3136168</p> <p>גבעה ב' כולל נר ישראל בית יצחק 052-7183722</p> <p>בביהכ"ס שבת אחים</p> <p>גבעה ג' 052-7171992</p> <p>בנה ביתך</p> <p>בביהכ"ס היכל משה</p> <p>תל אביב מלון דבורה</p> <p>שפירא מכולת רח' ר' ישראל סלנט</p> <p>תל ציון 052-7626880</p> <p>תפרח 08-9924520</p> <p>ישיבת תפרח-תושיה</p> <p>ניתן להשיג בבתי החולים:</p> <ul style="list-style-type: none"> • בלינסון-שניידר • מעייני הישועה • תל השומר 	<p>קרית יובל 052-7639488</p> <p>רובע היהודי ישיבת אש התורה</p> <p>רוממה בית כנסת חניכי הישיבות</p> <p>רמות א' 054-8408719</p> <p>בבתי הכנסת: משכן שרגא שערי תבונה</p> <p>רמות ג' בבתי הכנסת: חניכי הישיבות צא"י 053-3120780</p> <p>מרומ הרים</p> <p>רמות פולין ביהכ"ס אוהל יוסף 053-3180324</p> <p>רמת שלמה ביהכ"ס המרכזי</p> <p>שערי חסד 054-8498969</p> <p>כרמיאל ישיבת רנה של תורה</p> <p>לוד אצל ידידנו ר' דוד קם הי"ו</p> <p>מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן כתר תורה הרב אברמוב פוניבד' בית אבא מגדל עוז</p> <p>חפציבה 052-7143196</p> <p>ישיבת כנסת יצחק</p> <p>בביהכ"ס המרכזי</p> <p>נאות הפסגה 052-7608620</p> <p>קרית ספר בית הכנסת קהילת משך 053-3127555</p> <p>בביהכ"ס קהילת קצוה"ח ברכפלד ישיבת מיר</p> <p>בביהכ"ס קהילת ר' עקיבא</p> <p>בבתי הכנסת אוהל תורה חניכי הישיבות רשב"י</p> <p>גרין פארק ביהכ"ס בני הישיבות</p> <p>גבעה הדרומית בביהכ"ס זכרון משה</p> <p>מצפה רמון אצל ידידנו ר' איבגני בוגוסלבסקי הי"ו</p> <p>נצרת עלית הר יונה בביהכ"ס המרכזי</p> <p>נתיבות 054-8454356</p> <p>ישיבת שחר שכי</p> <p>נתניה רמת אפרים 052-7664668</p> <p>ביהכ"ס מנין אברכים רח'</p> <p>גבע 25 054-8452828 (וייס)</p> <p>ישיבת עטרת מתתיהו</p> <p>054-8479928</p>	<p>כולל איילת השחר</p> <p>טבריה קרית שמואל ביהכ"ס שמחת אריה</p> <p>טלז סטון 02-5335545</p> <p>יזקנעם אצל ידידנו הר"ר יצחק איבגי הי"ו</p> <p>יסודות ביהכ"ס המרכזי</p> <p>ירוחם ביהכ"ס המרכזי 052-7627788</p> <p>ירושלים בית וגן 02-6449498</p> <p>הפיסגה 46</p> <p>בבתי הכנסת: אמשינוב מנין אברכים</p> <p>בית ישראל ישיבת מיר 052-7677676</p> <p>בר אילן/נוה צבי 054-8474651</p> <p>גאולה 053-3172626</p> <p>חנות גל פז (מלכי ישראל)</p> <p>גבעת שאול זופניק בביהכ"ס אוהל יונתן בכולל ישכר באוהליך</p> <p>גוש 80 ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן סגל שליט"א</p> <p>גילה ביהכ"ס חזון נחום 052-7653820</p> <p>הר נוף בבתי הכנסת: אמרי שפר קהילת בני תורה חניכי הישיבות-רח' ברנד</p> <p>כנסת 054-8429113</p> <p>מאה שערים ביהכ"ס תפארת בחורים (הישן)</p> <p>מטרסדורף ישיבת בית שמואל בביהכ"ס היכל שמואל</p> <p>מרכז העיר כולל עטרת שלמה (רח' דוד ליון)</p> <p>נוה יעקב 052-7677676</p> <p>בבתי הכנסת: בני הישיבות חניכי הישיבות מרכז מגן אברהם תורה ותפילה</p> <p>סורוצקין בבתי הכנסת: אהבת תורה באר שמואל היכל שמואל</p> <p>סנהדריה ביהכ"ס פאג"י</p> <p>עזרת תורה בית הכנסת בית ישראל</p>	<p>בית הכנסת הגדול דברי שיר היכל צבי רח' סירקין הליגמן הליכות חיים המרכזי - רמת אלחנן חניכי הישיבות רח' רמב"ם יד אהרון לדרמן משכנות יעקב נאות יוסף שבת אחים שיח תפילה רח' קה"י שם אבותי תפארת נחמן</p> <p>בכוללים: בית הלל ברסלב חזון איש ישכר באוהליך רח' סורוצקין נחלת משה עטרת שלמה (צעירים) פוניבד' (אוהל קדושים) רשב"י</p> <p>אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה אהבת אהרון בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה סלבודקא פונוביץ' קהילות יעקב קרית מלך קרלין שערי תורה תפארת ציון</p> <p>מרכז חנות גל פז-ר"ע 88 חנות שאבעס חזו"א 49</p> <p>פרדס כץ 052-7168580</p> <p>במקוה</p> <p>בבתי הכנסת: מנין אברכים (אבוחצירא 9)</p> <p>שכון ה' ביהכ"ס המרכזי</p> <p>בת ים 052-7119064</p> <p>כולל בית יעקב כולל היכל התורה בביהכ"ס היכל הקודש</p> <p>הרצליה שכונת נווה עמל בבית הכנסת חפץ חיים רח' כצנלסון</p> <p>זכרון יעקב בבתי הכנסת: חזון איש מסילת ישרים</p> <p>חיפה נוה שאנן 054-8454992</p> <p>(גינעיר) ישיבת נחלת הלויים בביהכ"ס מקלט רח' פרל פינת מנדלה</p> <p>הדר ישיבת תפארת ישראל 04-8699455</p> <p>בביהכ"ס צא"י</p> <p>טבעון בביהכ"ס קדושי השואה</p>	<p>אופקים 052-7635246</p> <p>בבתי הכנסת: קיווי שייטי</p> <p>נחלת שמשון אצל הבחור חיים טיטלבוים</p> <p>אלעד 054-8415551</p> <p>אצל הנציגים בישיבות: בני ראובן כנסת יחזקאל תורה בתפארתה תורת חסד</p> <p>בבתי הכנסת: דרך החיים מאור שרגא אחיעזר</p> <p>אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 054-8454846</p> <p>רובע ז' 052-7668323</p> <p>רובע ט' 077-7656779</p> <p>אשקלון 050-4181543</p> <p>באר שבע 052-7628911</p> <p>בית שמש קריה 02-9910398</p> <p>בביהכ"ס שערי תורה ישיבת אור לישרים</p> <p>רמה ג' ביהכ"ס אהבת תורה 02-9920797</p> <p>יפה נוף 054-8488951</p> <p>רמה א' בבתי הכנסת: כולל עטרת שלמה ביהכ"ס לב אליהו</p> <p>ביתר גבעה A בביהכ"ס אשכנז זכור לאברהם ישיבת הר"ן קרלין</p> <p>גבעה B בבתי הכנסת: בני הישיבות דרכי תורה מנין אברכים</p> <p>בית דגן אצל ידידנו ר' יוסף מוצרי הי"ו</p> <p>בית חלקיה 050-4156578</p> <p>ישיבת שערי שמועות</p> <p>בני ברק שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900</p> <p>בבתי הכנסת: אוהל לאה (רח' פרדו) אוהל משה ורחל-רח' פרל אוהל תמר אשכנז רח' יעל בית אהרון רח' רדק בית אריה רח' גרוסברד פינת בעל התניא</p>
---	--	---	--	--

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

